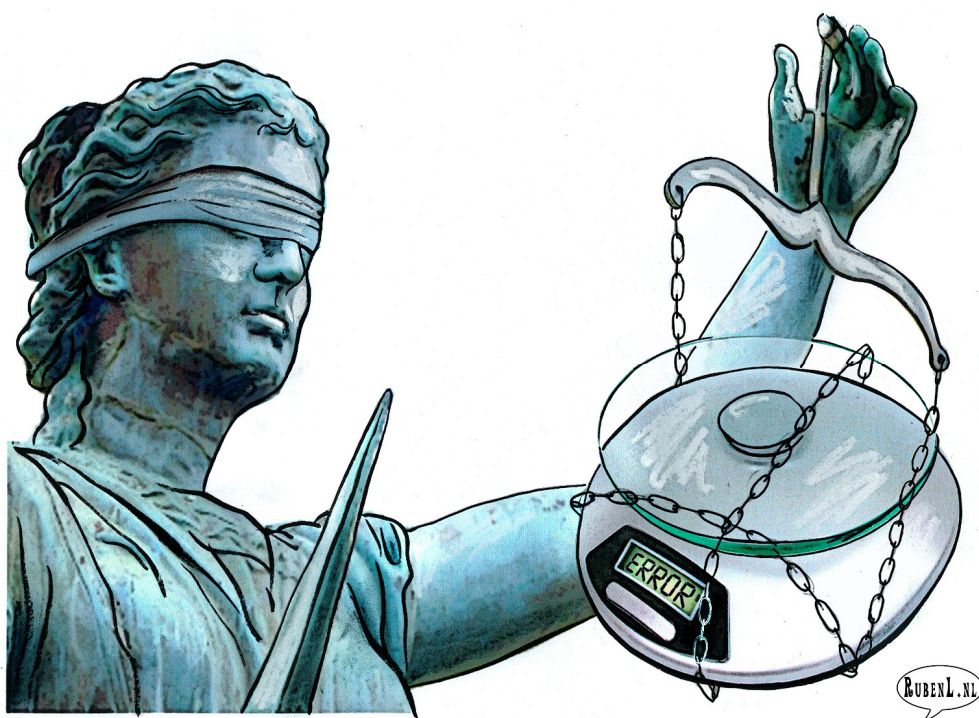

Gemakkelijker toegang tot de noodrem?

Een onderzoek naar de wenselijkheid van een hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling voor wat betreft de herziening ten voordele vanuit het oogpunt van twee fundamentele uitgangspunten van het strafrecht

Masterscriptie Nederlands recht, accent strafrecht
Universiteit van Tilburg
Faculteit der Rechtsgeleerdheid

N.C.H. (Nicole) Vleeshouwers
ANR: 816144

Gemakkelijker toegang tot de noodrem?

Een onderzoek naar de wenselijkheid van een hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling voor wat betreft de herziening ten voordele vanuit het oogpunt van twee fundamentele uitgangspunten van het strafrecht

N.C.H. (Nicole) Vleeshouwers
ANR: 816144

Masterscriptie Nederlands recht, accent strafrecht
Universiteit van Tilburg
Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Weert, 10 april 2010

Verdediging: 18 juni 2010, 15:00-16:00 uur
Examencommissie: mr. dr. T. Kooijmans
mr. E.E. de Feijter

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven ter afsluiting van de master Nederlands recht, accent strafrecht, aan de Universiteit van Tilburg.

Na het succesvol afronden van de opleiding HBO-Rechten aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys te 's-Hertogenbosch vond ik het belangrijk om ook mijn master in de rechten te behalen. Na het recht gedurende vier jaar vanuit een praktisch perspectief te hebben benaderd, vond ik het tijd om mij verder te verdiepen en het recht vanuit een geheel andere invalshoek te bekijken, namelijk een theoretische. Gelet op de afstand, de goede ervaringen tijdens mijn afstudeerstage bij de sectie vrijheidsbeperking en de goede resultaten van de universiteit was de keuze voor Tilburg snel gemaakt. Achteraf bezien ben ik blij met mijn keuze, zowel de keuze voor Tilburg als de keuze voor het behalen van de mastertitel.

Het had niet veel gescheeld of deze scriptie had er heel anders uit gezien. Nadat ik het onderwerp herziening had gekozen bleek namelijk dat ik niet de enige was die dit een interessant onderwerp vindt en graag op dit onderwerp wil afstuderen. Gelukkig kreeg ik uiteindelijk toch goedkeuring om mijn scriptie over dit boeiende rechtsmiddel te schrijven. Nog bedankt hiervoor mevrouw Walther en meneer Kooijmans!

Vol goede moed begon ik vervolgens met het zoeken van informatie en het schrijven van de scriptie. Al snel kwam ik er achter dat het meer werk vergde dan verwacht. Er zijn dan ook momenten geweest dat ik het even niet meer zag zitten en letterlijk met mijn handen in het haar zat. Gelukkig is het uiteindelijk goed gekomen en kan ik naar tevredenheid deze scriptie afleveren.

Ik wil graag een aantal mensen bedanken die me tijdens het schrijfproces hebben gesteund. Allereerst mijn familie die ondanks enkele (ik houd het bescheiden) chagrijnige buien in stressperioden (die naarmate de tijd verstreek frequenter leken te worden) de rust wisten te bewaren en me wisten te motiveren om door te gaan. Daarnaast wil ik mijn ex-collega's van de universiteit bedanken voor hun steun. Anton van Kalmthout, Carla de Jongh, Annemarie Graft, Zarif Bahtiyar, Pauline Jacobs, Marije Knapen en Marcel Rozel, heel erg bedankt! Ook wil ik Lianne Bevers bedanken die tegelijkertijd het gehele studie- en scriptieproces heeft doorlopen. Op momenten dat ik even vastzat kon ik bij haar mijn verhaal kwijt en wist ze me weer op te peppen om door te gaan. Wat zijn de jaren voorbijgevlogen. Hopelijk houden we contact! En natuurlijk de heer Kooijmans, mijn scriptiebegeleider die me gedurende het hele proces heeft begeleid en waar ik altijd met vragen en problemen terecht kon. Zijn aanwijzingen hebben me goed op weg geholpen bij mijn eerste stapjes in de wereld van de universitaire scriptie. Ook tijdens het schrijven kon ik steeds bij hem terecht en vaak resulteerde een e-mailtje nog dezelfde dag in een antwoord. Heel erg bedankt allemaal!

Nicole Vleeshouwers
Weert, april 2010

Inhoudsopgave

Lijst van gebruikte afkortingen	3
1. Inleiding, probleemstelling en plan van aanpak	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen.....	5
1.3 Plan van aanpak	6
2. De huidige strafrechtelijke herzieningsregeling	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Het eerste vereiste: een onherroepelijke einduitspraak	7
2.3 Het tweede vereiste: een veroordeling of bewezenverklaring	7
2.4 Het derde vereiste: een herzieningsgrond	7
2.4.1 Conflict van rechtspraak	8
2.4.2 Novum	8
2.4.3 Uitspraak van het EHRM	9
2.5 De herzieningsinstantie	10
2.6 De herzieningsaanvraag	10
2.6.1 Termijn	10
2.6.2 Aantal aanvragen	10
2.6.3 Vereisten aanvraag	11
2.7 Het geding tot herziening	11
2.7.1 Ontvankelijkheid	11
2.7.2 Kennelijke (on)gegrondheid	11
2.7.3 Procedure bij een conflict van rechtspraak	12
2.7.4 Procedure bij een novum	12
2.7.5 Procedure bij een uitspraak van het EHRM	12
2.7.6 Nader onderzoek.....	12
2.7.7 Tenuitvoerlegging bestreden uitspraak.....	13
2.8 Het geding in herziening.....	13
2.8.1 Procedure.....	13
2.8.2 Niet ten nadele	14
2.9 Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken (CEAS)	14
2.10 Samenvatting.....	14
3. Knelpunten in de huidige herzieningsregeling	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Het novumbegrip	16
3.3 Onderzoeksmogelijkheden.....	19
3.4 Samenvatting.....	21
4. De voorgestelde strafrechtelijke herzieningsregeling.....	23
4.1 Inleiding	23
4.2 De wijzigingen in vogelvlucht.....	23
4.3 De herzieningsgronden	23
4.3.2 Uitspraak van het EHRM	24
4.4 Nader onderzoek	24
4.4.1 Nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek.....	25
4.4.2 Nader onderzoek na indiening van een herzieningsverzoek.....	25
4.4.3 Adviescommissie, onderzoeksteam en R-C	25
4.4.4 Onderzoekshandelingen en dwangmiddelen	26
4.4.5 Beroepsmogelijkheden en ambtshalve onderzoek.....	26
4.5 Rechtsbijstand	26
4.6 Beslissingsruimte van het gerechtshof.....	27

4.7	Voorzieningen voor slachtoffers	27
4.8	Termijn voor indienen herzieningsverzoek.....	28
4.9	Overige wijzigingen.....	28
4.10	Samenvatting.....	28
5.	Twee strafrechtelijke uitgangspunten	30
5.1	Inleiding	30
5.2	Waarheidsvinding	30
5.3	Lites finiri oportet	30
5.4	Conclusie	30
6.	Een vergelijking van beide regelingen.....	31
6.1	Inleiding	31
6.2	De herzieningsgronden	31
6.2.1	Het novumbegrip	31
6.2.2	Uitspraak van het EHRM	33
6.3	Nader onderzoek	33
6.3.1	Nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek.....	34
6.3.2	Nader onderzoek na indiening van een herzieningsverzoek.....	38
6.3.3	Meer onderzoeksbevoegdheden voor de P-G	39
6.3.4	Positie van de verdediging.....	40
6.3.5	Conclusie	41
6.4	Rechtsbijstand	41
6.5	Beslissingsruimte van het gerechtshof.....	44
6.6	Positie van slachtoffers bij herziening	45
6.7	Termijn voor indienen herzieningsverzoek.....	46
6.8	Overige wijzigingen.....	47
6.9	Samenvatting.....	48
7.	Eindconclusie en aanbevelingen.....	50
7.1	Inleiding	50
7.2	Conclusie	50
7.3	Aanbevelingen	52
	Geraadpleegde literatuur	53
	Geraadpleegde jurisprudentie.....	57
	Geraadpleegde parlementaire stukken.....	58
	Geraadpleegde websites	59

Lijst van gebruikte afkortingen

A-G	Advocaat-generaal
Art.	Artikel(en)
CEAS	Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken
DD	Delikt en Delinkwent
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
GVO	Gerechtelijk vooronderzoek
GW	Grondwet
HR	Hoge Raad der Nederlanden
Jo.	Juncto, in verband met
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NJB	Nederlands Juristenblad
NVvR	Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak
OM	Openbaar Ministerie
OVAR	Ontslag van alle rechtsvervolging
P-G	Procureur-generaal
R-C	Rechter-commissaris
Stert.	Staatscourant
Sv	Wetboek van Strafvordering
TBS	Terbeschikkingstelling

1. Inleiding, probleemstelling en plan van aanpak

1.1 Inleiding

De zaak Ina Post, de zaak Lucia de B., de Schiedammer Parkmoord, de Deventer moordzaak en de Puttense moordzaak. Deze strafzaken zullen velen bekend in de oren klinken. Dat is niet vreemd, gelet op de media-aandacht die deze strafzaken hebben gekregen. Voornoemde zaken hebben met elkaar gemeen dat steeds de strafrechtelijke herziening (ook wel revisie genoemd) een belangrijke rol speelt.

Recent werd in de zaak Ina Post een herzieningsverzoek gegrond verklaard vanwege de aanwezigheid van een novum. Onderzoek van de CEAS² wees er op dat het tijdstip van overlijden van het slachtoffer aanzienlijk eerder was gelegen dan het tijdstip waarvan het gerechtshof in diens veroordelende arrest was uitgegaan.³

In maart 2003 werd verpleegkundige Lucia de B. veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf.⁴ Tegen dit vonnis werd door zowel Lucia de B. als door het OM hoger beroep ingesteld. Het hof te Den Haag vernietigde het vonnis van de rechtbank en veroordeelde Lucia de B. tot een levenslange gevangenisstraf en TBS met dwangverpleging.⁵ In cassatie vernietigde de Hoge Raad het arrest van het hof maar slechts voor wat betreft de strafbaarheid van de verdachte en de sanctieoplegging en verwees de zaak naar het hof te Amsterdam.⁶ Dit hof veroordeelde Lucia tot een levenslange gevangenisstraf.⁷ De zaak van Lucia de B. is in oktober 2008 door de Hoge Raad heropend wegens het bestaan van een novum en Lucia is op 14 april 2010 door het hof te Arnhem vrijgesproken.⁸

In de zaak van de Schiedammer Parkmoord werd een herzieningsverzoek door de Hoge Raad afgewezen.⁹ Nadat ene Wik H. verklaarde iets met de zaak te maken te hebben en door DNA-onderzoek duidelijk werd dat deze Wik H. zeer waarschijnlijk op de plaats van het misdrijf aanwezig was geweest, werd de straf van de veroordeelde Kees B. opgeschort. De Hoge Raad verklaarde in januari 2005 het herzieningsverzoek en -vordering gegrond.¹⁰ Het gerechtshof te Amsterdam achtte het OM niet-ontvankelijk omdat de onschuld van de veroordeelde Kees B. in rechte was komen vast te staan.¹¹ Aangezien de werkelijke dader reeds onherroepelijk was veroordeeld, was waarheidsvinding niet meer aan de orde. Kees B. stelde vervolgens cassatieberoep in omdat het hof ten onrechte geen nader onderzoek zou hebben verricht naar het handelen en nalaten van het OM in zijn zaak. Dit cassatieberoep werd door de Hoge Raad niet-ontvankelijk verklaard.¹²

Het gerechtshof te 's-Hertogenbosch veroordeelde in de Deventer moordzaak in 2004 Ernest L. opnieuw tot twaalf jaar gevangenisstraf nadat de Hoge Raad zijn herzieningsverzoek in 2003 gegrond had verklaard.¹³ Er werd een tweede verzoek tot herziening ingediend en de Hoge Raad gaf naar aanleiding van het advies van de advocaat-generaal (A-G)¹⁴ opdracht tot nader onderzoek. Na dit onderzoek werd de aanvraag tot herziening door de Hoge Raad afgewezen.¹⁵

² Meer informatie over de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken (CEAS) vindt u onder 2.9.

³ HR 23 juni 2009, *LJN* BI1689.

⁴ Rb 's-Gravenhage 24 maart 2003, *LJN* AF6172.

⁵ Gerechtshof 's-Gravenhage 18 juni 2004, *LJN* AP2846.

⁶ HR 14 maart 2006, *NJ* 2007, 345.

⁷ Gerechtshof Amsterdam 13 juli 2006, *LJN* AY3864.

⁸ HR 7 oktober 2008, *NJ* 2009, 44, Gerechtshof Arnhem 14 april 2010, *LJN* BM0876, <<http://dossier.rechtspraak.nl>>, <www.om.nl/actueel/archief_strafzaken/deventer_moordzaak/artikel_document>, <www.om.nl/actueel/archief_strafzaken/schiedammer>.

⁹ HR 7 september 2004, *LJN* AQ9834.

¹⁰ HR 25 januari 2005, *LJN* AS1872. Zowel de betrokkene zelf als de P-G verzocht respectievelijk vorderde herziening in deze zaak.

¹¹ Gerechtshof Amsterdam 4 mei 2006, *LJN* AW8270.

¹² HR 2 oktober 2007, *LJN* BA5831.

¹³ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2004, *LJN* AO3222 en HR 1 juli 2003, *LJN* AE8165.

¹⁴ Conclusie A-G 20 maart 2007, *LJN* BA1024.

¹⁵ HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024.

Meerdere keren werd een verzoek tot herziening ingediend in de Puttense moordzaak.¹⁶ De Hoge Raad verklaarde uiteindelijk in 2001 een herzieningsaanvraag gegrond omdat een deskundige terugkwam op zijn eerdere verklaring.¹⁷ In herziening kwam het hof tot vrijspraak van de twee veroordeelde mannen. Zij hadden op dat moment hun gevangenisstraf van tien jaar reeds uitgezeten.¹⁸ Inmiddels is Ronald P. voor dit delict veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijftien jaren.¹⁹

Strafzaken als deze spreken tot de verbeelding. Het mag immers toch niet zo zijn dat in Nederland mensen worden veroordeeld tot (lange) gevangenisstraffen als er twijfel bestaat over de vraag of deze mensen de hun verweten strafbare feiten ook daadwerkelijk hebben begaan?

Nederland kent een gesloten stelsel van rechtsmiddelen. Na het verstrijken van de termijn waarin men een rechtsmiddel kan instellen of na het uitputten van alle openstaande rechtsmiddelen wordt de rechterlijke uitspraak onaantastbaar. Hier is een zeer goede reden voor: de rechtszekerheid. Ooit moet een einde aan een strafzaak komen (*lites finiri oportet*). Tegenover dit uitgangspunt staat de waarheidsvinding die ertoe dient de waarheid boven tafel te krijgen zodat alleen schuldigen worden veroordeeld. Het ‘gewone’ rechtsmiddelenarsenaal garandeert dit echter niet altijd. Rechters zijn mensen en kunnen fouten maken. Daarom heeft de wetgever het vangnet van herziening gecreëerd dat het mogelijk maakt om in uitzonderlijke gevallen een onaantastbare uitspraak alsnog aan te tasten.

De laatste jaren neemt de kritiek op de huidige herzieningsregeling toe. Dit komt onder andere door geruchtmakende strafzaken als hiervoor genoemd. De kritiek houdt met name in dat een verzoek tot herziening slechts zelden wordt gehonoreerd. Deze kritiek heeft (mede) aanleiding gegeven tot het opstellen van een wetsvoorstel tot hervorming van de herzieningsregeling door minister Hirsch Ballin van Justitie.²⁰ Dit voorstel beoogt het gemakkelijker te maken om afgesloten strafzaken te heropenen. Indien later bekend geworden omstandigheden ontlastende feiten betreffen dient het voor een onterecht veroordeelde gemakkelijker te worden om zijn strafzaak heropend te krijgen (de zogenaamde herziening ten voordele). Het voorstel maakt het ook mogelijk een gewezen verdachte alsnog te vervolgen voor het misdrijf waarvoor hij eerder werd vrijgesproken (de zogenaamde herziening ten nadele).²¹ Deze scriptie richt zich slechts op de herziening ten voordele.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Het draait in dit onderzoek om de vraag in hoeverre een hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling ten voordele van een veroordeelde door het wetsvoorstel hervorming herziening ten voordele voor de hedendaagse strafrechtspraktijk een verbetering oplevert van het herzieningsstelsel, tegen de achtergrond van twee fundamentele uitgangspunten van het strafrecht: waarheidsvinding en *lites finiri oportet*.

Ter beantwoording van deze onderzoeksvraag moet eerst een antwoord gevonden worden op de volgende subvragen:

1. Wat behelst de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling?
2. Wat zijn de belangrijkste knelpunten in de bestaande herzieningsregeling?
3. Wat behelst het wetsvoorstel hervorming herziening ten voordele?
4. Wat zijn de belangrijkste veranderingen/juridische gevolgen voor herziening?
5. Wat zijn de voor- en nadelen van de voorgestelde hervorming?
6. Is te verwachten dat de nieuwe herzieningsregeling een verbetering zal opleveren ten opzichte van het huidige stelsel?
 - Beantwoordt het wetsvoorstel aan de eerder gevonden knelpunten in de huidige regeling?

¹⁶ HR 27 juni 2000, *LJN* AA6301 en *LJN* AA6302.

¹⁷ HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564.

¹⁸ Gerechtshof Leeuwarden 24 april 2002, *LJN* AE1877, Gerechtshof Leeuwarden 4 oktober 2002, *LJN* AE8351 en *LJN* AE8352.

¹⁹ Rb Zutphen 9 oktober 2009, *LJN* BJ9770.

²⁰ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 045, nr. 2 en 3. Het wetsvoorstel en de bijbehorende memorie van toelichting zijn te raadplegen via www.justitie.nl. Inmiddels ligt het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer.

²¹ ‘Heropenen van strafzaken wordt makkelijker’, *Stcrt.* 16 juli 2008, nr. 135, p. 1, ‘Afgesloten strafzaken sneller herzien’, 15 juli 2008, (www.justitie.nl), ‘Ruimere mogelijkheden voor herziening in strafzaken’, 15 juli 2008, (www.justitie.nl), ‘Hervorming herzieningsregeling: afschaffing onherroepelijke vrijspraak’, 15 juli 2008, (www.recht.nl).

- Hoe staan de voorgestelde hervormingen in verhouding tot de twee genoemde uitgangspunten van het strafrecht?

7. Welke aanbevelingen zijn aan te dragen?

1.3 Plan van aanpak

Dit onderzoek is als volgt opgezet. Het wetsvoorstel tot hervorming van herziening ten voordele wordt vergeleken met de huidige herzieningsregeling om een beeld te krijgen van de veranderingen die het voorstel met zich brengt en de voor- en nadelen hiervan ten opzichte van de huidige regeling. De vergelijking spitst zich met name toe op de grootste veranderingen: de belangrijkste herzieningsgrond, het novum en de mogelijkheden tot onderzoek in de herzieningsprocedure. Om toch een volledig beeld te schetsen komen alle veranderingen aan bod. De bedoeling is namelijk een overzicht te bieden van de gevolgen van implementatie van het wetsontwerp zodat een goed onderbouwde conclusie kan volgen.

Gestart wordt met een beschrijving van de huidige herzieningsregeling in hoofdstuk 2. Dit gebeurt aan de hand van de wet, wetsgeschiedenis, literatuur en jurisprudentie. Onderzocht wordt vervolgens wat de knelpunten in de huidige herzieningsregeling zijn zodat later kan worden beoordeeld of het wetsvoorstel de knelpunten voldoende aanpakt en of het voorstel leidt tot verbetering van de huidige situatie. De knelpunten worden gezocht door te kijken naar de heersende opvattingen over de huidige regeling in de literatuur en worden besproken in hoofdstuk 3. Nadat de knelpunten zijn uitgewerkt volgt een bespreking van het wetsontwerp in hoofdstuk 4 waarbij gebruik wordt gemaakt van de Memorie van Toelichting en literatuur. In hoofdstuk 5 worden de twee strafrechtelijke uitgangspunten lites finiri oportet en waarheidsvinding behandeld.

Voornoemde hoofdstukken zullen resulteren in een overzicht van de belangrijkste veranderingen. Door een vergelijking van beide regelingen aan de hand van deze veranderingen en met het oog op de in hoofdstuk 3 beschreven knelpunten, worden de voor- en nadelen van de voorgestelde regeling achterhaald in hoofdstuk 6. De voor- en nadelen van de voorgestelde wijzigingen worden vervolgens tegen elkaar afgewogen in het licht van de in hoofdstuk 5 besproken strafrechtelijke uitgangspunten. Op deze manier wordt gekomen tot een conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de centrale vraag of de voorgestelde regeling leidt tot verbetering van het huidige herzieningssysteem en daarmee tot betere rechtsbescherming. Dit alles vindt plaats in hoofdstuk 7. Ter afsluiting volgen in hoofdstuk 7 een aantal aanbevelingen.

Zoals gezegd zal de focus met name liggen op de belangrijkste, meest ingrijpende wijzigingen van de herziening ten voordele. Zo zullen de voor vergelijking meest relevante onderwerpen (zoals het novum en de onderzoeksmogelijkheden) uitgebreid worden behandeld. Om de omvang van deze scriptie te beperken worden zowel de huidige als de voorgestelde herzieningsregeling voor het overige slechts in grote lijnen besproken. Het doel is echter om toch een zo volledig mogelijk overzicht te bieden van zowel de huidige als de voorgestelde herzieningsregeling en de veranderingen die zullen volgen indien wordt overgegaan tot invoering van het wetsontwerp. Volgens mij is dit ook vereist om tot een weloverwogen conclusie te kunnen komen en antwoord te kunnen geven op de vraag of de voorgestelde regeling een verbetering oplevert ten opzichte van de huidige regeling.

2. De huidige strafrechtelijke herzieningsregeling²²

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de huidige herzieningsregeling behandeld. De regeling wordt niet tot in detail besproken: beoogd wordt de grote lijnen van de regeling weer te geven.

Een strafzaak eindigt in beginsel doordat de strafrechter de verdachte vrijspreekt, ontslaat van alle rechtsvervolgning (OVAR) of veroordeelt.²³ Een vonnis of arrest kan worden aangevochten door het instellen van de gewone rechtsmiddelen van hoger beroep en beroep in cassatie. Na het uitputten of ongebruikt laten van deze rechtsmiddelen wordt de uitspraak in beginsel onherroepelijk en kan deze niet meer worden aangetast. De strafzaak is daarmee afgesloten. Maar ook rechters zijn mensen en het is algemeen bekend dat mensen niet feilloos werken en fouten kunnen maken. Mede daarom heeft de wetgever een vangnet gecreëerd in de vorm van het buitengewone rechtsmiddel herziening waardoor een dergelijke uitspraak alsnog kan worden aangetast indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

De huidige strafrechtelijke herzieningsregeling betreft (slechts) de herziening ten voordele van een veroordeelde en is te vinden in art. 457-481 Sv. Voor een succesvol herzieningsverzoek is onder andere vereist:

1. een onherroepelijke einduitspraak;
2. een veroordeling of bewezenverklaring van een ten laste gelegd feit;
3. een herzieningsgrond.

Hierna worden deze voorwaarden nader uitgewerkt.

2.2 Het eerste vereiste: een onherroepelijke einduitspraak

Herziening is ingevolge art. 457 Sv alleen mogelijk van strafrechtelijke einduitspraken gewezen door Nederlandse strafrechters. Tussenuitspraken, beschikkingen en dergelijke kunnen niet worden herzien.²⁴ De einduitspraak moet een onherroepelijk vonnis of arrest betreffen. Met andere woorden, een uitspraak waartegen geen gewone rechtsmiddelen meer openstaan (art. 457 lid 1 Sv). Bij de eerste herzieningsgrond (conflict van rechtspraak, zie hierna onder 2.4.1) is niet vereist dat beide veroordelingen of bewezenverklaringen onherroepelijk zijn. Slechts het vonnis of arrest waarvan herziening wordt verzocht moet in kracht van gewijsde zijn gegaan.

2.3 Het tweede vereiste: een veroordeling of bewezenverklaring

De onherroepelijke einduitspraak moet een veroordeling (art. 457 lid 1 Sv) of een bewezenverklaring zonder dat de betrokkene²⁵ is veroordeeld (OVAR, art. 457 lid 2 Sv) inhouden. Herziening van een vrijspraak is niet mogelijk. Een onherroepelijke bewezenverklaring is dus in elk geval vereist. Ook zonder een veroordeling kunnen namelijk ingrijpende maatregelen worden opgelegd zoals plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis en terbeschikkingstelling. Ook kan een bewezenverklaring leiden tot schade aan de reputatie van de betrokkene.²⁶

2.4 Het derde vereiste: een herzieningsgrond

Naast voornoemde vereisten dient ook een grond voor herziening te bestaan. Deze grond kan zowel door de betrokkene zelf als door de P-G bij de Hoge Raad worden aangevoerd (art. 458 Sv en 479 Sv). De Hoge Raad kan niet ambtshalve een strafzaak herzien. Art. 457 lid 1 Sv noemt de drie gronden voor herziening:

1. conflict van rechtspraak;

²² Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), Inleidende opmerkingen, p. 1227, Corstens 2008, p. 798-810, Mevis 2004, p. 432-436, Minkenhof & Reijntjes 2006, p. 489-498, Enschedé 2002, p. 142-144.

²³ De rechter kan reeds bij de zogenaamde formele vragen blijven steken (art. 348 Sv) Zo kan de rechter de dagvaarding ongeldig achten, zich onbevoegd achten om te oordelen over de zaak, de officier van justitie niet-ontvankelijk verklaren of andere redenen voor schorsing van de vervolging aanwezig achten. Dan komt de rechter aan de materiële vragen van art. 350 Sv niet toe.

²⁴ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.2 en § 47.4 en Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 1-2.

²⁵ Om terminologische verwarring te voorkomen wordt in deze scriptie gesproken van 'betrokkene' waarmee wordt bedoeld een verdachte of veroordeelde.

²⁶ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 2, Corstens 2008, p. 798-810.

2. novum;
3. uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

De herzieningsgronden worden hierna verder uitgewerkt waarbij, gelet op het wetsontwerp, de nadruk ligt op het novum.

2.4.1 Conflict van rechtspraak

De eerste herzieningsgrond betreft het conflict van rechtspraak. Hiervan is sprake bij verschillende onherroepelijke of bij verstek gewezen vonnissen of arresten, gewezen door Nederlandse strafrechters, waarbij bewezenverklaringen zijn uitgesproken die strijdig met elkaar zijn (art. 457 lid 1 sub 1 Sv).²⁷ De bewezenverklaringen kunnen t.a.v. dezelfde persoon of verschillende personen zijn uitgesproken. Zo kan het voorkomen dat twee personen voor hetzelfde feit veroordeeld zijn terwijl dit feit slechts door één van beiden gepleegd kan zijn of dat een persoon wordt veroordeeld voor een strafbaar feit gepleegd op een bepaald tijdstip in Groningen en voor een feit gepleegd op hetzelfde tijdstip in Middelburg.²⁸ In dergelijke gevallen is sprake van strijdige bewezenverklaringen.

2.4.2 Novum

Het is ook mogelijk dat de omstandigheden waarvan de rechter bij zijn oordeel is uitgegaan achteraf anders blijken te zijn. Indien na het onherroepelijk worden van een uitspraak ernstige twijfel ontstaat over de juistheid van de veroordeling kan de betrokkene vragen om herziening wegens het bestaan van een novum. Er is sprake van een novum indien nieuwe gegevens het ‘ernstig vermoeden’ wekken dat de bewezenverklaring onjuist is in die zin dat in plaats van een veroordeling een van de in art. 457 lid 1 sub 2 Sv genoemde beslissingen had moeten volgen. Voor een novum is dus vereist:

1. een nieuwe omstandigheid,
2. die ernstige twijfel zaait over de juistheid van de bestreden uitspraak en
3. die, indien destijds bekend, had kunnen leiden tot een van de in art. 457 lid 1 sub 2 Sv genoemde beslissingen.²⁹

1. Een nieuwe omstandigheid³⁰

Vereist is allereerst een nieuwe omstandigheid. Volgens de Hoge Raad dient dit een omstandigheid van feitelijke aard te zijn waarmee de rechter ten tijde van zijn beslissing niet bekend was maar die toen wel al bestond of zich al had voorgedaan. Als uitzondering kan het novum later dan de aangevochten uitspraak zijn ontstaan zoals bij een veranderd inzicht van een deskundige. Een mening, overtuiging of gevolgtrekking wordt in het algemeen echter niet als nieuwe omstandigheid aangemerkt. Deskundigen kunnen van mening verschillen en tot verschillende conclusies komen op basis van dezelfde gegevens. Daarom levert een ander oordeel van een deskundige niet automatisch een novum op. Een deskundigenoordeel wordt door de Hoge Raad in beginsel slechts als novum aangemerkt indien dit oordeel berust op feiten en/of omstandigheden van feitelijke aard, die destijds niet bekend waren of niet geacht kunnen worden bekend te zijn geweest aan de rechter die de bestreden uitspraak heeft gewezen, maar die destijds al bestonden of zich al hadden voorgedaan, aldus de Hoge Raad in onder andere de Butler-zaak.³¹

Een uitzondering op voornoemd uitgangspunt is de Puttense moordzaak waarin de Hoge Raad een novum aanwezig achtte bij een veranderd inzicht van een deskundige dat was gebaseerd op feiten die hij bij zijn eerdere rapportage (naar eigen zeggen) niet kende maar waarmee de rechter wel bekend was geweest.³² Hier was het oordeel van de deskundige volgens de Hoge Raad van groot belang

²⁷ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.g, Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 3. Bij een niet-strafrechtelijk vonnis is onder omstandigheden wel herziening op grond van een novum mogelijk (HR 23 juni 1953, *NJ* 1954, 116).

²⁸ Van Kempen 2003, p. 119.

²⁹ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.

³⁰ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.a, Van Dorst 2009, p. 155-157, Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 3, Duker 2006, art. 457, aant. 6.7, Koster 1998, p. 73-81.

³¹ HR 19 december 2006, *LJN* AY9718, r.o. 6.1.1, zie ook HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564, r.o. 4.11, HR 17 februari 2004, *NJ* 2004, 333, r.o. 7.1, HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.f, Duker 2006, art. 457, aant. 6.8, Kooijmans 2007, p. 410-432.

³² HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564.

geweest bij de overtuigende kracht van de gebruikte bewijsmiddelen. Hoewel dit op het eerste oog lijkt op een versoepeling van bovenstaand uitgangspunt moet het worden gezien als unicum.

Indien een verdachte de rechter tijdens de berechting heeft misleid door bijvoorbeeld bij een verkeersmisdrijf de schuld op zich te nemen omdat de bestuurder vreesde zijn rijbewijs te verliezen is herziening ook mogelijk. De rechter kan in zo'n geval tot een bewezenverklaring komen. Als de betrokkene later spijt krijgt kan hij verzoeken om herziening hoewel hij zelf schuldig is aan de dwaling van de rechter.³³ Ook indien later bekend wordt dat bepaald bewijsmateriaal op onrechtmatige wijze is verkregen, is herziening onder omstandigheden mogelijk. Er is dan sprake van een nieuwe omstandigheid. Een uitspraak van een andere (straf-)rechter kan slechts grond voor herziening opleveren indien uit de uitspraak nieuwe feiten en omstandigheden blijken.³⁴

Bij herzieningsverzoeken gaat het nogal eens om persoonsverwisseling.³⁵ In dat geval is de betrokkene aan wie de dagvaarding is gericht onbekend met de strafzaak tegen hem omdat het vaak de 'werkelijke dader' is die de dagvaarding in ontvangst heeft genomen.³⁶ De rechter kan dan een verkeerde persoon veroordelen en de betrokkene kan geconfronteerd worden met een onherroepelijk bij verstek gewezen vonnis. In een dergelijk geval is herziening de enige mogelijkheid om het gewijsde te vernietigen.

Bij rechtsdwaling is geen herziening mogelijk.³⁷ Herziening is slechts mogelijk in zaken waarin sprake is van feitelijke dwaling. Nieuwe juridische gegevens kunnen geen novum opleveren. Een wijziging in de jurisprudentie van de Hoge Raad wordt niet aangemerkt als een nieuwe omstandigheid.³⁸ Om een verkeerde toepassing van het recht te herstellen zijn het gewone rechtsmiddel van beroep in cassatie en het buitengewone rechtsmiddel van cassatie in het belang der wet de aangewezen middelen.

2. Een andere beslissing

De nieuwe omstandigheid moet leiden tot het vermoeden dat de rechter, indien bekend met de nieuwe omstandigheid ten tijde van zijn uitspraak, zou zijn gekomen tot:

- vrijspraak;
- ontslag van alle rechtsvervolging op grond van niet-strafbaarheid van de betrokkene;
- niet-ontvankelijkverklaring van het OM;
- toepassing van een minder zware strafbepaling (art. 457 lid 1 sub 2 Sv).³⁹

3. Ernstige twijfel

De nieuwe, achteraf bekend geworden omstandigheid moet een 'ernstig vermoeden' wekken dat de veroordeling onjuist is. Het moet met andere woorden zeer waarschijnlijk zijn dat de rechter, indien bekend met de omstandigheid ten tijde van zijn uitspraak, een andere beslissing zou hebben genomen dan het aangevochten gewijsde.⁴⁰ Vereist is hierbij dat het novum de gehele bewezenverklaring aantast en de bewijsconstructie in de kern raakt. Het is onvoldoende om slechts één bewijsmiddel onderuit te halen terwijl er genoeg bewijs overblijft ter ondersteuning van de bewezenverklaring. Ook moet een 'wezenlijk onderdeel van de bewijsvoering' onderuit worden gehaald.⁴¹

2.4.3 Uitspraak van het EHRM

Ingevolge art. 46 EVRM moeten lidstaten zich houden aan de einduitspraken van het EHRM in de zaken waarin zij partij zijn. Indien het EHRM concludeert dat een lidstaat het EVRM of een daarbij behorend protocol heeft geschonden in een strafprocedure moet deze staat volgens de nationale regels

³³ Duker 2006, art. 457, aant. 6.7.

³⁴ Duker 2006, art. 457, aant. 6.8.

³⁵ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), Inleidende opmerkingen, p. 1227, Duker 2006, art. 457, aant. 6.8.

³⁶ Kooijmans 2007, p. 410-432.

³⁷ HR 27 november 2007, *LJN* BB8745.

³⁸ Van Kempen 2003, p. 119.

³⁹ Een novum dat kan leiden tot bijvoorbeeld een nietige dagvaarding of strafvermindering voor hetzelfde feit geeft geen toegang tot herziening, aldus Elzinga in Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 3 en Melai 2006, art. 457, aant. 6.6.

⁴⁰ HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024.

⁴¹ Kooijmans 2007, p. 410-432, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.a., Duker 2006, art. 457, aant. 6.3 (suppl. 157, oktober 2006), Jaarverslag CEAS 2008, p. 6.

rechtsherstel bieden aan het slachtoffer van de schending. Er kleven immers gebreken aan de uitspraak.⁴² De nationale strafprocedure is in die gevallen reeds afgesloten.⁴³ Sinds 2003 bestaat daarom de mogelijkheid een strafzaak te heropenen door middel van herziening. De Hoge Raad kan een herzieningsverzoek gebaseerd op een verdragsschending gegrond verklaren ‘indien herziening noodzakelijk is met het oog op rechtsherstel als bedoeld in art. 41 EVRM’ (art. 457 lid 1 sub 3 Sv).⁴⁴ Herziening is dus slechts mogelijk als rechtsherstel kan worden geboden door heropening van de strafzaak.⁴⁵ Het gaat dan bijvoorbeeld om zaken waarin een getuige ten onrechte niet door de rechter is gehoord, geen sprake was van een onpartijdige rechter of de verdachte ten onrechte bij verstek zou zijn berecht. In die gevallen kan heropening van de zaak bijdragen aan rechtsherstel.⁴⁶

Herziening staat niet slechts open voor degene wiens klacht door het EHRM gegrond is verklaard maar ook voor personen die zijn veroordeeld voor hetzelfde feit op basis van dezelfde bewijsmiddelen. De rechtsingang wordt zo beperkt tot de klager en medeplegers. Andere veroordeelden kunnen aan de uitspraak geen recht op herziening ontleen ook al is in hun procedure een zelfde rechtsvraag aan de orde. Zij zijn aangewezen op de mogelijkheid van gratie.⁴⁷

2.5 De herzieningsinstantie

Indien aan bovenstaande voorwaarden is voldaan kan een herzieningsverzoek worden ingediend. De instantie die beslist over een dergelijk verzoek is de Hoge Raad (art. 458 lid 1 Sv). Het oordeel van de Hoge Raad dat de strafzaak moet worden herzien geeft een vermoeden van de onjuistheid van de veroordeling. Of de veroordeling daadwerkelijk onjuist is moet vervolgens in herziening blijken.

2.6 De herzieningsaanvraag

De herzieningsaanvraag kan worden ingediend door de P-G bij de Hoge Raad door middel van een vordering of door de betrokkene (of zijn raadsman⁴⁸) door indiening van een verzoekschrift (art. 458 lid 1 Sv). Als de betrokkene overlijdt tijdens de procedure in herziening wordt de behandeling voortgezet ten overstaan van een bijzondere vertegenwoordiger die door de rechter wordt benoemd (art. 477 Sv). In een dergelijk geval is het niet mogelijk straf op te leggen (art. 478 lid 1 Sv). Ook het indienen van een herzieningsaanvraag na overlijden van de betrokkene is mogelijk. De aanvraag kan dan worden ingediend door de echtgenoot of geregistreerde partner, een bloedverwant in de rechte lijn of in de tweede graad van de zijlijn of door de P-G (art. 479 lid 1 Sv). Ook dan volgt een geding tegen een bijzondere vertegenwoordiger (art. 479 lid 2 jo. 477 Sv).⁴⁹

2.6.1 Termijn

Het indienen van een herzieningsaanvraag is in beginsel niet gebonden aan een termijn. Een uitzondering is de derde herzieningsgrond (uitspraak van het EHRM). In dat geval geldt een termijn van drie maanden die begint te lopen ‘nadat zich een omstandigheid heeft voorgedaan waaruit voortvloeit dat de uitspraak van het EHRM de veroordeelde bekend is’ (art. 458 lid 2 Sv).⁵⁰

2.6.2 Aantal aanvragen

De betrokkene kan steeds nieuwe verzoeken tot herziening indienen als zijn eerdere verzoek is afgewezen of niet-ontvankelijk is verklaard. Het is immers mogelijk dat zich na afwijzing alsnog een herzieningsgrond voordoet. Het aantal aanvragen kan dus onbeperkt zijn. Een verzoek heeft echter geen kans van slagen voorzover deze inhoudelijk hetzelfde is als een eerder verzoek. De Hoge Raad

⁴² *Kamerstukken I* 2001/02, 27 726, nr. 216a, p. 2. Ook bij deze herzieningsgrond moet het een onherroepelijke veroordeling of bewezenverklaring zonder veroordeling van een Nederlandse strafrechter betreffen. Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457 Sv, aant. 3, Duker 2006, art. 457, aant. 7.3.

⁴³ Het EHRM kan een zaak slechts in behandeling nemen als alle (effectieve) nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, van Kempen 2003, p. 28-29.

⁴⁴ Van Kempen 2003, p. 1, Harteveld 2004, p. 29-30, *Kamerstukken II* 2000/01, 27 726, nr. 1-2.

⁴⁵ Van Kempen 2003, p. 22.

⁴⁶ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 726, nr. 3, p. 5-6, Duker 2006, art. 457, aant. 7.4, van Kempen 2003, p. 135-136.

⁴⁷ *Kamerstukken II* 2000/01, 27 726, nr. 3, p. 9-12, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.3.

⁴⁸ Onder ‘raadsman’ wordt zowel een raadsman als -vrouwe verstaan.

⁴⁹ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 458 Sv, aant. 2-5, art. 459, aant. 1-2, art. 477, aant. 2 en art. 479, aant. 2.

⁵⁰ Corstens 2008, p. 806, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.6.

beoordeelt de aanvraag dan slechts voorzover de daarin opgenomen aspecten nog niet aan de orde zijn geweest.⁵¹

2.6.3 Vereisten aanvraag

De herzieningsaanvraag moet voldoen aan een aantal vereisten. Zo dient de aanvraag:

- in het Nederlands te zijn opgesteld;⁵²
- te zijn ondertekend als bewijs dat deze afkomstig is van degenen die daartoe bevoegd zijn;
- voldoende gegevens te bevatten om te kunnen vaststellen of de in de aanvraag bedoelde persoon dezelfde is als degene tegen wie de aangevochten uitspraak is geweest;
- de herzieningsgrond te vermelden en deze grond dient voldoende te worden onderbouwd met bewijsmiddelen (art. 459 Sv).

De aanvrager (dit kan zowel de betrokkene als de P-G zijn) moet de Hoge Raad ervan overtuigen dat een herzieningsgrond bestaat. Zo moet hij bij een novum aantonen dat een nieuw feit of nieuwe omstandigheid bestaat die de strafrechter ten tijde van zijn beslissing niet kende maar die zich destijds wel al had voorgedaan of bestond. Bij een novum beoordeelt de Hoge Raad ook of dit novum de rechter destijds tot een ander oordeel zou hebben gebracht. Van de aanvrager wordt dan ook verwacht dat hij zijn verzoek tot herziening goed onderbouwt en het gestelde aannemelijk maakt.⁵³ ‘De aanvrager kan niet volstaan met het aanvoeren van een novum met het doel dat de Hoge Raad daarnaar een nader onderzoek zal (doen) verrichten. Het is de aanvrager die tot op zekere hoogte aannemelijk moet maken dat en waarom de eerder oordelende rechter tot (..) bedoelde beslissing zou zijn gekomen indien hij ten tijde van de behandeling van de strafzaak op de hoogte was geweest van hetgeen in de herzienings-aanvraag naar voren is gebracht’, aldus de Hoge Raad.⁵⁴

De procedure die volgt na indiening van een herzieningsaanvraag bestaat uit twee delen: het geding *tot* herziening en het geding *in* herziening. Tijdens het geding tot herziening wordt beoordeeld of er grond bestaat voor herziening. Slechts bij een positieve beantwoording door de Hoge Raad volgt daarna een geding in herziening waar de zaak inhoudelijk wordt behandeld.

2.7 Het geding tot herziening

Na ontvangst van een herzieningsverzoek beoordeelt de Hoge Raad of de betrokkene ontvankelijk is (art. 460 Sv) en of het verzoek als ‘kennelijk ongegrond’ moet worden afgewezen (art. 460 Sv). De beoordeling in deze fase is summier en vindt plaats zonder nader onderzoek op basis van de stukken.

2.7.1 Ontvankelijkheid

Allereerst wordt bekeken of aan de vereisten van art. 458 en 459 Sv is voldaan (zie 2.6.3).⁵⁵ Indien dit niet het geval is, wordt het verzoek niet-ontvankelijk verklaard (art. 460 Sv). Daarnaast kan de aanvraag niet-ontvankelijk worden verklaard als de uitspraak nog niet onherroepelijk is of geen veroordeling inhoudt.⁵⁶ Ook heeft de Hoge Raad een aantal niet-ontvankelijkheidsgronden gecreëerd om misbruik te voorkomen.⁵⁷

2.7.2 Kennelijke (on)gegrondheid

Vervolgens beoordeelt de Hoge Raad of de aanvraag als kennelijk ongegrond moet worden afgewezen (art. 460 Sv) door te beoordelen of er vermoedelijk sprake is van een herzieningsgrond. Een verzoek tot herziening wordt kennelijk ongegrond verklaard indien zonder nader onderzoek direct duidelijk is dat de in het verzoek aangevoerde omstandigheid niet tot grondverklaring kan leiden.⁵⁸

⁵¹ HR 19 december 2006, *LJN* AY9718, r.o. 6.1.2, Corstens 2008, p. 806, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.6. Anders: Kooijmans 2007, p. 410-432.

⁵² HR 17 november 1964, *NJ* 1970, 193.

⁵³ Duker 2006, art. 457, aant. 6.9.

⁵⁴ HR 26 mei 2009, *LJN* BH5357, r.o. 4.6, HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, r.o. 6.6.

⁵⁵ Corstens 2008, p. 806, van Kempen 2003, p. 136, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.7.

⁵⁶ HR 15 oktober 1996, *NJ* 1997, 123.

⁵⁷ Zie Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 460, aant. 2.

⁵⁸ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 460, aant. 3, van Kempen 2003, p. 136.

Indien de herzieningsaanvraag niet strandt op deze voortoets volgt de verdere afdoening van de aanvraag. Het verloop van deze procedure is afhankelijk van de herzieningsgrond.

2.7.3 Procedure bij een conflict van rechtspraak

Bij een herzieningsverzoek wegens een conflict van rechtspraak oordeelt de Hoge Raad zonder nader onderzoek op basis van de onverenigbare vonnissen of arresten over de gegrondheid van het verzoek. De Hoge Raad zal het verzoek afwijzen indien hij het ongegrond acht (art. 468 Sv). Bij gegrondverklaring vernietigt de Hoge Raad de vonnissen of arresten en verwijst de zaak naar een gerechtshof.⁵⁹

2.7.4 Procedure bij een novum

Bij een verzoek betreffende een novum volgt een behandeling op een openbare zitting (art. 462 Sv).⁶⁰ De P-G neemt tijdens deze zitting een zogenaamde conclusie waarin hij de Hoge Raad adviseert over de herzieningsaanvraag. Indien de Hoge Raad de aanvraag ongegrond acht wijst hij deze af (art. 468 Sv). Indien de aanvraag gegrond wordt geacht volgt in beginsel verwijzing van de zaak naar een gerechtshof. De Hoge Raad zal het bestreden vonnis of arrest niet vernietigen maar zal de tenuitvoerlegging van de uitspraak schorsen of opschorten. Het gerechtshof heeft een beperktere beslissingsbevoegdheid. Het hof kan (1) de uitspraak handhaven of (2) vernietigen en overgaan tot:

- vrijspraak van de betrokkene;
- ontslag van alle rechtsvervolgning bij niet-strafbaarheid van de betrokkene;
- niet-ontvankelijkverklaring van het OM;
- toepassing van een minder zware strafbepaling (art. 467 lid 1 Sv).⁶¹

2.7.5 Procedure bij een uitspraak van het EHRM

Ook bij een verzoek gegrond op een uitspraak van het EHRM volgt na de voortoets een behandeling op een openbare zitting (art. 462 Sv) waar de P-G een conclusie neemt. De procedure verloopt op gelijke wijze als bij een verzoek wegens een novum. Zo kan de Hoge Raad bij gegrondverklaring van de aanvraag in herziening zelf uitspraak doen in de zaak of de schorsing of opschorting van de tenuitvoerlegging van het vonnis of arrest gelasten en de zaak vervolgens verwijzen naar een gerechtshof met de opdracht (1) de uitspraak te handhaven of (2) met vernietiging van het vonnis of arrest (opnieuw) uitspraak te doen (art. 461 jo. 467 lid 2 Sv). Het hof heeft hier dus een ruimere beslissingsbevoegdheid want het is niet gebonden aan een van de uitspraken van art. 467 lid 1 Sv.⁶²

2.7.6 Nader onderzoek

Het huidige herzieningsstelsel biedt een aantal mogelijkheden tot onderzoek. Nadat een herzieningsverzoek de voortoets heeft doorstaan neemt de P-G een conclusie waarin hij de Hoge Raad adviseert over het verzoek. Ter voorbereiding van dit advies kan de P-G ambtshalve nader onderzoek verrichten. Ook kan de Hoge Raad voorafgaand aan de behandeling van het herzieningsverzoek ter terechtzitting de P-G opdracht geven tot nader onderzoek.⁶³ Dergelijke onderzoeken zijn slechts mogelijk bij herzieningsverzoeken betreffende een novum of uitspraak van het EHRM.

De Hoge Raad kan ook ingevolge art. 465 Sv voorafgaand aan zijn beslissing op het herzieningsverzoek nader onderzoek bevelen. Dit artikel maakt onderzoek mogelijk ná de behandeling ter terechtzitting. Het onderzoek geschiedt in praktisch alle gevallen door een R-C maar kan ook door een raadsheer uit de Hoge Raad worden uitgevoerd. Een dergelijk onderzoek is een zwaardere methode dan het onderzoek door de P-G die meer mogelijkheden biedt tot toepassing van dwangmiddelen omdat het onderzoek wordt aangemerkt als GVO (art. 466 lid 1 Sv). Het is mogelijk dezelfde dwangmiddelen toe te passen die ook tijdens een gewoon GVO kunnen worden toegepast en

⁵⁹ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 461 Sv, aant. 1-2. Indien een van de conflicterende uitspraken is gewezen voor de Hoge Raad in eerste aanleg, wordt de zaak in herziening behandeld door de Hoge Raad zelf (art. 461 lid 1 jo. art. 472 Sv).

⁶⁰ De behandeling ter zitting geschiedt in beginsel door de enkelvoudige kamer (art. 463 lid 1 Sv). In bepaalde gevallen kan de zaak worden verwezen naar de meervoudige kamer (art. 463 lid 2 Sv).

⁶¹ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 462, aant. 1-2 en art. 467, aant. 2.

⁶² Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 467, aant. 3, van Kempen 2003, p. 137.

⁶³ Art. 462 lid 1 Sv, Factsheet, p. 6.

getuigen worden beëdigd of aangemaand.⁶⁴ Het onderzoek zal meestal beperkt zijn omdat de Hoge Raad een specifieke onderzoeksopdracht geeft die is gericht op een of meer punten die verband houden met de aangevoerde herzieningsgrond.⁶⁵ Nader onderzoek vindt meestal plaats bij een aangevoerd novum. Bij een geslaagde klacht bij het EHRM en een conflict van rechtspraak zal vaak geen nader feitenonderzoek nodig zijn.⁶⁶

2.7.7 Tenuitvoerlegging bestreden uitspraak

Indien de herzieningsaanvraag gegrond wordt verklaard wordt de betrokkene die krachtens het vernietigde vonnis of arrest van zijn vrijheid is beroofd onverwijld in vrijheid gesteld (art. 461 lid 2 en 467 lid 3 Sv). De beoordeling van de aanvraag vergt echter tijd. Daarom heeft de Hoge Raad de mogelijkheid de tenuitvoerlegging van de bestreden uitspraak op te schorten hangende zijn beslissing over de herzieningsaanvraag (art. 470 lid 3 Sv). Indien de Hoge Raad het van rechtswege vrijkomen van de betrokkene bij gegrondverklaring van zijn aanvraag niet gewenst acht kan hij bij de verwijzing naar een gerechtshof de gevangenhouding van de betrokkene bevelen (art. 461 lid 2 jo. 470 Sv en art. 467 lid 3 jo. 470 Sv).⁶⁷

Met de verwijzing van de zaak naar een gerechtshof na gegrondverklaring van het herzieningsverzoek, is het geding *tot* herziening geëindigd en volgt de fase van het geding *in* herziening.

2.8 Het geding in herziening

Het geding in herziening wordt in beginsel gevoerd voor een gerechtshof. Indien mogelijk is dit een hof dat nog niet met de zaak bekend is.⁶⁸ Indien de Hoge Raad zelf in de zaak kan voorzien volgt geen verwijzing. Bij een uitspraak van het EHRM heeft de Hoge Raad de keuze tussen verwijzing en het zelf afdoen van de zaak (art. 467 lid 2 Sv). Bij dit laatste gaat het bijvoorbeeld om door het EHRM vastgestelde fouten die geen nieuw proces eisen zoals overschrijding van de redelijke termijn. Dit kan door de Hoge Raad worden gecompenseerd door het opleggen van een lagere straf.⁶⁹

2.8.1 Procedure

Bijna alle regels van de reguliere appelprocedure zijn van overeenkomstige toepassing op de procedure in herziening (art. 475 jo. art. 473 lid 1 Sv). Het hof zoekt naar de materiële waarheid en beoordeelt de zaak dan ook in volle omvang tenzij de Hoge Raad expliciet een beperkte verwijzingsopdracht heeft gegeven.⁷⁰ Het hof mag dan ook nieuwe feiten en omstandigheden in zijn oordeel betrekken, ook indien dat materiaal belastend is voor de aanvrager. Het hof is niet gebonden aan de verwijzing van de Hoge Raad waarin deze de herzieningsgrond aannemelijk acht. Het hof beoordeelt in herziening zelfstandig of de aangevoerde grond voor herziening ook daadwerkelijk komt vast te staan.

Het hof dient de vragen van art. 348 en 350 Sv te beantwoorden aan de hand van het onderzoek ter terechtzitting in herziening, waarbij het ook rekening houdt met het onderzoek op eerdere terechtzittingen (art. 474 lid 1 Sv). Eventueel kan het onderzoek worden geschorst met het oog op nader onderzoek (art. 473 lid 2 Sv).

Na het onderzoek ter zitting doet het hof uitspraak. De beslissingsvrijheid van het gerechtshof is afhankelijk van de herzieningsgrond. Bij een conflict van rechtspraak doet het hof steeds opnieuw uitspraak. De Hoge Raad heeft de bestreden gewijsden immers vernietigd. Het hof is niet gebonden aan bepaalde einduitspraken. Art. 461 lid 1 Sv kent immers niet de beperking tot de beslissingen als

⁶⁴ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 462, aant. 2, art. 465 aant. 2 en art. 466 aant. 1-3.

⁶⁵ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 466, aant. 2.

⁶⁶ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.8.3.

⁶⁷ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 470, aant. 2.

⁶⁸ Art. 461 en 467 lid 1 Sv. Als waarborg voor de onpartijdigheid mag aan het geding in herziening niet worden deelgenomen door rechterlijke ambtenaren die al eerder betrokken waren in het onderzoek of berechting van de zaak (art. 480 Sv). Dit geldt ook voor de leden van het OM en de griffiers. Art. 480 Sv maakt een uitzondering voor de leden van en de ambtenaren bij de Hoge Raad.

⁶⁹ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.10, Corstens 2008, p. 808-810, Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 473-476.

⁷⁰ Kooijmans 2005, p. 858-874.

omschreven in art. 467 lid 1 Sv. De enige beperking die art. 461 lid 1 Sv noemt is dat de rechter geen hogere straf mag opleggen. Bij een novum of uitspraak van het EHRM bestaat het vonnis of arrest nog. Het hof zal dan eerst moeten beslissen of het deze handhaaft of vernietigt (art. 474 lid 2 Sv). Indien het gerechtshof wegens een novum het gewijsde vernietigt is het gebonden aan een van de beslissingen van art. 467 lid 1 Sv.⁷¹ Bij herziening op grond van een uitspraak van het EHRM is de herzieningsrechter bij vernietiging niet gebonden aan bepaalde einduitspraken.⁷²

De mogelijkheid bestaat dat in herziening wordt bevestigd dat de veroordeling onterecht was maar de betrokkene toch opnieuw wordt veroordeeld. In dat geval mag de rechter geen zwaardere straf opleggen dan is opgelegd bij het aangevochten vonnis of arrest (art. 476 lid 1 Sv). Een dergelijk geval deed zich voor in de Deventer moordzaak waarin de betrokkene in eerste aanleg werd vrijgesproken maar in hoger beroep werd veroordeeld. Later gelastte de Hoge Raad herziening. Het gerechtshof had namelijk een mes als moordwapen aangemerkt dat (vermoedelijk) toch niet het moordwapen was. In herziening kwam nieuw bewijsmateriaal ten nadele van de betrokkene naar voren waarna deze opnieuw werd veroordeeld, nu op grond van het in herziening boven tafel gekomen bewijsmateriaal.⁷³

2.8.2 Niet ten nadele

De herziening mag niet in het nadeel van de betrokkene werken. Zo is geen herziening van een vrijspraak mogelijk en mag in herziening wel worden veroordeeld voor een ander feit dan waarvoor de betrokkene bij de bestreden uitspraak is veroordeeld, maar mag geen hogere straf worden opgelegd dan de krachtens het bestreden gewijsde opgelegde straf (art. 476 lid 1 Sv).⁷⁴ Wijziging van de tenlastelegging in herziening is mogelijk op grond van art. 313 jo. 415 Sv. Het is echter verboden de tenlastelegging aan te vullen met strafverzwarende omstandigheden. Dat betreft immers een wijziging ten nadele van de betrokkene.⁷⁵

2.9 Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken (CEAS)

Omdat in het volgende hoofdstuk de CEAS nader aan bod komt volgt nu een korte bespreking van deze tijdelijke voorziening, in het leven geroepen naar aanleiding van de Schiedammer parkmoordzaak. De CEAS (ook wel Posthumus II) is op 1 april 2006 in werking getreden. Het doel van de commissie is om door onderzoek na te gaan of zich in een specifieke strafzaak in de opsporing, vervolging en/of de presentatie van het bewijs ter terechtzitting ernstige manco's hebben voorgedaan die aan een evenwichtige beoordeling van de feiten door de rechter in de weg hebben gestaan. De CEAS oordeelt niet over de rol van de rechter. Voor haar onderzoek heeft de commissie onbeperkt toegang tot het zaaksdossier en andere relevante stukken en kan zij interviews houden. Zij beschikt niet over dwangmiddelen en is dus afhankelijk van vrijwillige medewerking. Een verzoek tot onderzoek door de CEAS kan niet door de betrokkene of zijn raadsman worden gedaan maar slechts door een professioneel bij de zaak betrokken functionaris of wetenschapper. De minister heeft de CEAS gevraagd haar werk voort te zetten tot de nieuwe herzieningsregeling in werking treedt.⁷⁶

2.10 Samenvatting

In beginsel eindigt een strafzaak definitief doordat een rechterlijke uitspraak onherroepelijk wordt. Omdat rechters fouten kunnen maken is het buitengewone rechtsmiddel van herziening in het leven geroepen. Herziening is mogelijk van een onherroepelijke einduitspraak van een Nederlandse strafrechter die een veroordeling of bewezenverklaring bevat. Er moet voorts sprake zijn van een grond tot herziening. Indien aan de vereisten voor herziening is voldaan kan een verzoek tot herziening worden ingediend bij de Hoge Raad door de (raadsman van de) betrokkene of door de P-G. Dit kan in beginsel op elk moment geschieden (behoudens de drie maanden-termijn bij een verzoek gebaseerd op een uitspraak van het EHRM) en het aantal aanvragen kan onbeperkt zijn. De Hoge Raad

⁷¹ Vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging wegens niet-strafbaarheid van de betrokkene, niet-ontvankelijkverklaring van het OM of toepassing van een minder zware strafbepaling.

⁷² Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 474, aant. 3.

⁷³ Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2004, *LJN* AO3222.

⁷⁴ Met 'straf' worden ook de strafrechtelijke maatregelen bedoeld, zie Cleiren & Nijboer 2005, (T&C Sv), art. 476 Sv, aant. 2a.

⁷⁵ Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.10.4, Corstens 2008, p. 809-810, Memorie van Toelichting, p. 40.

⁷⁶ Groenhuijsen 2006, p. 475-486, Kooijmans 2007, p. 410-432, Instellingsbesluit Commissie evaluatie afgesloten strafzaken, *Stcrt.* 13 april 2006, nr. 47, p. 16, Jaarverslag CEAS 2008, p. 3, Evaluatie CEAS 2008, p. 12-15.

zal vervolgens eerst in het geding tot herziening een voortoets verrichten waarin wordt beoordeeld of het verzoek reeds moet worden afgewezen op grond van niet-ontvankelijkheid of kennelijke ongegrondheid. Doorstaat het verzoek deze summiere voortoets dan volgt een inhoudelijke beoordeling van het herzieningsverzoek in het geding in herziening. Bij gegrondverklaring en na verwijzing door de Hoge Raad beoordeelt een gerechtshof de zaak inhoudelijk en komt opnieuw tot een uitspraak in de strafzaak. Het verbod van reformatio in peius beoogt te voorkomen dat de herziening in het nadeel van de betrokkene werkt. In 2006 is de CEAS ingesteld naar aanleiding van de Schiedammer parkmoordzaak voor het opsporen van ernstige manco's in de opsporing, vervolging en/of presentatie van het bewijs ter zitting. Deze commissie fungeert als tijdelijke voorziening totdat de huidige herzieningsregeling is aangepast.

3. Knelpunten in de huidige herzieningsregeling

3.1 Inleiding

Hierna worden argumenten voor hervorming van de herzieningsregeling besproken. Zoals eerder kort uiteengezet zijn er ook argumenten om de huidige situatie te handhaven.⁷⁷ In hoofdstuk 6 volgt een vergelijking van de huidige regeling met het wetsvoorstel waarbij de argumenten voor en tegen hervorming worden betrokken. Dit resulteert in een conclusie in hoofdstuk 7.

Herziening van strafzaken heeft de laatste jaren veel aandacht gekregen dankzij een aantal geruchtmakende zaken. Veelgehoorde kritiek is dat de huidige herzieningsregeling verouderd en te hoogdrempelig is waardoor vaak geen herziening mogelijk is in gevallen waarin dit wel aangewezen is.⁷⁸ De kritiek is grofweg onder te verdelen in twee knelpunten die hierna worden uitgewerkt.

3.2 Het novumbegrip

Voor wat betreft de herzieningsgrond van het novum is veel kritiek te vinden in de literatuur. Zo is Knoops van mening dat in Nederland een zeer hoge drempel voor herziening wordt gehanteerd in vergelijking met andere landen. Volgens Knoops worden in de VS en in het Verenigd Koninkrijk flexibelere criteria gebruikt waardoor de herzieningsprocedure daar toegankelijker is dan in Nederland. In Nederland bestaat geen eenduidig antwoord op de vraag wat valt onder een novum. Knoops beveelt aan het novumbegrip wettelijk uit te breiden waarbij aansluiting moet worden gezocht bij de benadering in het Verenigd Koninkrijk waar wordt gesproken over een ‘real possibility’ dat een ander hof tot vrijspraak zal besluiten.⁷⁹

Ik deel het standpunt van Knoops dat er geen eenduidig antwoord te geven is op de vraag wat als een novum kan worden aangemerkt. Het betreft een breed wettelijk begrip dat in de rechtspraak wordt uitgekristalliseerd. De jurisprudentie geeft in hoofdlijnen weer wat voor een novum wordt vereist maar strafzaken als de Puttense moordzaak laten zien dat uitschieters mogelijk zijn.⁸⁰ Dit is misschien ook wel de kracht van het novumbegrip. Een breed begrip biedt immers de mogelijkheid hieraan nader invulling te geven zodat het met zijn tijd en de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen mee kan gaan.

Het novumbegrip levert een hoge herzieningsdrempel op doordat het restrictief wordt uitgelegd. Een restrictieve uitleg is nodig om de functie van herziening als noodrem, die slechts in uitzonderlijke gevallen dient te worden gehanteerd, te waarborgen. Anderzijds is in het huidige maatschappelijke klimaat duidelijk een roep tot hervorming te horen. Strafzaken als in hoofdstuk 1 genoemd geven blijk van de breed gedeelde behoefte aan betere rechtsbescherming. Het voorstel van Knoops om aansluiting te zoeken bij de benadering in het Verenigd Koninkrijk zie ik niet als een gewenste hervorming. Een ‘real possibility’ dat een ander hof tot vrijspraak zal besluiten is vergelijkbaar met ons huidige novumbegrip waarbij wordt gesproken van een ernstig vermoeden dat de bekend geworden omstandigheid zou hebben geleid tot vrijspraak. Mijns inziens zit het probleem in de feitelijke aard van het novumbegrip waardoor nieuwe of veranderde deskundigeninzichten en wetenschappelijk bewijs worden uitgesloten. Het voorstel van Knoops voegt dan ook niets toe.

Prins pleit ook voor flexibilisering van de herzieningsdrempel gelet op de toegenomen invloed van nieuwe wetenschappelijke inzichten maar zij is van mening dat niet gewacht moet worden op een wettelijke uitbreiding zoals Knoops voorstelt. Zij vindt dat de Hoge Raad zelf tot een ruimere, flexibelere uitleg van het novumbegrip kan komen.⁸¹

Mijns inziens zal de Hoge Raad niet uit zichzelf komen tot een ruimere uitleg van het novumbegrip. De wettekst biedt hiertoe immers reeds de ruimte maar de Hoge Raad wijkt niet zomaar af van haar

⁷⁷ Zoals het uitgangspunt *lites finiri* opoortet dat in hoofdstuk 5 wordt besproken.

⁷⁸ Memorie van Toelichting, p. 2. Ook in de Tweede Kamer is aangedrongen op verlaging van de herzieningsdrempel. Dit naar aanleiding van de Schiedammer parkmoordzaak (*Handelingen II* 2004/05, 29 800 VI, nr. 107, p. 6452).

⁷⁹ Knoops 2008, p. 1029-1037.

⁸⁰ Zie ook Crombag e.a. 2010.

⁸¹ Prins 2008, p. 1025.

eerdere rechtspraak. De wetgever is de aangewezen instantie om door middel van een wetswijziging tegemoet te komen aan de roep om een flexibelere herzieningsdrempel.⁸² Zo wordt tot uitdrukking gebracht dat in het huidige maatschappelijke en wetenschappelijke klimaat een novum meer dient te omvatten dan het nu doet. Een zetje in de rug van de Hoge Raad tot flexibilisering van het novumbegrip en daarmee van de toegang tot herziening, acht ik wenselijk.

Ook de Raad voor de Rechtspraak pleit voor verruiming van het novumbegrip. Volgens de Raad moet bij nieuwe wetenschappelijke inzichten of onderzoekstechnieken die een ander licht werpen op afgedane strafzaken, herziening mogelijk worden.⁸³ Van den Emster, voorzitter van de Raad, stelt voorop dat onjuiste veroordelingen niet uit te sluiten zijn. De balans tussen het wegens twijfel vrijspreken van een schuldige of het veroordelen van een onschuldige kan naar de verkeerde kant doorslaan ondanks alle procedurele waarborgen. Ook zijn rechters afhankelijker geworden van externe deskundigen omdat steeds vaker technisch en wetenschappelijk bewijs een rol speelt. Volgens Van den Emster moet het novumbegrip zodanig worden aangepast dat herziening van op zichzelf juist tot stand gekomen gewijsden mogelijk wordt bij nieuwe wetenschappelijke inzichten.⁸⁴

Ook ik meen dat het novumbegrip zodanig dient te worden gewijzigd dat ook nieuwe deskundigeninzichten en wetenschappelijke of technische onderzoeksresultaten grond moeten kunnen opleveren voor herziening van een strafzaak. Volgens de Raad voor de Rechtspraak moet herziening mogelijk worden bij nieuwe inzichten of technieken die een ander licht werpen op afgedane strafzaken. Een eerste vraag is wat wordt bedoeld met 'een ander licht werpen' op de zaak. Van den Emster heeft gelijk wanneer hij zegt dat onjuiste veroordelingen niet zijn uit te sluiten. Daarom is herziening in het leven geroepen. Om de functie van herziening als noodrem te behouden mogen aanzienlijke eisen worden gesteld aan een herzieningsverzoek. Het bestaan van een nieuw wetenschappelijk inzicht of onderzoekstechniek acht ik dan ook onvoldoende voor heropening van een strafzaak. Aan dergelijke inzichten of technieken dienen aanvullende eisen te worden gesteld in de vorm van het vereiste dat de omstandigheid een ernstig vermoeden wekt dat de rechter anders had geoordeeld bij bekendheid hiermee ten tijde van de uitspraak.

Crombag vindt de herzieningsdrempel ook te hoog. Hij ziet het novumbegrip naast zeer beperkt ook als 'zeer mistig' sinds de Puttense moordzaak. Vóór dit arrest gold de regel dat slechts een nieuw feit als novum kon gelden, niet een mening. Na het arrest leek het erop dat ook een veranderd inzicht van een deskundige (i.c. betreffende de 'sleeptheorie') als novum kon worden aangemerkt. In de zaak Ina Post bepaalde de Hoge Raad echter dat een novum 'slechts een omstandigheid van feitelijke aard [kan] betreffen. Een mening, overtuiging of gevolgtrekking kan in het algemeen niet als een zodanige omstandigheid worden aangemerkt.'⁸⁵ Hierdoor is het er niet duidelijker op geworden wat onder het novumbegrip kan worden gebracht. Het novum is reeds een eng criterium en de Hoge Raad legt dit nog restrictiever uit dan waartoe de wet dwingt, aldus Crombag. Hij stelt dat het criterium is bedoeld om de zittende magistratuur uit de wind te houden: 'Herziening is alleen mogelijk als de rechter het niet kon helpen dat hij een fout maakte, omdat hem immers beslissende informatie onthouden was. Men houdt het er kennelijk voor dat correct en volledig geïnformeerde rechters nimmer fouten maken.'⁸⁶

Het novumbegrip kan inderdaad als mistig worden gekarakteriseerd maar zoals hiervoor uiteengezet kan dit ook als voordeel van het begrip worden gezien. Het kan zich aanpassen aan veranderende omstandigheden in de maatschappij, wetenschap en techniek. Dit was bijvoorbeeld het geval in de Puttense moordzaak. Crombag stelt dat de invulling van het novumbegrip onduidelijk is geworden door het arrest in deze strafzaak. Dit arrest dient echter als unicum te worden gezien zodat de hoofdregel blijft dat een nieuwe feitelijke omstandigheid is vereist. Dit arrest laat wel zien dat het novumbegrip een ruim begrip is dat in de regel restrictief wordt uitgelegd maar mogelijkheden tot

⁸² Art. 50 GW.

⁸³ 'Raad voor rechtspraak pleit voor verruiming herzieningsprocedure Hoge Raad', Den Haag, 19 mei 2008.

⁸⁴ 'Ook rechters pleiten voor verruiming herzieningsprocedure', *NJB* 2008-22, p. 1384-1385.

⁸⁵ HR 17 februari 2004, *LJN* AO3665, r.o. 7.1.

⁸⁶ Crombag 2007, p. 2426-2431, HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564, Israëls & Crombag 2004, p. 1299-1301.

verruiming biedt. Net als Crombag vind ik dat de uitleg die aan het wettelijke novumbegrip wordt gegeven zeer restrictief is. Ik ben echter niet van mening dat het novumbegrip is bedoeld om de zittende magistratuur uit de wind te houden. Zoals Van den Emster stelt zijn onjuiste veroordelingen niet uit te sluiten. Rechters zijn mensen en maken fouten. Als correctiemechanismen kent ons strafrechtstelsel de gewone rechtsmiddelen en als vangnet herziening. De restrictieve uitleg van het novumbegrip dient er niet toe de zittende magistratuur uit de wind te houden maar dient de rechtszekerheid. Hoewel een versoepeling gewenst kan zijn acht ik het onwenselijk om gewijsden reeds bij twijfel aan te tasten omdat op die manier de rechtszekerheid ernstig wordt ondermijnd.

Israëls en Crombag schrijven dat de Hoge Raad in de zaak Ina Post een herzieningsverzoek heeft afgewezen mede omdat het novum niet rechtstreeks betrekking had op de gebruikte bewijsmiddelen. Zo is volgens hen een extra, buitenwettelijke eis geformuleerd. De wet eist slechts een verband met de bewijzen. Zij vinden deze verdere inperking van het novumbegrip onwenselijk omdat het hierdoor zeer moeilijk wordt om een herzieningsverzoek gehonoreerd te zien.⁸⁷

De opvatting dat het novumbegrip een restrictief criterium is, wordt breed gedragen. De vraag is of dit beperkte criterium dient te worden aangepast, en zo ja, op welke manier. Israëls en Crombag stellen dat een herzieningsverzoek slechts sporadisch wordt gehonoreerd en zien een verdere inperking van het novumbegrip als onwenselijk. Ik zie de 'inperking' waarover zij spreken niet als zodanig. Het is reeds vereist dat de nieuwe omstandigheid de voor de veroordeling gebruikte bewijsmiddelen wezenlijk aantast. Er moet immers een ernstig vermoeden bestaan dat bij bekendheid met de omstandigheid de rechter niet tot een veroordeling was gekomen. Een omstandigheid die niet rechtstreeks betrekking heeft op de gebruikte bewijsmiddelen zal meestal niet tot dit ernstig vermoeden leiden. Er is mijns inziens dan ook geen sprake van een extra buitenwettelijke eis.

Ook de CEAS onderkent het probleem. In haar jaarverslag 2008 geeft de commissie aan dat het zeer moeilijk is een zaak te heropenen indien het vermoeden bestaat dat de veroordeling onterecht is. Voor honorering van een herzieningsverzoek is namelijk vereist dat een 'wezenlijk onderdeel van de bewijsvoering' onderuit wordt gehaald door het novum. Het is mogelijk dat de gebruikte bewijsmiddelen zelf niet worden aangetast maar het novum de overtuigingskracht van deze middelen wegneemt. Dit was het geval bij de bekentenis van Wik H. in de Schiedammer parkmoordzaak. De CEAS vraagt zich af of herziening mogelijk moet worden indien door een novum niet meer buiten redelijke twijfel staat dat de betrokkene het strafbare feit heeft begaan.⁸⁸

Het vereiste van ernstige twijfel acht ik noodzakelijk om de functie van herziening te behouden. De vraag van de CEAS of herziening mogelijk moet worden bij redelijke twijfel aan de veroordeling moet ik dan ook ontkennend beantwoorden. De vraag is ook wat moet worden verstaan onder redelijke twijfel. Wat is 'redelijk' te noemen? De Hoge Raad acht herziening mogelijk indien de nieuwe omstandigheid de overtuigingskracht van de gebruikte bewijsmiddelen wegneemt zonder deze zelf aan te tasten. In de Schiedammer Parkmoordzaak werd immers herziening gelast na de bekentenis van Wik H. Hoewel de gehanteerde bewijsmiddelen niet onderuit werden gehaald werd de overtuigingskracht ervan weggenomen door de bekentenis zodat herziening volgens de Hoge Raad aangewezen was.

Leijten gaat hierop verder. Hij is van mening dat herziening ook mogelijk moet zijn indien de rechter over de benodigde gegevens beschikte bij zijn beslissing. Ook dan kan hij immers fouten maken. Het huidige systeem gaat uit van de 'onfeilbaarheid van het rechterlijke apparaat'. Een herzieningsverzoek zal slechts worden toegewezen indien het gebaseerd is op een feit dat de rechter destijds niet kende en dat, als hij ervan wel op de hoogte was geweest, waarschijnlijk had geleid tot een andere uitspraak. Ook indien er geen sprake is van een novum is het echter mogelijk dat de rechter bij zijn uitspraak heeft gefaald. De Hoge Raad is voor toewijzing van een herzieningsverzoek echter beperkt tot het

⁸⁷ Israëls & Crombag 2004, p. 1299-1301.

⁸⁸ Jaarverslag CEAS 2008, p. 6-7.

novum. Leijten stelt dan ook voor in de wet de mogelijkheid op te nemen herziening toe te staan bij fouten van een rechter.⁸⁹

Leijten pleit in feite voor een extra beroepsinstantie naast de bestaande rechtsmiddelen van hoger beroep en beroep in cassatie. Volgens hem gaat het huidige systeem uit van de ‘onfeilbaarheid van het rechterlijke apparaat’. Dit is niet het geval. We kennen immers rechtspraak in drie instanties om waarborgen te bieden tegen fouten van rechters. Herziening dient als vangnet indien ernstige twijfel bestaat over de juistheid van een veroordeling door het bekend worden van een nieuwe omstandigheid en is niet bedoeld als derde beroepsinstantie. Door het openstellen van herziening bij fouten van een rechter wordt herziening een extra beroepsmogelijkheid die bij de minste fout van een rechter kan worden ingeroepen. Het kan immers een procedurele fout betreffen zoals het aanhalen van de verkeerde strafbepaling als toepasselijk wettelijk voorschrift in het vonnis of arrest. Dient ook in dergelijke gevallen een nieuw inhoudelijk onderzoek in herziening mogelijk te worden? Ik acht dit onwenselijk.

3.3 Onderzoeksmogelijkheden

De huidige herzieningsprocedure kent ook knelpunten. In het huidige systeem heeft de betrokkene een zware bewijslast en krijgt hij te maken met een hoge processuele drempel, aldus Knoops.⁹⁰ De betrokkene moet bij zijn herzieningsverzoek aantonen dat er sprake is van een herzieningsgrond. Daarom moet de herzieningsaanvraag de bewijsmiddelen bevatten waaruit het bestaan van deze grond blijkt. De Hoge Raad oordeelt immers over de ontvankelijkheid en gegrondheid van het verzoek op basis van de aangedragen bewijsmiddelen. Knoops is van mening dat de betrokkene over onvoldoende middelen beschikt om een goed onderbouwd herzieningsverzoek in te dienen aangezien hij niet beschikt over onderzoeksmogelijkheden ter onderbouwing van zijn herzieningsaanvraag, zoals de CEAS deze kent. Deze commissie heeft bijvoorbeeld in de zaak Ina Post nieuw onderzoek verricht met het oog op een mogelijke herzieningsprocedure. Zonder dit onderzoek zou het herzieningsverzoek waarschijnlijk zijn afgewezen aangezien de betrokkene zelf dergelijke onderzoeksmogelijkheden niet heeft. De Hoge Raad is van mening dat er geen ruimte bestaat voor nader onderzoek hangende de beoordeling van het herzieningsverzoek. Het standpunt van de Hoge Raad is immers dat ‘op basis van hetgeen in de aanvraag op grond van bijgevoegde bewijsmiddelen is gesteld, wordt beoordeeld of het herzieningsverzoek ontvankelijk en gegrond is. Daarmee verdraagt zich niet dat hangende de beoordeling van het herzieningsverzoek wordt verzocht om nieuwe onderzoeken met de kennelijke bedoeling om de resultaten daarvan alsnog aan het herzieningsverzoek toe te voegen.’⁹¹ Knoops pleit voor een mogelijkheid voor de betrokkene om, voorafgaand aan het indienen van een verzoek, nieuw of aanvullend onderzoek te laten uitvoeren.

Voorzitter Buruma van de CEAS stelt dat rechters fouten kunnen maken en dat de mogelijkheden voor herziening dienen te worden verruimd. De CEAS is van mening dat meer onderzoeksmogelijkheden moeten komen ter voorbereiding van een herzieningsverzoek. Volgens de commissie biedt de huidige procedure onvoldoende ruimte om bij twijfel nader onderzoek te verrichten.⁹² In de huidige regeling is het niet mogelijk voor de betrokkene om nader onderzoek te laten verrichten naar materiaal zodat dit later ten grondslag kan worden gelegd aan een herzieningsverzoek.⁹³

Voor een goed onderzoek in de voorfase van de herzieningsprocedure is volgens de CEAS en Knoops vereist dat gebruik wordt gemaakt van onderzoekers of een onderzoeksteam. De CEAS merkt het belang op van ‘heldere bevoegdheden’ voor de onderzoekers. Volgens Knoops moeten de (forensisch-technisch) onderzoekers de bevoegdheid krijgen dwangmiddelen toe te passen jegens derden.⁹⁴ De

⁸⁹ Leijten 2008, p. 1026-1028. Zie ook Prins 2008, p. 1025.

⁹⁰ Knoops 2007, p. 922-929.

⁹¹ Knoops 2008, p. 1029-1037, HR 17 februari 2004, *NJ* 2004, 333, HR 23 mei 2006, *LJN* AV6095 en HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, r.o. 3.1.

⁹² Jaarverslag CEAS 2007, p. 8-10.

⁹³ Knoops 2008, p. 1029-1037.

⁹⁴ Knoops 2008, p. 1029-1037.

CEAS stelt echter dat in de praktijk blijkt dat derden vrijwillig hun medewerking verlenen aan onderzoek zodat dwangmiddelen niet nodig zijn.⁹⁵

Ook volgens Mevis en Hermans is het nodig dat er meer mogelijkheden komen voor onderzoek voorafgaande aan de beslissing op het herzieningsverzoek. Zij opperen een tweedeling in de herzieningsprocedure: (1) een rechtsingangprocedure waarin opdracht tot een onderzoek kan worden gegeven indien in een afgesloten strafzaak twijfel is ontstaan of de uitspraak juist is en (2) de herzieningsprocedure. De Hoge Raad moet volgens hen meer armslag krijgen om leiding te kunnen geven aan herbeoordeling van een afgesloten strafzaak.⁹⁶ Zij zijn geen voorstander van de CEAS. Naar hun mening moet zowel het onderzoek in herziening van de bestreden rechterlijke beslissing als de beslissing óf er reden is voor nader onderzoek naar de aanwezigheid van een herzieningsgrond, in handen zijn van rechters.⁹⁷

Nijboer en Brouwer zijn ook van mening dat de huidige herzieningsprocedure tekort schiet. De knelpunten bevinden zich volgens Nijboer vooral in de toegangsprocedure. Hij is evenals Mevis en Hermans, van mening dat het initiatief voor herbeoordeling van een zaak bij de rechterlijke organisatie moet liggen en niet bij een instantie als de CEAS. In tegenstelling tot Hermans, Mevis en Brouwer is hij echter van oordeel dat de toegangsprocedure tot herziening door een andere rechterlijke instantie dan de Hoge Raad moet worden uitgevoerd, in een toegangskamer waarin ook andere deskundigen dan juristen zitting hebben. Hij stelt voor de herzieningsgronden te verruimen, de kring van aanvragers uit te breiden en de inbreng van (forensische) deskundigen te waarborgen.⁹⁸

Crombag daarentegen heeft weinig vertrouwen in de rechterlijke macht en pleit voor een onafhankelijk bestuursorgaan vergelijkbaar met de Engelse *Criminal Cases Review Committee*, dat de Hoge Raad adviseert over de wenselijkheid om een afgesloten strafzaak te heropenen.⁹⁹

Het WODC laat zich in een evaluatie van de CEAS uit over de voorgestelde hervorming van de herzieningsregeling. Het WODC wil in de nieuwe herzieningsregeling meer onderzoeksmogelijkheden zien. Het doet een aantal suggesties voor de uitwerking hiervan. Zo moet de rol van de rechter in het onderzoek worden betrokken (dit gebeurt momenteel niet door de CEAS) en dient het onderzoek in herziening te worden geleid door een onafhankelijk en afzonderlijk ambt dat specifieke bevoegdheden moet krijgen en de beschikking moet hebben over een professioneel politieteam onder leiding van een gespecialiseerde officier van justitie.¹⁰⁰

De Raad voor de Rechtspraak pleit ook voor verlaging van de drempel in procedureel opzicht. Het wil de herzieningsprocedure bij de Hoge Raad verruimd zien omdat de betrokkene momenteel over onvoldoende middelen beschikt om zijn verzoek goed te onderbouwen. Ook moet de P-G betere mogelijkheden krijgen om na indiening van een verzoek het nodige vervolgonderzoek te doen. De drempel mag echter niet te zeer worden verlaagd aangezien dit een aanzuigend effect zal hebben. Een van de voorstellen van de Raad is om de P-G te laten beslissen over het al dan niet uitvoeren van een vooronderzoek, waarbij hij advies vraagt aan een adviescommissie.¹⁰¹ De Raad is geen voorstander van continuering van de CEAS.

Duker onderstreept dat de huidige herzieningsprocedure bij de Hoge Raad niet kan worden gebruikt voor nader onderzoek ter onderbouwing van een herzieningsaanvraag. De betrokkene kan wel via het civiel recht onderzoek bewerkstelligen. Zo werd in de Deventer moordzaak door de betrokkene bij de

⁹⁵ Jaarverslag CEAS 2007, p. 9-10.

⁹⁶ Spronken 2008, p. 949-958, Mevis 2007, p. 239-250, Hermans & Mevis 2007, p. 413-416.

⁹⁷ Zij willen de CEAS niet handhaven omdat deze commissie is ingesteld door het college van procureurs-generaal, aan dit college rapporteert en de rol van de zittende magistratuur buiten beschouwing dient te laten. Dit laatste is niet goed mogelijk in de praktijk. Ook is het niet gewenst dat een commissie onder het OM onherroepelijke rechterlijke uitspraken onderzoekt en deze bevindingen openbaar maakt. Zie Spronken 2008, p. 949-958 en Hermans & Mevis 2007, p. 413-416.

⁹⁸ Spronken 2008, p. 949-958, Nijboer 2008, p. 14-21, Brouwer 2008, p. 10-13.

⁹⁹ Spronken 2008, p. 949-958, Crombag 2007, p. 2426-2431, HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564.

¹⁰⁰ Evaluatie CEAS 2008, p. 16-17.

¹⁰¹ 'Raad voor rechtspraak pleit voor verruiming herzieningsprocedure Hoge Raad', Den Haag, 19 mei 2008.

voorzieningenrechter gevorderd dat nader onderzoek werd uitgevoerd aan het graf van het slachtoffer om te zoeken naar een mes dat daarin zou zijn achtergelaten door de werkelijke dader. De voorzieningenrechter wees deze vordering toe. Inmiddels was er een herzieningsverzoek bij de Hoge Raad aanhangig.¹⁰² Dit civiele onderzoek komt echter voor rekening van de betrokkene zelf.

De betrokkene gaat in het huidige systeem van herziening inderdaad gebukt onder een zware bewijslast. Hij moet immers iets nieuws toevoegen dat voldoende grond geeft zijn zaak te heropenen. Ik acht het invoeren van onderzoeksmogelijkheden ter onderbouwing van herzieningsverzoeken wenselijk. Het huidige systeem kent onderzoeksmogelijkheden die echter pas in beeld komen nadat de herzieningsaanvraag de voortoets heeft doorstaan. Daar zit het knelpunt. Veel verzoeken overleven deze voortoets niet zodat een inhoudelijke behandeling, waarbij nader onderzoek mogelijk is, niet aan de orde komt. Een verlaging van de procedurele drempel tot herziening zie ik als een nuttige aanvulling op de huidige regeling. Anderzijds waarschuwt de Raad voor de Rechtspraak terecht voor het aanzuigend effect van een te drastische verlaging van de drempel. De onderzoeksmogelijkheden dienen dan ook met voldoende waarborgen omkleed te zijn om een te hoge werklast te voorkomen. Een van de voorstellen is een adviescommissie die de P-G adviseert over het al dan niet uitvoeren van nader onderzoek. Dit zie ik als een positieve toevoeging. Een adviescommissie van deskundigen op bijvoorbeeld forensisch, technisch en juridisch gebied zal vaak beter in staat zijn te beslissen over de wenselijkheid van onderzoek dan de (slechts) juridisch geschoolde P-G.

Zoals Duker stelt is via het civiele recht onderzoek mogelijk maar dit komt ten koste van de betrokkene zelf. Deze zal in de meeste gevallen financieel niet in staat zijn nader onderzoek te (laten) verrichten. Ook is forensisch onderzoek voor hem vaak niet mogelijk omdat rechters in Nederland het NFI beschouwen als het meest betrouwbare instituut op dit gebied en deze organisatie alleen onderzoek verricht in opdracht van justitie. Verlaging van de procedurele drempel is dan ook wenselijk. Het is raadzaam de onderzoeken te laten verrichten door gespecialiseerde onderzoekers zoals forensische deskundigen. Op deze manier kan het herzieningsverzoek deugdelijk worden onderbouwd. Hoewel de CEAS stelt dat derden vrijwillig meewerken aan dergelijke onderzoeken zie ik het toekennen van dwangmiddelen als een gewenste stok achter de deur die medewerking waarborgt.

Ik deel het gebrek aan vertrouwen van Crombag in de rechterlijke macht niet. Ik acht het wenselijk dat een rechterlijke instantie oordeelt over het al dan niet herzien van een strafzaak. Het betreft immers een rechtsmiddel. In tegenstelling tot Nijboer ben ik van mening dat de beoordeling van een herzieningsverzoek bij de Hoge Raad moet liggen. Het is onwenselijk dat de toegangsprocedure door een andere rechterlijke instantie dan de Hoge Raad zou worden uitgevoerd. De toegang tot herziening is gebonden aan juridische criteria zodat de hoogste rechterlijke instantie van Nederland, de Hoge Raad, de aangewezen instantie is om te beoordelen of hieraan is voldaan.

Het voorstel van Nijboer om de kring van aanvragers uit te breiden acht ik onnodig. De betrokkene zal in de regel het meest belang hebben bij herziening van zijn strafzaak zodat hij logischerwijs de bevoegdheid heeft gekregen om herziening te verzoeken. Ook zijn raadsman heeft deze bevoegdheid. Verder kan nog na het overlijden van de betrokkene herziening worden verzocht, namelijk door de nabestaanden genoemd in art. 479 lid 1 Sv. Daarnaast dient de mogelijkheid tot het vorderen van herziening door de P-G de rechtszekerheid en het algemeen belang. Het is dan ook onwenselijk om ook derden deze mogelijkheid te bieden. Zowel het belang van de betrokkene als dat van de samenleving als geheel wordt door de huidige kring van aanvragers voldoende gewaarborgd.

3.4 Samenvatting

De kritiek op de huidige herzieningsregeling betreft zowel de inhoudelijke als de procedurele toegangsdrempel tot herziening en is onder te verdelen in twee onderwerpen: het novumbegrip en de onderzoeksmogelijkheden. Allereerst wordt terecht een verruiming van het novumbegrip bepleit. Het novum is reeds een beperkt criterium en wordt door de Hoge Raad verder ingeperkt door haar

¹⁰² Duker 2006, art. 459, aant. 7.

restrictieve uitleg. Bij verruiming van het novumbegrip moet in het bijzonder gelet worden op deskundigenoordelen, nieuwe wetenschappelijke inzichten en technische ontwikkelingen. Deze worden nu niet (snel) aangemerkt als novum maar dit moet in de toekomst veranderen. Sommige critici gaan een stap verder en stellen voor herziening ook mogelijk te maken bij fouten van een rechter die destijds wel van alle benodigde gegevens op de hoogte was. Ook zonder dat sprake is van een novum moet volgens hen herziening mogelijk worden. Dergelijke voorstellen doen geen recht aan het doel van herziening, namelijk het bieden van een vangnet in uitzonderlijke gevallen en zijn dan ook streng af te raden. Daarnaast wordt terecht gepleit voor meer onderzoeksmogelijkheden, onder andere voorafgaand aan het indienen van een herzieningsverzoek. Zo wordt de betrokkene beter in staat gesteld zijn verzoek te onderbouwen waardoor de herzieningsdrempel ook in procedureel opzicht wordt verlaagd. Daarnaast dient de P-G meer onderzoeksmogelijkheden te krijgen voor vervolgonderzoek na indiening van een herzieningsaanvraag. Deze voorstellen verdienen aanbeveling gelet op de wetenschappelijke ontwikkelingen en de zwakke bewijspositie van de betrokkene in de herzieningsprocedure.

4. De voorgestelde strafrechtelijke herzieningsregeling

4.1 Inleiding

Door minister van Justitie Hirsch Ballin is een wetsvoorstel tot hervorming van de herzieningsregeling opgesteld dat momenteel bij de Tweede Kamer ligt.¹⁰³ Het voorstel is mede tot stand gekomen door de groeiende aandacht voor strafzaken waarin personen onterecht bleken te zijn veroordeeld en de in het vorige hoofdstuk beschreven kritiek op de huidige regeling. Doel van het wetsontwerp is een betere rechtsbescherming van onterecht veroordeelde burgers. De voorgestelde structurele oplossingen moeten de instelling van ad-hoc-commissies (zoals de CEAS) overbodig maken.¹⁰⁴ Dit hoofdstuk bevat een uitwerking van de wijzigingen die het wetsvoorstel in de huidige herzieningsregeling aanbrengt.

4.2 De wijzigingen in vogelvlucht

Het wetsvoorstel beoogt in hoofdlijnen de volgende wijzigingen aan te brengen in de huidige herzieningsregeling:

1. De herzieningsgronden betreffende het novum en een uitspraak van het EHRM worden verruimd.
 - a. Het novumbegrip wordt aangepast om beter rekening te kunnen houden met gewijzigde deskundigeninzichten.
 - b. De mogelijkheid van herziening gebaseerd op een schending van het EVRM of een daarbij behorend protocol wordt iets verruimd.
2. Er komen meer mogelijkheden voor feitelijk onderzoek. Dit onderzoek kan plaatsvinden:
 - a. bij ernstige misdrijven op verzoek van de betrokkene voorafgaand aan een herzieningsverzoek. Onder omstandigheden is de P-G verplicht dit verzoek toe te wijzen. Ook wordt een adviescommissie in het leven geroepen die kan adviseren over de noodzaak van een nader onderzoek en de vraagstelling van zo'n onderzoek. De P-G kan voorafgaand aan het herzieningsverzoek een feitenonderzoek verrichten waarbij betrokken kunnen worden:
 - een onderzoeksteam dat het nader onderzoek feitelijk uitvoert, en/of
 - een R-C.
 - b. na indiening van een herzieningsverzoek op initiatief van de P-G bij de Hoge Raad, voorafgaand aan zijn conclusie;
 - c. op initiatief van de Hoge Raad voordat deze beslist over een herzieningsverzoek.
3. Het voorstel stelt rechtsbijstand verplicht.
4. De termijn waarbinnen herziening kan worden verzocht wordt beperkt. Een herzieningsverzoek wordt niet-ontvankelijk verklaard als dit niet binnen een redelijke termijn is ingediend.
5. Het gerechtshof krijgt meer beslissingsruimte doordat het ook de strafmaat kan aanpassen als de veroordeling in stand blijft.
6. Er komen voorzieningen voor slachtoffers ingeval herziening leidt tot vrijspraak.¹⁰⁵

4.3 De herzieningsgronden

Voor wat betreft de herzieningsgronden van het novum en een vastgestelde verdragsschending door het EHRM worden een aantal wijzigingen voorgesteld.¹⁰⁶ Deze worden hierna uitgewerkt.

4.3.1 Novum¹⁰⁷

Voorgesteld wordt om als novum aan te merken een nieuw 'gegeven'. Door het gebruik van deze nieuwe terminologie moet het gemakkelijker worden om ook andere gegevens dan feiten zoals gewijzigde deskundigeninzichten, als novum te kwalificeren.¹⁰⁸ De voorgestelde regeling beoogt aan te sluiten bij de Duitse regeling waar een deskundigenrapport wordt aangemerkt als een bewijsmiddel. Hierbij is van belang dat de herzieningsgrond in de Duitse jurisprudentie zodanig wordt uitgelegd dat een gewijzigd inzicht van een deskundige op zichzelf niet als novum wordt aangemerkt. Er worden

¹⁰³ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 045, nr. 2.

¹⁰⁴ Memorie van Toelichting, p. 3.

¹⁰⁵ Memorie van Toelichting, p. 3-4.

¹⁰⁶ De minister verandert ook de volgorde van de herzieningsgronden in de wettekst.

¹⁰⁷ Memorie van Toelichting, p. 9-12.

¹⁰⁸ Het conceptwetsvoorstel sprak van een nieuw 'feit of bewijsmiddel'.

aanvullende eisen gesteld aan de aard van het deskundigenbewijs en het belang ervan. Zo moet een herzieningsverzoek gebaseerd op nieuw deskundigenbewijs voldoen aan de volgende voorwaarden:

1. de kwestie is tijdens de strafprocedure nog niet aan het oordeel van een deskundige voorgelegd;
2. er is in de strafzaak wel reeds onderzoek verricht door een deskundige maar er is een nieuwe deskundige die vanuit een ander vakgebied of op grond van andere onderzoeksmethoden tot nieuwe conclusies komt, of
3. een nieuwe deskundige komt op basis van dezelfde feiten tot andere inzichten omdat het eerdere oordeel is gebaseerd op onjuiste of onvolledige feitelijke veronderstellingen of omdat er nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen zijn in het betreffende vakgebied.

Het wetsvoorstel stelt ook aanvullende eisen en spreekt van een novum indien er sprake is van:

1. een gegeven,
 2. dat leidt tot het ernstige vermoeden,
 3. dat de rechter, indien het gegeven bij het onderzoek ter zitting aan hem bekend was geweest, zou zijn gekomen tot een van de uitspraken als bedoeld in het voorgestelde art. 457 Sv.¹⁰⁹
- De precieze invulling van het begrip ‘gegeven’ wordt overgelaten aan de rechtspraak.

Gewijzigde deskundigeninzichten moeten door deze hervorming sneller kunnen leiden tot herziening, mits sprake is van nieuwe gegevens. Ingewikkelde constructies om te oordelen tot een novum, zoals in de Puttense moordzaak, zijn volgens de minister na invoering van het voorstel niet meer nodig. Een veranderd deskundigeninzicht kan dan worden aangemerkt als een nieuw gegeven.

Naast aanpassing van de terminologie zoals hiervoor omschreven, wordt de herzieningsgrond uitgebreid doordat de zinsnede ‘op grond dat deze niet strafbaar was’ in art. 457 lid 1 Sv verdwijnt. Hierdoor wordt duidelijk gemaakt dat herziening wegens een novum mogelijk is indien bekendheid hiermee had geleid tot OVAR, ongeacht of dit een OVAR wegens niet-strafbaarheid van de verdachte of niet-strafbaarheid van het feit betreft. De huidige wettekst spreekt slechts over OVAR wegens niet-strafbaarheid van de verdachte. Anderzijds is sprake van een beperking. Momenteel is namelijk herziening mogelijk van een veroordeling en OVAR, ook indien er geen maatregel is opgelegd. Het wetsontwerp past de formulering van art. 457 lid 2 zodanig aan dat herziening slechts mogelijk wordt bij een veroordeling of OVAR waarbij een vrijheidsbenemende maatregel is opgelegd.¹¹⁰

4.3.2 Uitspraak van het EHRM

Herziening wegens een vastgestelde verdragsschending door het EHRM wordt mogelijk voor zowel de persoon die zelf een geslaagde klacht bij het EHRM heeft ingediend als derden die wegens hetzelfde feit zijn veroordeeld als de klager. Momenteel kan slechts beroep op deze grond worden gedaan door de klager en diens medeverdachten die wegens hetzelfde feit zijn veroordeeld én op basis van dezelfde bewijsmiddelen. Aan dit laatste vereiste wordt zelden voldaan. Daarom wordt voorgesteld het vereiste van dezelfde bewijsmiddelen te laten vervallen. De schending van het EVRM of een bijbehorend protocol behoeft immers niet in verband te staan met de gebruikte bewijsmiddelen.¹¹¹

4.4 Nader onderzoek¹¹²

Naast bovenstaande inhoudelijke aspecten worden ook veranderingen voorgesteld in de procedure. Vanwege de zware bewijslast voor de betrokkene waardoor hij moet aantonen dat sprake is van een herzieningsgrond in zijn zaak, stelt de minister voor om meer mogelijkheden voor nader onderzoek in te voeren waarbij de hulp kan worden ingeroepen van een onderzoeksteam. Ook wordt een adviescommissie in het leven geroepen die de P-G adviseert over de wenselijkheid van nader onderzoek. Hierna worden de voorgestelde mogelijkheden voor onderzoek uitgewerkt.

¹⁰⁹ Het voorgestelde art. 457 Sv spreekt van een OVAR, het huidige art. 457 Sv slechts over OVAR ‘op grond dat deze niet strafbaar was’. Het huidige artikel betreft slechts de 3^e vraag van art. 350 Sv terwijl het voorgestelde ook de 2^e vraag van art. 350 Sv omvat.

¹¹⁰ Memorie van Toelichting, p. 30.

¹¹¹ Memorie van Toelichting, p. 12-13.

¹¹² Memorie van Toelichting, p. 15-23.

4.4.1 Nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek

De grootste verandering ten opzichte van de huidige regeling is dat voorafgaand aan het indienen van een herzieningsverzoek kan worden gevraagd om nader onderzoek ter voorbereiding van dit verzoek. Deze bevoegdheid is beperkt tot herziening wegens een novum en is slechts mogelijk indien de betrokkene is veroordeeld voor een misdrijf waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt (het voorgestelde art. 461 lid 1 Sv)¹¹³. De P-G is verplicht tot nader onderzoek indien is voldaan aan de volgende inhoudelijke voorwaarden:

1. De betrokkene maakt voldoende aannemelijk dat er grond bestaat voor nader onderzoek. Er zijn voldoende ‘aanwijzingen’ dat er ‘mogelijkerwijs’ sprake is van een herzieningsgrond (het voorgestelde art. 461 lid 3 onder a Sv);
2. Het onderzoek is ‘redelijkerwijs noodzakelijk’ (het voorgestelde art. 461 lid 3 onder b Sv).

Indien uit het onderzoek naar voren komt dat er sprake is van een herzieningsgrond kan de P-G een vordering tot herziening indienen bij de Hoge Raad. Bovendien kan de raadsman van de betrokkene een herzieningsverzoek indienen naar aanleiding van het onderzoek.

Het voorstel kent nabestaanden dezelfde bevoegdheden toe als de betrokkene (het voorgestelde art. 458 lid 2 Sv). Opmerkelijk is dat wordt gesproken over nabestaanden ‘die herziening hebben aangevraagd’. Dit zou betekenen dat nabestaanden geen onderzoek ter voorbereiding van hun herzieningsaanvraag kunnen laten verrichten. Het lijkt dan ook de bedoeling om nader onderzoek voor nabestaanden slechts mogelijk te maken nadat zij een herzieningsverzoek hebben ingediend.

4.4.2 Nader onderzoek na indiening van een herzieningsverzoek

Ook na indiening van een herzieningsverzoek kan nader onderzoek worden uitgevoerd indien onduidelijkheid bestaat over de gegrondheid van het verzoek. Zowel de P-G als de Hoge Raad kunnen ambtshalve of op verzoek van de raadsman van betrokkene besluiten dat nader onderzoek nodig is.

De P-G kan ambtshalve besluiten tot nader onderzoek voorafgaand aan zijn conclusie (het voorgestelde art. 468 lid 2 Sv). Daarnaast kan de P-G op verzoek van de raadsman van de betrokkene een onderzoek starten indien twijfel bestaat over de juistheid van de uitspraak maar onderzoek nodig is voor een goede beoordeling van het herzieningsverzoek.¹¹⁴ Bij ernstigere zaken is de P-G verplicht over te gaan tot onderzoek.¹¹⁵ De Hoge Raad kan zowel ambtshalve als op verzoek van de raadsman van betrokkene de P-G opdragen nader onderzoek te verrichten, zowel vóór als na de behandeling van het herzieningsverzoek op de openbare terechtzitting (de voorgestelde art. 465 lid 5 en 469 Sv). De Hoge Raad kan op grond van het voorgestelde art. 469 lid 2 ook nader onderzoek opdragen aan een raadsheer of R-C.¹¹⁶

4.4.3 Adviescommissie, onderzoeksteam en R-C

De P-G kan ambtshalve of op verzoek van de raadsman van de betrokkene een adviescommissie, onderzoeksteam of R-C inschakelen. De P-G kan een verzoek tot nader onderzoek voorleggen aan een adviescommissie voordat hij op dit verzoek beslist. Deze commissie adviseert of nader onderzoek aangewezen is en wat een dergelijk onderzoek dient in te houden.¹¹⁷ Aan de adviescommissie kunnen ook deskundigen deelnemen. De P-G is verplicht tot raadpleging van de commissie indien de betrokkene is veroordeeld tot een gevangenisstraf van meer dan tien jaar, tenzij het verzoek volgens de P-G niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is. Als de P-G van het advies van de commissie afwijkt moet hij dit motiveren in zijn beslissing.¹¹⁸

Indien de P-G besluit tot nader onderzoek kan hij dit opdragen aan een onderzoeksteam. Dit team bestaat uit politieambtenaren die niet eerder betrokken zijn geweest bij de strafzaak en kan worden

¹¹³ Ingevolge het voorgestelde art. 461 lid 5 Sv kan ook nader onderzoek worden verzocht indien de betrokkene is ontslagen van alle rechtsvervolging en een vrijheidsbenemende maatregel is opgelegd.

¹¹⁴ Memorie van Toelichting, p. 15.

¹¹⁵ Zie hiervoor 4.4.1.

¹¹⁶ Dit betreft grotendeels beperkte onderzoeken waarbij de Hoge Raad de regie van die onderzoeken in eigen hand houdt.

¹¹⁷ De commissie is te vergelijken met de toetsingscommissie van de huidige CEAS.

¹¹⁸ Het voorgestelde art. 462 Sv.

versterkt met externe deskundigen en/of leden van het OM. Het nader onderzoek wordt gestuurd door een A-G die is aangewezen door de P-G. Eventueel kan de rijksrecherche worden ingezet. Het voorgestelde art. 464 Sv noemt de opsporingsbevoegdheden waarover het onderzoeksteam beschikt bij de uitvoering van het onderzoek. In beginsel zijn alle bepalingen uit het Wetboek van Strafvordering van toepassing. Uitgezonderd zijn:

- vrijheidsbenemende dwangmiddelen;
- de bepalingen betreffende de opsporing van terroristische misdrijven;
- een groot deel van de bijzondere bevoegdheden van Titel IVA tot en met VA (zoals infiltratie).

De bepalingen betreffende de vordering van (bestaande) gegevens zijn wel van toepassing.¹¹⁹ De P-G krijgt ook de mogelijkheid een GVO op te dragen aan een R-C, bijvoorbeeld met het oog op het onder de horen van getuigen of het toepassen van dwangmiddelen.¹²⁰

4.4.4 Onderzoekshandelingen en dwangmiddelen

Zowel de P-G als de adviescommissie is niet gebonden aan de onderzoekshandelingen waar de betrokkene om verzoekt. De adviescommissie kan adviseren tot andere onderzoekshandelingen en de P-G kan ambtshalve andere onderzoekshandelingen (laten) verrichten. De P-G heeft de bevoegdheid al het aanvullende onderzoek uit te voeren dat hij nodig acht voor een goede en grondige beoordeling van een eventueel herzieningsverzoek. Indien de betrokkene niet wil meewerken aan bepaald onderzoek kan dit onderzoek tegen de wil van de betrokkene worden uitgevoerd. Ook heeft de P-G de beschikking over dwangmiddelen met uitzondering van vrijheidsbenemende dwangmiddelen. Vaak is voor een nieuwe beoordeling van een onherroepelijk gewijsde immers een diepgaand onderzoek noodzakelijk en de uitvoerders van dit onderzoek moeten niet afhankelijk zijn van de medewerking van de justitiabelen.¹²¹

De verdediging wordt niet vergeten. De raadsman krijgt ingevolge het conceptvoorstel de mogelijkheid te reageren op de conclusie van de P-G.¹²² Daarnaast maakt het wetsvoorstel het voor de verdediging mogelijk bij verhoren aanwezig te zijn en vragen op te geven die zij tijdens dit verhoor gesteld wenst te zien. Bepaalde gegevens kunnen geheim worden gehouden vanwege zwaarwegende belangen conform art. 187 Sv e.v.¹²³ Zie voor meer hierover 5.3.4.

4.4.5 Beroepsmogelijkheden en ambtshalve onderzoek

Na afwijzing van een verzoek tot nader onderzoek staat geen hoger beroep open. Wel heeft de Hoge Raad de bevoegdheid om, ambtshalve of op verzoek, alsnog de P-G nader onderzoek op te dragen indien de Raad van oordeel is dat de P-G het verzoek ten onrechte heeft afgewezen (de voorgestelde art. 465 lid 5 en 469 Sv).¹²⁴

4.5 Rechtsbijstand

Na invoering van het voorstel geldt een verplichte rechtsbijstand om te voorkomen dat het parket van de Hoge Raad wordt overspoeld met verzoeken en als waarborg voor deskundige rechtsbijstand. De betrokkene is verplicht zich te laten bijstaan door een raadsman bij zowel het indienen van een herzieningsverzoek (het voorgestelde art. 460 lid 1 Sv) als bij het indienen van een verzoek tot nader onderzoek (het voorgestelde art. 461 Sv). Uit het voorstel blijkt niet duidelijk of voornoemde verplichting ook geldt voor nabestaanden. Het voorgestelde art. 458 Sv legt hen geen verplichte rechtsbijstand op. Toch lijkt dit wel aannemelijk gelet op het voorstel en de argumenten voor bijstand van de betrokkene, die ook van toepassing zijn op nabestaanden.

Uit de opbouw van het wetsvoorstel kan mijns inziens worden afgeleid dat ook nabestaanden zijn verplicht tot rechtsbijstand bij zowel het indienen van een herzieningsverzoek als een verzoek tot nader onderzoek. Een aanvraag tot herziening kan ingevolge het voorgestelde art. 457 Sv worden

¹¹⁹ Het voorgestelde art. 463 lid 2-4 Sv.

¹²⁰ Het voorgestelde art. 463 lid 1 Sv, Memorie van Toelichting, p. 19-20.

¹²¹ Memorie van Toelichting, p. 20-21.

¹²² Het voorgestelde art. 468 lid 5 Sv.

¹²³ Het voorgestelde art. 463 Sv, *Kamerstukken II* 2008/09, 32 045, nr. 3.

¹²⁴ Memorie van Toelichting, p. 21-22.

gedaan door de P-G of de betrokkene en ingevolge art. 458 Sv tevens door nabestaanden van de betrokkene. Het voorgestelde art. 460 Sv specificeert vervolgens de wijze van indiening voor de betrokkene en de P-G. Dit artikel eist dat de raadsman van de betrokkene een herzieningsaanvraag namens hem indient. Dit gebeurt niet voor de nabestaanden. Het wetsvoorstel stelt voor hen nergens de eis van verplichte rechtsbijstand. Gelet op de opbouw van het voorstel moet worden aangenomen dat nabestaanden worden gelijkgesteld met de betrokkene en dat ook zij verplicht zijn tot rechtsbijstand.¹²⁵ Gelet op het voorgestelde art. 458 lid 3 Sv dat de artikelen van die titel, waaronder art. 460 Sv, van overeenkomstige toepassing verklaart, kan worden aangenomen dat ook nabestaanden verplicht zijn tot rechtsbijstand bij het indienen van een herzieningsverzoek. Bij verzoeken tot nader onderzoek geldt een verplichte rechtsbijstand voor nabestaanden ingevolge art. 461 Sv. Het tweede lid van het voorgestelde art. 458 Sv biedt nabestaanden immers dezelfde bevoegdheden als de betrokkene.

Tegen voornoemde conclusie verzet zich de opmerking van de minister dat nabestaanden zelf moeten kunnen optreden zonder afhankelijk te zijn van een procesvertegenwoordiger indien de herzieningsaanvraag van hen zelf afkomstig is.¹²⁶ Momenteel worden nabestaanden vertegenwoordigd door een procesvertegenwoordiger zowel indien het verzoek afkomstig is van de P-G als van hen zelf.

Gelet op de systematiek van het wetsvoorstel ben ik van mening dat de minister een verplichte rechtsbijstand beoogt voor zowel de betrokkene als diens nabestaanden en zowel bij een herzieningsverzoek als bij een verzoek tot nader onderzoek. Van belang is verder dat de argumenten die de minister aanvoert ter rechtvaardiging van een verplichte rechtsbijstand voor de betrokkene, ook van toepassing zijn op diens nabestaanden zodat ook zij deze verplichting krijgen.¹²⁷

Daarnaast is volgens de minister een lacune in het huidige recht dat minderjarigen en geestelijk gehandicapten geen wettelijke vertegenwoordiging wordt toegekend. Aangezien de betrokkene niet altijd een raadsman heeft maakt het vijfde lid van het voorgestelde art. 458 Sv de indiening van een herzieningsaanvraag door de wettige vertegenwoordiger mogelijk. Dit lijkt strijdig met onderhavig voorstel tot verplichte rechtsbijstand.¹²⁸

4.6 Beslissingsruimte van het gerechtshof

In de meeste gevallen wordt een strafzaak na gegrondverklaring van het herzieningsverzoek naar een gerechtshof verwezen. Dit hof heeft een beperkte beslissingsruimte, zeker bij een novum (zie hiervoor 2.8.1). De minister vindt het onwenselijk dat het gerechtshof nu geen lichtere sanctie kan opleggen als het geding in herziening resulteert in een veroordeling voor hetzelfde feit. Het onderzoek in herziening kan immers een ander licht werpen op de strafzaak waardoor een andere sanctie aangewezen kan zijn. Ook is het mogelijk dat de persoonlijke omstandigheden van de betrokkene ondertussen zijn veranderd. De enige mogelijkheid die nu bestaat om de straf te verlichten is gratie. Het is volgens de minister niet wenselijk dat dan twee procedures moeten worden gevolgd.

In geval van een novum wordt het mogelijk om ook bij veroordeling voor hetzelfde feit in herziening de strafmaat te wijzigen. Het wordt dus mogelijk om de strafmaat aan te passen als de veroordeling in stand blijft (het voorgestelde art. 472 lid 2 sub d Sv). De regel dat geen zwaardere straf mag worden opgelegd blijft bestaan en er kan geen herziening worden verzocht enkel om de straf te verminderen.¹²⁹

4.7 Voorzieningen voor slachtoffers

Het komt voor dat de betrokkene aan het slachtoffer schadevergoeding heeft moeten betalen. Indien de betrokkene vervolgens na herziening van zijn strafzaak wordt vrijgesproken is de door hem betaalde schadevergoeding vaak onverschuldigd betaald en moet deze in principe door het slachtoffer worden gerestitueerd. Het voorstel wil dergelijke situaties voorkomen. Het voorgestelde art. 482 Sv geeft de

¹²⁵ Het voorgestelde art. 458 Sv betreffende nabestaanden verklaart de overige artikelen van die titel van overeenkomstige toepassing.

¹²⁶ Memorie van Toelichting, p. 30.

¹²⁷ Memorie van Toelichting, p. 31-32.

¹²⁸ Memorie van Toelichting, p. 31.

¹²⁹ Memorie van Toelichting, p. 24.

rechter daarom een facultatieve bevoegdheid om na vernietiging van een veroordeling bij de uitspraak te bepalen dat niet het slachtoffer maar de Staat de schadevergoeding aan de betrokkene moet terugbetalen. Ook krijgen slachtoffers en nabestaanden informatie over het verloop van de procedure in herziening indien zij dit wensen (het voorgestelde art. 481 Sv).¹³⁰

4.8 Termijn voor indienen herzieningsverzoek

Voor het indienen van een herzieningsverzoek wordt in het huidige recht geen termijn gesteld, met uitzondering van herziening op grond van een uitspraak van het EHRM (art. 458 lid 2 Sv). Het wetsvoorstel handhaaft deze regeling maar in het conceptvoorstel werd nog voorgesteld het indienen van herzieningsverzoeken te koppelen aan een termijn. Het concept gaf de Hoge Raad de mogelijkheid het verzoek tot herziening niet-ontvankelijk te verklaren indien dit verzoek niet binnen een redelijke termijn was ingediend.¹³¹ De termijn van drie maanden bij herziening gebaseerd op een uitspraak van het EHRM zou worden vervangen door deze ruimere termijn. De termijn van drie maanden zou ongewenst zijn gebleken aangezien niet altijd kan worden vastgesteld wanneer de betrokkene bekend is geworden met de uitspraak van het EHRM. Door het vereiste van een redelijke termijn zou rekening kunnen worden gehouden met de specifieke omstandigheden van het geval. Zoals gezegd heeft de minister besloten dit voorstel te schrappen. In hoofdstuk 6 wordt gezien of dit terecht is.

4.9 Overige wijzigingen

Naast bovengenoemde veranderingen brengt het wetsvoorstel nog een aantal minder ingrijpende wijzigingen aan in de huidige herzieningsregeling. Deze worden nu kort besproken.

Voorgesteld wordt om steeds een openbare terechtzitting te houden ongeacht welke herzieningsgrond aan de orde is. De procedure voor herzieningsaanvragen betreffende tegenstrijdige vonnissen of arresten wordt dan ook gewijzigd. Ook deze aanvragen moeten op een openbare terechtzitting worden behandeld, tenzij de aanvraag niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is (de voorgestelde artikelen 466 en 467 Sv). Zoals eerder uiteengezet is herziening slechts mogelijk van een uitspraak van een Nederlandse rechter. Dit vereiste wordt momenteel ingelezen. Het voorstel legt dit vereiste in de wet vast. In de huidige herzieningsregeling wordt gesproken over ‘straf tijd’ (art. 470 lid 1 Sv) en ‘straf’ (art. 476 Sv). In de praktijk is aanvaard dat hieronder ook strafrechtelijke maatregelen moeten worden begrepen.¹³² Het wetsvoorstel past de huidige wettekst in die zin aan dat deze weer aansluit bij de huidige praktijk. Zo luidt het voorgestelde art. 478 Sv als volgt: “Er mag geen zwaardere straf of maatregel worden opgelegd dan bij het vernietigde vonnis of arrest was opgelegd.” Ook maakt het voorstel schadevergoeding mogelijk bij zowel een ondergane straf als bij een ondergane vrijheidsbenemende maatregel (het voorgestelde art. 480 Sv).

4.10 Samenvatting

De belangrijkste wijzigingen die het wetsvoorstel aanbrengt in de huidige herzieningsregeling zijn de volgende:

1. De herzieningsgronden van het novum en een geslaagde klacht bij het EHRM worden gewijzigd. Voorgesteld wordt om onder een novum te verstaan: een nieuw ‘gegeven’ dat het ernstige vermoeden wekt dat de rechter anders had geoordeeld in de strafzaak indien hij van dit novum op de hoogte was geweest tijdens de berechting. Zo kunnen onder andere gewijzigde deskundigeninzichten sneller tot aanwezigheid van een novum leiden. Het novum wordt ook in die zin uitgebreid dat niet langer slechts wordt gesproken over OVAR op grond van de 3^e vraag van art. 350 Sv. Daarentegen wordt herziening slechts mogelijk van een OVAR waarbij een vrijheidsbenemende maatregel is opgelegd. Voorts wordt de kring van personen die tot herziening kunnen verzoeken op grond van een geslaagde klacht bij het EHRM verruimd doordat het vereiste ‘op grond van dezelfde bewijsmiddelen’ vervalt.

¹³⁰ Deze informatie betreft in ieder geval hetgeen genoemd wordt in lid 2 van het voorgestelde artikel. Memorie van Toelichting, p. 25 en 42-43.

¹³¹ Een verzoek zou in ieder geval tijdig zijn ingediend indien dit binnen zes maanden nadat de betrokkene bekend is geworden met de herzieningsgrond is gedaan, aldus de minister.

¹³² Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 470, aant. 2e en art. 476, aant. 2a.

2. De mogelijkheden voor nader feitelijk onderzoek worden uitgebreid. Zo krijgt de betrokkene de mogelijkheid om voorafgaand aan zijn herzieningsverzoek te vragen om nader onderzoek waartoe de P-G in sommige gevallen verplicht wordt. Ook de P-G en de Hoge Raad kunnen in meer gevallen een onderzoek starten en bij het onderzoek kan de P-G een onderzoeksteam en/of een R-C betrekken. Er wordt een adviescommissie in het leven geroepen die oordeelt over de wenselijkheid en inhoud van nader onderzoek. Daarnaast wordt de positie van de verdediging bij het nader onderzoek versterkt.
3. Rechtsbijstand wordt in de voorgestelde herzieningsregeling verplicht gesteld.
4. Het gerechtshof krijgt een grotere beslissingsruimte bij het afdoen van een zaak in herziening. Het hof krijgt de mogelijkheid de strafmaat te wijzigen bij veroordeling voor hetzelfde strafbare feit.
5. De rechter krijgt de mogelijkheid om, indien herziening leidt tot vrijspraak van de betrokkene, de Staat te verplichten de door de betrokkene reeds betaalde schadevergoeding te restitueren. Ook krijgen slachtoffers recht op informatie over de zaak.

Daarnaast is er een aantal 'kleinere' wijzigingen te noemen:

1. De behandeling van herzieningsaanvragen vindt steeds plaats op een openbare terechtzitting, ongeacht op welke herzieningsgrond de betrokkene zich baseert.
2. Het vereiste dat sprake dient te zijn van een uitspraak van een Nederlandse rechter wordt in de wettekst vastgelegd.
3. De terminologie van de huidige regeling wordt zodanig aangepast dat ook de maatregelen in de wettekst worden genoemd. Zo wordt ook schadevergoeding mogelijk voor een (onterecht) ondergane vrijheidsbenemende maatregel.

5. Twee strafrechtelijke uitgangspunten

5.1 Inleiding

De centrale vraag in deze scriptie is in hoeverre de voorgestelde herzieningsregeling, zoals hiervoor uiteengezet, een verbetering oplevert voor de strafrechtspraktijk ten opzichte van de huidige regeling. Bij de beantwoording van deze vraag worden twee fundamentele strafrechtelijke uitgangspunten betrokken die in dit hoofdstuk nader worden uitgelegd.

5.2 Waarheidsvinding

Het eerste uitgangspunt betreft dat van de waarheidsvinding. Hoofddoel van het Nederlandse straf(proces)recht is het vinden van de materiële waarheid en toepassing van het materiële strafrecht op plegers van strafbare feiten.¹³³ Het is in het belang van iedereen dat de waarheid boven tafel komt en dat geen onschuldigen worden veroordeeld maar slechts schuldigen worden bestraft. Een bekende uitdrukking is ‘liever 10 schuldigen vrij dan 1 onschuldige veroordeeld’. Het Nederlandse strafrechtstelsel stelt daarom zware eisen aan de waarheidsvinding. Zo dient de bewezenverklaring te zijn gefundeerd op een minimum aantal wettige bewijsmiddelen en moet de rechter er van overtuigd zijn dat de betrokkene het tenlastegelegde heeft begaan. Naast deze waarborgen voor een juiste rechterlijke uitspraak beschikt de betrokkene als formele waarborg over de gewone rechtsmiddelen.¹³⁴ Rechterlijke uitspraken zijn niet foutloos en kunnen fouten maken. Om dit te ondervangen kennen we rechtspraak in drie instanties.

5.3 Lites finiri oportet

Tegenover het uitgangspunt van waarheidsvinding staat het streven om juridische procedures te laten eindigen. Uitgangspunt dient te zijn dat een strafproces definitief eindigt nadat een rechterlijke uitspraak onherroepelijk is geworden. Eindige procedures zijn in het belang van de rechtszekerheid. Deze zekerheid biedt de samenleving een zekere mate van rust (rechtsvrede). Dat is in het kort de kern van het adagium lites finiri oportet: ooit moet aan een strafzaak een einde komen.¹³⁵ Dit ongeschreven beginsel ligt besloten in onder andere de geslotenheid van het rechtsmiddelenstelsel en beoogt zowel de betrokkene als het gezag van rechterlijke uitspraken te beschermen.¹³⁶

Beide uitgangspunten spelen een rol in het straf(proces)recht. Het bestaan van rechtsmiddelen bevordert de waarheidsvinding maar kan niet garanderen dat nooit een onschuldige wordt veroordeeld. Er blijft een kans op fouten bestaan ongeacht het aantal waarborgen dat in het rechtssysteem wordt ingebakken.¹³⁷ Daarom is met het oog op waarheidsvinding en rechtsbescherming het buitengewone rechtsmiddel herziening in het leven geroepen. Dit rechtsmiddel wordt met het oog op het adagium lites finiri oportet aan strenge voorwaarden verbonden.

5.4 Conclusie

In het Nederlandse straf(proces)recht spelen twee belangrijke uitgangspunten een rol: waarheidsvinding en lites finiri oportet. Deze uitgangspunten zijn strijdig met elkaar in die zin dat waarheidsvinding een ruime rechtsbescherming rechtvaardigt terwijl het beginsel lites finiri oportet een gesloten rechtsmiddelenstelsel vereist met het oog op rechtszekerheid. Herziening is in het leven geroepen in het belang van de waarheidsvinding terwijl het rechtsmiddel met het oog op de rechtszekerheid strenge voorwaarden kent.

¹³³ Corstens 2008, p. 11.

¹³⁴ Kooijmans 2007, p. 416-417.

¹³⁵ ‘Ooit’ betekent niet dat een strafzaak oneindig mag voortduren. De zaak moet binnen de redelijke termijn van art. 6 EVRM worden afgesloten.

¹³⁶ Van Kempen 2003, p. 316.

¹³⁷ Hermans & Mevis 2007, p. 413-416.

6. Een vergelijking van beide regelingen

6.1 Inleiding

Nadat in de vorige hoofdstukken de huidige en de voorgestelde herzieningsregeling zijn behandeld volgt nu een uiteenzetting van de voor- en nadelen van het wetsontwerp. Per voorgestelde wijziging wordt beoordeeld hoe deze zal uitwerken voor de herzieningspraktijk.

6.2 De herzieningsgronden

Een van de grootste veranderingen die de minister voorstelt betreft de meest voorkomende grond voor herziening: het novum. Deze wijziging heeft als doel de inhoudelijke herzieningsdrempel te verlagen. Datzelfde doel heeft de voorgestelde aanpassing van de herzieningsgrond betreffende een uitspraak van het EHRM. Hierna worden beide behandeld.

Eerst merk ik nog op dat de volgorde van de herzieningsgronden in de wettekst wordt aangepast. Het novum wordt door de minister gezien als restcategorie zodat dit als laatste grond in de wet wordt genoemd. Dit betreft een redactionele wijziging waartegen geen bezwaren bestaan.

6.2.1 Het novumbegrip

De huidige wet vereist voor een novum een ‘omstandigheid’ waarvan de rechter destijds niet op de hoogte was en die leidt tot het ernstige vermoeden dat de rechter bij bekendheid hiermee ten tijde van zijn uitspraak zou zijn gekomen tot een van de uitspraken bedoeld in art. 457 lid 1 sub 2 Sv. De minister beoogt het novumbegrip te verruimen en spreekt in zijn wetsvoorstel van een ‘gegeven’.

Het probleem is niet dat de wettekst onvoldoende ruimte biedt maar dat de Hoge Raad hier een restrictieve invulling aan geeft. Het huidige criterium kan theoretisch immers zowel een feitelijke als niet feitelijke omstandigheid omvatten maar wordt door de Hoge Raad feitelijk geïnterpreteerd. Er kan slechts sprake zijn van een novum indien zich een nieuwe feitelijke omstandigheid voordoet. Dat is ook de reden dat nieuwe deskundigenoordelen in beginsel geen novum opleveren. Het gaat hierbij immers om een opinie, niet om een feitelijke omstandigheid.¹³⁸ De Hoge Raad merkt een deskundigenoordeel slechts als novum aan indien dit berust op feiten of omstandigheden van feitelijke aard.¹³⁹ Het novumbegrip wordt in de rechtspraak dus beperkter uitgelegd dan wat de wettekst toelaat.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat verruiming van het novumbegrip slechts kan worden bewerkstelligd indien de rechtspraak verandert. Uit het arrest in de Puttense moordzaak blijkt dat de Hoge Raad bereid is het novumbegrip op te rekken. De Raad houdt de toegangsdrempel tot herziening in beginsel hoog met het oog op het adagium *lites finiri oportet* dat de rechtszekerheid dient. De Hoge Raad houdt terecht vast aan het uitgangspunt dat de toegang tot herziening beperkt dient te blijven tot uitzonderlijke gevallen waarin het bestaan van een herzieningsgrond reden oplevert de strafzaak te heropenen. Anderzijds hebben de ontwikkelingen in de wetenschap en techniek de afgelopen decennia niet stil gestaan. Gelet hierop is verruiming van het novumbegrip gewenst. Maar hoe nu verder?

Zoals gezegd ligt het probleem in de restrictieve uitleg van het novumbegrip door de Hoge Raad. Het is theoretisch mogelijk dat de Hoge Raad ‘om’ gaat en tot een ruimere uitleg komt, maar dit ligt niet in de lijn der verwachtingen gelet op de huidige jurisprudentie en de grote waarde die de Raad hecht aan het uitgangspunt *lites finiri oportet*. Hier ligt dan ook een nadere taak voor de wetgever. Om tegemoet te komen aan de roep om een flexibelere herzieningsdrempel dient de wet te worden gewijzigd. Zo wordt tot uitdrukking gebracht dat in het huidige maatschappelijke en wetenschappelijke klimaat een novum meer dient te omvatten dan het nu doet. Een zetje in de rug van de Hoge Raad tot flexibilisering van het novumbegrip en daarmee van de toegang tot herziening, acht ik wenselijk.¹⁴⁰

¹³⁸ HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564.

¹³⁹ HR 19 december 2006, *LJN* AY9718, r.o. 6.1.1, zie ook HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 564, r.o. 4.11, HR 17 februari 2004, *NJ* 2004, 333, r.o. 7.1, HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.f.

¹⁴⁰ Zie de kritiek van Prins onder 3.2.

De volgende vraag is welk criterium de voorkeur verdient. Het novumbegrip moet duidelijkheid scheppen over de reikwijdte van het begrip en dient de ruimte te bieden om nieuwe omstandigheden, die misschien pas in de komende jaren door wetenschappelijke en technische ontwikkelingen naar voren komen, als novum in aanmerking te laten komen. De ontwikkelingen blijven immers doorgaan. De geactualiseerde herzieningsregeling moet hier zoveel mogelijk rekening mee houden. Enerzijds dient het criterium de Hoge Raad de vrijheid te geven tot nadere invulling en het stellen van eisen om de functie van herziening te (blijven) waarborgen. Anderzijds dient het criterium het standpunt van de wetgever tot uitdrukking te brengen dat zowel feitelijke als niet feitelijke omstandigheden in aanmerking kunnen komen als novum. Naar mijn mening voldoet het voorgestelde criterium 'gegeven'. Het criterium is inwisselbaar met het huidige novumbegrip in die zin dat het ook de ruimte biedt voor zowel feitelijke als niet feitelijke gegevens. De minister gaat in de Memorie van Toelichting uitdrukkelijk in op de gewenste reikwijdte van het nieuwe begrip zodat de Hoge Raad een richtlijn heeft bij zijn uitleg van dit criterium. Het is vervolgens aan de rechtspraak om de precieze reikwijdte van het novumbegrip uit te kristalliseren en hierbij rekening te houden met zowel het doel van de wetswijziging als de functie van herziening.¹⁴¹

Ook na de voorgestelde uitbreiding van het novumbegrip blijft de herzieningsgrond voldoende strikt om de functie van herziening als noodrem te waarborgen. Zo blijft vereist dat de rechter niet van het nieuwe gegeven op de hoogte was en dat een ernstig vermoeden bestaat dat hij bij bekendheid hiermee tot een andere uitspraak zou zijn gekomen. Het novumbegrip wordt niet zodanig opgerekt dat herziening mogelijk wordt bij een fout van een volledig geïnformeerde rechter. Volgens Crombag, Wagenaar, van Koppen en Israëls moet men afstappen van het idee dat de fout niet in de feilbaarheid van de rechter mag worden gezocht.¹⁴² Het wetsvoorstel houdt terecht vast aan het uitgangspunt dat herziening slechts in uitzonderlijke gevallen mogelijk is met het oog op het beginsel *lites finiri* opoortet. Er dient voor te worden gewaakt dat een vierde instantie aan het huidige rechtsmiddelenpakket wordt toegevoegd. Dit zou een grote inbreuk maken op de rechtszekerheid en kan er zelfs toe leiden dat de feitenrechters minder zorgvuldig gaan werken doordat hun fouten toch weer kunnen worden hersteld. Zo wordt het gezag van rechterlijke uitspraken te veel aangetast. Het is daarom goed dat de herzieningsgronden strikt zijn. Herziening moet een buitengewoon rechtsmiddel blijven.¹⁴³

Een minder ingrijpende wijziging betreft het verdwijnen van de zinsnede 'op grond dat deze niet strafbaar was' in het voorgestelde art. 457 lid 1 Sv. Hierdoor wordt duidelijk gemaakt dat herziening wegens het bestaan van een novum mogelijk is indien de rechter bij bekendheid hiermee had geoordeeld tot OVAR wegens niet-strafbaarheid van de betrokkene of OVAR wegens niet-strafbaarheid van het feit (de 2e én 3e vraag van art. 350 Sv). De wettekst wekt momenteel de indruk dat herziening slechts mogelijk is bij een succesvol beroep op een schulditsluitingsgrond door de betrokkene maar niet indien het bewezen verklaarde niet strafbaar is (rechtvaardigingsgrond) door het novum. Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat deze beperking zo niet bedoeld is. De wetgever kende destijds simpelweg geen onderscheid tussen rechtvaardigings- en schulditsluitingsgronden.¹⁴⁴ Het wetsvoorstel beoogt de wettekst aansluiting te laten vinden bij de huidige praktijk namelijk dat herziening wegens een novum mogelijk is bij zowel OVAR wegens niet-strafbaarheid van de betrokkene als wegens niet-strafbaarheid van het feit.¹⁴⁵ Deze wijziging verdient dan ook aanbeveling.

Naast bovenstaande uitbreidingen brengt het wetsontwerp ook een beperking met zich. Het voorstel past de formulering van art. 457 lid 2 zodanig aan dat herziening slechts mogelijk wordt bij een veroordeling of OVAR waarbij een vrijheidsbenemende maatregel is opgelegd.¹⁴⁶ Nu is voor herziening niet vereist dat OVAR samen gaat met een maatregel.¹⁴⁷ Hiermee wordt, naar mijn mening

¹⁴¹ Memorie van Toelichting, p. 10.

¹⁴² Crombag e.a. 2009, p. 602-608.

¹⁴³ Corstens 2008, p. 800.

¹⁴⁴ Duker 2006, art. 457, aant. 6.4, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.c.

¹⁴⁵ Zie bijvoorbeeld HR 9 december 1947, *NJ* 1948, 154 waar een rechtvaardigingsgrond aanleiding gaf tot herziening toen na het wijzen van de bestreden uitspraak bleek dat ontheffing was verleend voor het ten laste gelegde vergunningplichtige handelen, Duker 2006, art. 457, aant. 6.4, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.3.2.c.

¹⁴⁶ Memorie van Toelichting, p. 30.

¹⁴⁷ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457, aant. 2.c.

terecht, tot uitdrukking gebracht dat herziening slechts aangewezen is indien de betrokkene een straf of maatregel is opgelegd. Herziening is immers een vangnet dat bedoeld is voor uitzonderlijke gevallen waarbij de uitgangspunten van waarheidsvinding en rechtsbescherming zwaarder wegen dan het beginsel lites finiri oportet. Deze wijziging acht ik dan ook gerechtvaardigd met het oog op de functie van herziening. De vraag is of deze wijziging grote gevolgen zal hebben voor de praktijk.

6.2.2 Uitspraak van het EHRM

Momenteel staat herziening wegens een door het EHRM vastgestelde verdragsschending slechts open voor de klager zelf en derden die zijn veroordeeld voor hetzelfde feit, op basis van dezelfde bewijsmiddelen. Dit betreft een zeer beperkte kring van herzieningsgerechtigden. Hiervan is de wetgever zich blijkbaar ook bewust want het wetsontwerp wijzigt de herzieningsgrond zodanig dat het vereiste dat de derde op basis van dezelfde bewijsmiddelen moet zijn veroordeeld, vervalt.

De uitbreiding zoals voorgesteld is wenselijk. Door de huidige wettekst is de herzieningsgrond voor derden praktisch illusoir. Het komt immers slechts sporadisch voor dat een derde wordt veroordeeld op basis van exact dezelfde bewijsmiddelen als de klager. De gebruikte bewijsmiddelen zullen in veel gevallen verschillen bij meerdere verdachten, aangezien veelal (mede) hun eigen verklaringen zullen worden gebruikt als bewijs waardoor geen sprake is van dezelfde bewijsmiddelen.¹⁴⁸ Bovendien behoeft de door het EHRM geconstateerde verdragsschending geen verband te houden met de gebruikte bewijsmiddelen. Door het voorstel wordt ook enigszins tegemoet gekomen aan de kritiek van onder andere Van Kempen en Duker die zich afvragen of de beperkte doelgroep in overeenstemming is met de verplichting om bij verdagsschendingen zoveel mogelijk rechtsherstel te bieden.

Het voorstel betreft een beperkte uitbreiding. Slechts medeverdachten van de klager kunnen verzoeken om herziening. Dit was reeds altijd de bedoeling en in die zin is deze wijziging een verbetering te noemen. De wettekst sluit nu aan bij de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever.¹⁴⁹ De verruiming van de categorie personen is bewust beperkt gehouden om te voorkomen dat de Hoge Raad wordt overspoeld met aanvragen. Verder zou een grote kring van gerechtigden inbreuk maken op het rechtskarakter van rechtsmiddelen aangezien rechtsmiddelen in beginsel slechts werken ten opzichte van de persoon die deze instelt. Ook wordt terecht door de minister aangevoerd dat het vaak lastig is in te schatten wat de implicaties zijn van een uitspraak van het EHRM voor strafzaken van derden die niet aan dit hof zijn voorgelegd. De uitspraken van het EHRM zijn immers zeer casuïstisch en er is vaak geen algemene lijn uit af te leiden.¹⁵⁰

De herzieningsgrond blijft voldoende beperkt door de overige eisen die de wet stelt. Herziening is slechts mogelijk indien de geconstateerde verdragsschending kan worden hersteld door middel van herziening.¹⁵¹ Daarnaast geldt de eis dat de derde voor hetzelfde feit moet zijn veroordeeld als de klager. De voorgestelde uitbreiding verwezenlijkt de bedoeling van de wetgever dat derden die voor hetzelfde feit zijn veroordeeld in aanmerking kunnen komen voor herziening indien herziening ook in hun zaak is aangewezen, zonder de herzieningsgrond te zeer te verruimen.

6.3 Nader onderzoek

De bestaande onderzoeksmogelijkheden zijn beperkt.¹⁵² Het is veelal de Hoge Raad die het initiatief tot nader onderzoek kan nemen en de mogelijkheden tot onderzoek bieden slechts uitkomst als een beperkt feitelijk onderzoek voldoende is. Daarnaast is onderzoek door de P-G ingevolge art. 462 Sv slechts mogelijk bij een herzieningsverzoek betreffende een novum of uitspraak van het EHRM en slechts voorafgaand aan de behandeling ter terechtzitting. Op grond van art. 465 Sv kan steeds (ook nog na de behandeling ter zitting) en ongeacht welke herzieningsgrond aan de orde is, onderzoek

¹⁴⁸ Verklaringen van medeverdachten mogen niet tegen elkaar worden gebruikt indien de zaken gevoegd worden behandeld, art. 341 lid 3 Sv.

¹⁴⁹ Duker 2006, art. 457, aant. 7.5, Van Kempen 2003, p. 129-132.

¹⁵⁰ Memorie van Toelichting, p. 12-13.

¹⁵¹ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 457, aant. 3.

¹⁵² Zie hierover 2.7.6.

worden uitgevoerd maar slechts door een R-C of raadsheer uit de Hoge Raad. Naast voornoemde mogelijkheden kan via het civiele recht onderzoek worden uitgevoerd. De kosten van een dergelijk onderzoek komen voor rekening van de betrokkene.

Het wetsontwerp verandert de huidige regeling aanzienlijk. De meest opvallende wijzigingen zijn dat ook voorafgaand aan het indienen van een verzoek tot herziening nader onderzoek mogelijk wordt en dat de P-G meer mogelijkheden krijgt om onderzoek te entameren waarbij hij gebruik kan maken van een adviescommissie, onderzoeksteam en R-C. Ook de mogelijkheden voor onderzoek na indiening van een verzoek op initiatief van de P-G of Hoge Raad worden uitgebreid.

6.3.1 Nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek

De vele ontwikkelingen op wetenschappelijk en technisch gebied rechtvaardigen een verruiming van de onderzoeksmogelijkheden.¹⁵³ Door aanpassing van het novumbegrip wordt herziening mogelijk indien uit nieuwe wetenschappelijke inzichten of technische ontwikkelingen blijkt van gegevens die herziening rechtvaardigen. Het is echter aan de betrokkene om de Hoge Raad te overtuigen van het bestaan van een dergelijk gegeven. Vaak beschikt de betrokkene niet over de financiële middelen of heeft hij geen toegang tot onderzoek.¹⁵⁴ Om deze zware bewijslast te verlichten wordt nader onderzoek voorafgaand aan het indienen van een herzieningsverzoek mogelijk. De voorgestelde onderzoeksmogelijkheid is een aanvulling op het huidige systeem waarin dergelijk onderzoek niet mogelijk is.¹⁵⁵ Of het een verbetering oplevert wordt hierna onderzocht.

Een onderzoeksmogelijkheid ter voorbereiding van een herzieningsverzoek betekent dat het verzoek beter kan worden onderbouwd waardoor dit een grotere kans van slagen heeft. Een deugdelijk onderbouwd herzieningsverzoek is zowel voor de betrokkene als voor de Hoge Raad een positieve ontwikkeling. De laatste hoeft zich niet meer bezig te houden met kansloze verzoeken. Het is in dit opzicht jammer dat slechts in een zeer beperkt aantal gevallen nader onderzoek mogelijk wordt. In de overige gevallen blijft de betrokkene gebukt gaan onder een zware bewijslast. Toch zal hierna blijken dat een begrenzing van de onderzoeksmogelijkheid gerechtvaardigd is.

De onderzoeksmogelijkheid is beperkt tot een verzoek wegens een novum en wordt verder begrensd door het vereiste dat de betrokkene is veroordeeld voor een strafbaar feit dat met een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is bedreigd en waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt.¹⁵⁶ Een eerste conclusie is dan ook dat de procedurele drempel tot herziening in de meeste gevallen hoog blijft.

Voornoemde beperkingen zijn op het eerste oog strijdig met het doel van het voorstel: het vergemakkelijken van de toegang tot herziening. Met het oog op de waarheidsvinding ligt een open toegangssysteem tot nader onderzoek voor de hand maar het beginsel *lites finiri* opoortet verzet zich hiertegen. Herziening mag geen vierde beroepsmogelijkheid worden waarbij opnieuw een onderzoek naar de feiten plaatsvindt. Herziening is bedoeld als vangnet in uitzonderlijke gevallen en het stellen van beperkingen is dan ook vereist om de functie als noodremprocedure te waarborgen. Daarnaast is het stellen van grenzen te rechtvaardigen met het oog op de aanzuigende werking van de nieuwe onderzoeksmogelijkheden en het voorkomen van overbelasting van het rechterlijk apparaat. Een lagere herzieningsdrempel kan wel het doel zijn maar gezien moet worden hoe de (beperkt) beschikbare middelen het beste kunnen worden ingezet. Het bieden van een mogelijkheid tot onderzoek is slechts zinvol indien dit resulteert in een effectief onderzoek. Indien nader onderzoek steeds mogelijk is zal de werkbelasting van het strafrechtelijk apparaat enorm toenemen. Dit zal waarschijnlijk resulteren in meer oppervlakkige onderzoeken omdat er simpelweg geen capaciteit is voor diepgaande onderzoeken in al die gevallen. Concluderend kan worden gesteld dat het begrenzen van de nieuwe onderzoeksmogelijkheid nodig is om effectief onderzoek te garanderen.

¹⁵³ Zo is DNA-onderzoek een grotere rol gaan spelen in strafzaken.

¹⁵⁴ Nader onderzoek vergt tijd en geld en de betrokkene is vaak niet voldoende uitgerust om feitelijk onderzoek uit te voeren. Hij beschikt immers niet over onderzoeksbevoegdheden zoals de P-G en de Hoge Raad. Het NFI onderzoekt in beginsel slechts op verzoek van justitie tijdens een lopende strafzaak, niet op verzoek van de betrokkene <[www.nederlandsforensisch instituut.nl](http://www.nederlandsforensischinstituut.nl)>.

¹⁵⁵ HR 26 mei 2009, *LJN* BH5357, r.o. 4.6, HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, r.o. 6.6.

¹⁵⁶ Ook indien de betrokkene is ontslagen van alle rechtsvervolgning waarbij hem een vrijheidsbenemende maatregel is opgelegd, kan deze verzoeken om nader onderzoek (het voorgestelde art. 461 lid 5 Sv).

Na te hebben vastgesteld dat beperkingen noodzakelijk zijn om de betrokkene een effectief onderzoek te bieden en de inbreuk op de beginselen lites finiri opoortet en het gesloten stelsel van rechtsmiddelen zo beperkt mogelijk te houden, komt de vraag aan de orde of de voorgestelde beperkingen zijn aan te bevelen.

De afbakening tot een novum is gerechtvaardigd. Om aan te tonen dat zich een novum voordoet kan een diepgaand feitenonderzoek nodig zijn. Voor een novum is immers vereist dat sprake is van een nieuwe (feitelijke) omstandigheid.¹⁵⁷ Bij de andere herzieningsgronden is minder reden voor een diepgaand onderzoek naar de feiten. Bij een uitspraak van het EHRM is 'slechts' een juridisch onderzoek nodig naar de gevolgen van de uitspraak. Het hof heeft immers reeds op basis van de feiten vastgesteld dat er sprake is van een verdragsschending. Indien wordt aangevoerd dat sprake is van een conflict van rechtspraak kan bij raadpleging van de bestreden gewijsden vaak snel worden vastgesteld of deze met elkaar strijdig zijn. Indien dit het geval is kan de Hoge Raad verwijzen naar een gerechtshof en is een uitgebreid feitelijk onderzoek door de Hoge Raad meestal niet nodig.¹⁵⁸ Bij deze twee herzieningsgronden kan dan ook veelal worden volstaan met het aanvoeren van de herzieningsgrond en het bijvoegen van de betreffende rechterlijke uitspraak of uitspraken op grond waarvan vervolgens kan worden beoordeeld of de herzieningsgrond zich daadwerkelijk voordoet. Bij een novum zal vaak een feitenonderzoek nodig zijn om te beoordelen of het herzieningsverzoek moet worden gehonoreerd.

De door de minister gekozen beperking tot een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt, is ontleend aan de CEAS.¹⁵⁹ Het vereiste van een feit dat wordt bedreigd met een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer resulteert in een aanzienlijke begrenzing van de voorgestelde onderzoeksmogelijkheid. Nader onderzoek wordt hierdoor slechts mogelijk bij ernstige misdrijven. Daarnaast is ook vereist dat door dit feit de rechtsorde ernstig is geschokt. De minister eist dat aan beide criteria wordt voldaan wil nader onderzoek mogelijk zijn.

Er wordt kritiek geuit op de voorgestelde beperking tot een delict dat is bedreigd met een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer. Dit criterium zou geen recht doen aan het feit dat een veroordeling voor een delict waarop geen gevangenisstraf van twaalf jaar of meer staat, ook zeer ingrijpende gevolgen kan hebben voor de betrokkene. Gesteld wordt dat de werklust geen rechtvaardiging oplevert voor het onthouden van de onderzoeksmogelijkheid aan veroordeelden voor dergelijke delicten.¹⁶⁰ Ik deel dit standpunt niet. Ook ik ben van mening dat de gevolgen van een veroordeling voor lichtere delicten zeer ingrijpend kunnen zijn voor de betrokkene maar ik ben niet van mening dat ook aan hen de voorgestelde onderzoeksmogelijkheid moet worden geboden.¹⁶¹ Door nader onderzoek ook bij lichtere delicten mogelijk te maken wordt weliswaar tegemoet gekomen aan een gevoel van rechtvaardigheid en gelijkheid maar wordt alle onderzoeksgerechtigden een inhoudelijk uitgebreid en effectief onderzoek onthouden omdat het strafrechtelijk apparaat een dergelijk groot aantal onderzoeken simpelweg niet kan verwerken. Om een zinvol onderzoek te garanderen dient de groep onderzoeksgerechtigden dan ook te worden beperkt. Gelet op de ingrijpende gevolgen van een onjuiste veroordeling voor een zwaar misdrijf is het raadzaam onderzoek juist in dergelijke zaken mogelijk te maken. Het voorgestelde criterium van een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld geeft hieraan uitdrukking. Het aanzien en gezag van de strafrechtspleging zijn bij onjuiste veroordelingen wegens een zwaar misdrijf meer in het geding dan bij onjuiste veroordelingen voor lichtere feiten.¹⁶² Ook zal een onjuiste veroordeling wegens een ernstig misdrijf ingrijpendere gevolgen hebben voor zowel de betrokkene als de samenleving dan het

¹⁵⁷ In het wetsvoorstel wordt gesproken van een 'gegeven'.

¹⁵⁸ Memorie van toelichting, p. 32.

¹⁵⁹ Kooijmans 2007, p. 421.

¹⁶⁰ *Kamerstukken II* 2009-2010, 32 045, nr. 5, p. 9-10.

¹⁶¹ Bijvoorbeeld seksuele gemeenschap met een wilsonbekwame, strafbaar gesteld in art. 243 Sr.

¹⁶² Keulen 2007, p. 7.

geval is bij een minder zwaar delict. Het zijn ook de relatief ernstige zaken die volgens de minister het meest vatbaar zijn voor tunnelvisie en de wens tot een (snelle) oplossing.¹⁶³

De eis dat de rechtsorde ernstig is geschokt kan in de praktijk op twee manieren uitwerking krijgen. Enerzijds is het mogelijk dat dit een inhoudsloos vereiste wordt in die zin dat steeds de rechtsorde ernstig geschokt wordt geacht indien sprake is van een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld. Hier is wel wat voor te zeggen aangezien het zeer ernstige misdrijven betreft waarvan kan worden gezegd dat dergelijke feiten steeds leiden tot hevige onrust in de samenleving. Anderzijds is het mogelijk dat deze eis wordt beschouwd als extra drempel. Dit criterium kan dan leiden tot willekeur en ongelijkheid doordat onderscheid kan worden gemaakt tussen betrokkenen die voor eenzelfde feit zijn veroordeeld en hebben voldaan aan het 'eerste' vereiste. Immers indien de P-G (niet de rechter) van oordeel is dat door het feit de rechtsorde ernstig is geschokt is onderzoek mogelijk. Indien de P-G een andere mening is toegedaan heeft de betrokkene geen recht op nader onderzoek. De positie van de betrokkene wordt dan afhankelijk van het subjectieve oordeel van de P-G over de vraag of de rechtsorde ernstig is geschokt door het strafbare feit.¹⁶⁴ Voorts leidt dit criterium tot vragen als: wanneer is de rechtsorde door een delict ernstig geschokt? Wordt dit criterium ruim opgevat zodat snel wordt aangenomen dat de rechtsorde ernstig is geschokt, of moet in iedere zaak worden beoordeeld of door het specifieke delict en door deze specifieke dader daadwerkelijk hevige maatschappelijke onrust is ontstaan? Zo ja, hoe komt de P-G hier achter?

Ik acht het vereiste dat de rechtsorde is geschokt door het specifieke delict en door deze specifieke dader ongewenst. Ook indien niet kan worden vastgesteld dat de rechtsorde ernstig is geschokt in een specifiek geval is het goed mogelijk dat de betrokkene groot belang heeft bij nader onderzoek in zijn zaak. De reeds beperkte toegang als gevolg van het criterium van een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf van minstens twaalf jaar is gesteld, kan op deze manier nog verder worden vernauwd waardoor de zo geprezen verlaging van de procedurele herzieningsdrempel een loze belofte wordt. Naar mijn mening kan dan ook worden volstaan met het vereiste van een strafbaar feit waarop een gevangenisstraf is gesteld van twaalf jaar of meer. Dit is een duidelijk, feitelijk criterium waar de P-G mee uit de voeten kan en het beperkt de mogelijkheid tot nader onderzoek in voldoende mate. Mijns inziens impliceert dit criterium bijna per definitie dat er sprake is van een feit waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt. De delicten die zijn bedreigd met een gevangenisstraf van minimaal twaalf jaar betreffen immers ernstige misdrijven die leiden tot maatschappelijke onrust. Dat is juist de reden dat er voor is gekozen in die gevallen nader onderzoek mogelijk te maken.

Het is mijns inziens onwenselijk te volstaan met het criterium dat de rechtsorde ernstig is geschokt. Zoals hiervoor uiteengezet roept dit vereiste te veel vragen op. Het is een vaag criterium dat nadere invulling behoeft. Dat de betrokkene dient te zijn veroordeeld voor een delict waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld, is daarentegen een duidelijk criterium dat gemakkelijk hanteerbaar is zodat dit vereiste de voorkeur verdient.

Nadat de betrokkene voornoemde horden heeft genomen is het aan de P-G om te beslissen of deze overgaat tot onderzoek. De P-G moet het verzoek tot nader onderzoek toewijzen indien aan voornoemde criteria is voldaan en de betrokkene voldoende aannemelijk maakt dat er mogelijk sprake is van een herzieningsgrond zodat nader onderzoek redelijkerwijs noodzakelijk is.¹⁶⁵

Het is voor de betrokkene van belang dat hij erop kan rekenen dat zijn verzoek tot nader onderzoek wordt toegewezen indien hij aan alle vereisten heeft voldaan. Anderzijds moet er een mogelijkheid blijven bestaan voor de P-G om onnodige onderzoeken te voorkomen. Door het voorgestelde artikel

¹⁶³ Memorie van Toelichting, p. 22. Uit het boek 'Dubieuze zaken' blijkt dat in slechts 6 van de 346 gevallen een gevangenisstraf van meer dan 1 jaar was opgelegd (Crombag e.a. 2006, p. 22).

¹⁶⁴ Of door het delict de rechtsorde ernstig is geschokt moet worden beoordeeld naar het moment waarop het feit is gepleegd. De betrokkene hoeft niet aan te tonen dat het delict heeft geleid tot ernstige maatschappelijke onrust maar is zoals gezegd afhankelijk van het oordeel van de P-G (Memorie van Toelichting, p. 33).

¹⁶⁵ Het voorgestelde art. 461 lid 3 Sv, Memorie van Toelichting, p. 33.

behoudt hij de beslissingsvrijheid die nodig is om verzoeken tot onnodig onderzoek en daarmee onnodige werkbelasting af te wijzen. Hierdoor kan een diepgaand onderzoek worden gegarandeerd in de gevallen waarin dit nodig is en wordt herziening geen vierde beroepsmogelijkheid.

De procedurele herzieningsdrempel wordt ook verlaagd in die zin dat de betrokkene dient aan te tonen dat er ‘mogelijkerwijs’ sprake is van een novum dat nader onderzoek ‘redelijkerwijs noodzakelijk’ maakt. Onder de huidige regeling dient de betrokkene aan te tonen dat er een ernstig vermoeden bestaat dat sprake is van een novum. De voorgestelde regeling stelt deze zwaardere eis niet maar stelt als extra eis dat sprake is van een ernstig misdrijf waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt.

Zoals gezegd weerhouden financiële motieven de betrokkene vaak van het (laten) doen van nader onderzoek. De betrokkene wordt in de hiervoor omschreven gevallen een effectieve mogelijkheid tot onderzoek geboden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd onder leiding van de P-G die zich kan laten bijstaan door een onderzoeksteam of R-C. Bij toewijzing van een verzoek tot nader onderzoek verbetert de positie van de betrokkene ook in financieel opzicht. Dergelijke onderzoeken komen immers niet meer voor zijn rekening. In de overige gevallen blijft de betrokkene ter onderbouwing van zijn herzieningsverzoek aangewezen op het onderzoek dat zijn financiële positie toelaat. De restmogelijkheid om via het civiele recht onderzoek te laten uitvoeren biedt geen uitkomst. De kosten van een dergelijk onderzoek dienen immers door de betrokkene zelf te worden voldaan. Betrokkenen met weinig inkomen of vermogen kunnen de (vaak hoge) kosten van de benodigde onderzoeken (bijvoorbeeld DNA-onderzoek) veelal niet opbrengen waardoor zij in een slechtere positie komen te verkeren dan iemand die wel het geld heeft om onderzoeken te laten uitvoeren. Dit leidt tot rechtsongelijkheid. Hieraan wordt gedeeltelijk tegemoet gekomen door het wetsvoorstel. In zaken waarin de betrokkene is veroordeeld voor ernstige delicten en herziening wordt verzocht op grond van een novum, kan deze rechtsongelijkheid worden weggenomen. Zoals eerder betoogd zijn de in het voorstel gehanteerde criteria voor nader onderzoek gerechtvaardigd en het wetsvoorstel levert dan ook op financieel gebied een verbetering op. Hierbij wordt terecht rekening gehouden met het risico van een te hoge werklast dat kan leiden tot minder grondig en effectief onderzoek. Ook het probleem dat de betrokkene vaak geen toegang tot bepaald onderzoek heeft, waarbij in het bijzonder gedacht moet worden aan forensisch onderzoek, wordt door het wetsvoorstel ondervangen. Bij toewijzing van een verzoek tot nader onderzoek kan bijvoorbeeld het NFI worden ingeschakeld terwijl dit voor de betrokkene zelf niet mogelijk is. Dit instituut verricht immers slechts onderzoek op verzoek van justitie. Onderzoek wordt dus niet alleen in praktisch opzicht maar ook in financieel opzicht vergemakkelijkt door het wetsvoorstel.

Ingevolge het voorgestelde art. 458 lid 2 Sv krijgen nabestaanden dezelfde bevoegdheden als de betrokkene zodat ook zij om nader onderzoek kunnen verzoeken. Opmerkelijk is dat in het wetsvoorstel wordt gesproken over nabestaanden ‘die herziening hebben aangevraagd’. Hieruit kan worden afgeleid dat nabestaanden geen onderzoek ter voorbereiding van hun herzieningsaanvraag kunnen laten verrichten. Is dit onderscheid met de betrokkene bewust aangebracht en, zo ja, gerechtvaardigd? De Memorie van Toelichting laat zich hier niet over uit. Zoals hiervoor uiteengezet wordt nader onderzoek voor de betrokkene slechts bij ernstige misdrijven en een novum mogelijk. De betrokkene heeft dan direct belang bij herziening. Nabestaanden hebben een minder direct belang bij herziening aangezien de betrokkene reeds overleden is. Voor nabestaanden kan herziening van belang zijn voor eerherstel maar dit belang weegt minder zwaar dan dat van een betrokkene die zelf om herziening verzoekt omdat hij wegens een ernstig misdrijf is gedetineerd. Gelet op de functie van herziening en de beperkt beschikbare middelen voor onderzoek acht ik de beperking gerechtvaardigd. Bij herziening op verzoek van nabestaanden mag een hogere drempel worden opgeworpen zodat zij eerst de aanwezigheid van een herzieningsgrond dienen aan te tonen voordat nader onderzoek voor hen in beeld komt.

De minister erkent de vraag naar uitgebreidere onderzoeksmogelijkheden om de toegang tot herziening te vergemakkelijken. Met dit doel roept hij onder andere voornoemde mogelijkheid in het leven. Dit is een nieuwe mogelijkheid die kan resulteren in een goed onderbouwd herzieningsverzoek wat zowel voor de betrokkene als voor de Hoge Raad een positieve verandering oplevert. De

onderzoeksmogelijkheid wordt echter gebonden aan strikte voorwaarden. Mijns inziens waarborgen deze criteria dat na honorering van een verzoek een diepgaand, effectief onderzoek kan volgen. Het is redelijk dat de P-G in beginsel, indien aan de voorwaarden is voldaan, het verzoek tot nader onderzoek toewijst. Het is echter ook gewenst dat er een ‘escape-mogelijkheid’ blijft bestaan om onnodige werkbelasting te voorkomen. Al met al levert dit voorstel een verbetering op van het huidige herzieningssysteem doordat het bij de meer ernstige misdrijven leidt tot de gewenste procedurele drempelverlaging. Voor wat betreft de minder ingrijpende delicten en voor nabestaanden blijft de huidige (hoge) herzieningsdrempel gehandhaafd. Dit is, gelet op de functie van herziening als noodremprocedure, in mijn optiek gerechtvaardigd.

6.3.2 Nader onderzoek na indiening van een herzieningsverzoek

Nadat een herzieningsverzoek is ingediend kunnen zowel de P-G als de Hoge Raad ambtshalve of op verzoek van de raadsman besluiten tot nader onderzoek. De bevoegdheid van de P-G om voorafgaand aan zijn conclusie een nader onderzoek te initiëren blijft bestaan.¹⁶⁶ Nieuw is dat de P-G de hulp van een adviescommissie, onderzoeksteam en R-C kan inroepen.

De Hoge Raad kan momenteel de P-G slechts nader onderzoek opdragen vóór de behandeling van het verzoek ter terechtzitting en slechts bij een novum of uitspraak van het EHRM (art. 462 Sv). Na de behandeling ter zitting kan de Hoge Raad een R-C of raadsheer bevelen nader onderzoek te verrichten. Ingevolge het wetsontwerp kan de Hoge Raad zowel vóór als na de behandeling van het verzoek ter terechtzitting de P-G een nader onderzoek opdragen (de voorgestelde art. 465 lid 5 en 469 Sv). Ook in deze gevallen kan de P-G een adviescommissie, onderzoeksteam of R-C inschakelen. Daarnaast blijft de bevoegdheid van de Hoge Raad bestaan om nader onderzoek te bevelen aan R-C of raadsheer.¹⁶⁷

Uit het wetsontwerp en bijbehorende Memorie van Toelichting wordt niet direct duidelijk of de beperkingen tot een novum en een ernstig misdrijf waardoor de rechtsorde ernstig is geschokt, die gelden bij een verzoek tot nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek, ook gelden bij een dergelijk verzoek nadat een herzieningsverzoek is ingediend. Aangenomen moet worden dat onderzoek nadat herziening is verzocht, ook mogelijk is bij de andere herzieningsgronden en bij andere feiten dan waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld. De Memorie van Toelichting stelt immers dat bij minder ernstige zaken de betrokkene wel rechtstreeks een herzieningsverzoek kan indienen en daarbij kan verzoeken om nader onderzoek.¹⁶⁸ De P-G is dan niet verplicht tot onderzoek maar kan hiertoe wel besluiten als hij onderzoek noodzakelijk vindt voor een goede beoordeling van het herzieningsverzoek. Bovendien kan de Hoge Raad ambtshalve of op verzoek van de raadsman besluiten tot nader onderzoek indien de Raad van oordeel is dat dit onderzoek noodzakelijk is.¹⁶⁹ Voorts stelt het wetsontwerp voor om bij iedere herzieningsgrond een openbare terechtzitting te laten volgen zodat steeds nader onderzoek mogelijk is. Momenteel is dit bij de herzieningsgrond betreffende een conflict van rechtspraak wettelijk niet toegestaan (zie 6.8). Uit voornoemde punten is af te leiden dat onderzoek na indiening van een herzieningsverzoek niet is beperkt tot een novum of strafbaar feit dat is bedreigd met een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer. Er is dan ook sprake van een uitbreiding aangezien de P-G momenteel slechts nader onderzoek kan uitvoeren bij een novum of uitspraak van het EHRM.

Indien de P-G in de gevallen waarin hij niet verplicht is tot het toewijzen van het verzoek tot nader onderzoek, een dergelijk verzoek afwijst kan de Hoge Raad de P-G (alsnog) verplichten onderzoek te laten uitvoeren. Deze bevoegdheid kan worden gezien als een soort beroepsmogelijkheid van de betrokkene. Deze kan immers, nadat de P-G zijn verzoek heeft afgewezen, dit verzoek aan de Hoge Raad voorleggen in de hoop dat deze het verzoek alsnog gegrond zal verklaren.

De ruimere mogelijkheden tot nader onderzoek zijn zeer aanbevelenswaardig. Nader onderzoek wordt niet alleen vaker mogelijk maar ook uitgebreider door de inzet van een onderzoeksteam of R-C. Ook

¹⁶⁶ Het voorgestelde art. 468 lid 2 Sv.

¹⁶⁷ Na voltooiing van het nader onderzoek vindt opnieuw een openbare terechtzitting plaats.

¹⁶⁸ Memorie van Toelichting, p. 22.

¹⁶⁹ Memorie van Toelichting, p. 19.

in een laat stadium kan de Hoge Raad reden zien tot onderzoek. Daarnaast kan het bij een novum gaan om een ingewikkelde situatie die nader diepgaand onderzoek vergt. De ruimere onderzoeksmogelijkheden voor de P-G waardeer ik in dit opzicht zeer positief. Deze hervorming zie ik als een actualisering van de herzieningsregeling. De regeling wordt up to date gebracht met de huidige, meer ingewikkelde herzieningspraktijk. De groeiende invloeden van wetenschap en techniek vereisen ruimere onderzoeksmogelijkheden en het voorstel vult deze leemte.

6.3.3 Meer onderzoeksbevoegdheden voor de P-G

Zoals gezegd krijgt de P-G de mogelijkheid om bij zijn onderzoek hulp in te schakelen. Zo kan de P-G een verzoek tot nader onderzoek voorleggen aan een adviescommissie. Indien de P-G vervolgens besluit tot nader onderzoek kan hij dit opdragen aan een onderzoeksteam of R-C. Groot voordeel van een adviescommissie is dat bij het beoordelen van een verzoek tot nader onderzoek ook deskundigen kunnen worden ingeschakeld. Zo kan het verzoek zowel op juridisch als op wetenschappelijk gebied worden beoordeeld. Nu zijn het de juridisch onderbouwde P-G of Hoge Raad die beslissen over een verzoek tot nader onderzoek. In de commissie kan door deskundigen worden beoordeeld of en welk onderzoek in een zaak op hun vakgebied aangewezen is. Gelet op de groeiende wetenschappelijke invloed in strafzaken kan de inbreng van deskundigen dan zeer behulpzaam zijn.

De P-G wordt verplicht advies in te winnen bij de adviescommissie indien de betrokkene is veroordeeld tot een gevangenisstraf van minstens tien jaar (het voorgestelde art. 462 Sv). De achterliggende gedachte van deze verplichting is dat uitgebreider onderzoek door inschakeling van de adviescommissie, slechts verplicht wordt bij zeer ernstige feiten om de toestroom van herzieningsverzoeken te beperken.¹⁷⁰

Allereerst is het maar de vraag of door raadpleging van de commissie een uitgebreider onderzoek wordt gegarandeerd zoals de minister stelt. De P-G is immers niet gebonden aan het advies van de commissie en het is mogelijk dat onderzoek door de P-G, zonder raadpleging van de adviescommissie, uitgebreider onderzoek inhoudt dan indien de P-G de commissie had geraadpleegd. Met name op wetenschappelijk en technisch gebied kan de commissie bij de sturing van het onderzoek toegevoegde waarde hebben. Het ligt voor de hand dat zonder raadpleging van de commissie de kans op onnodige of zinloze onderzoeken groter is aangezien de juridisch geschoolde P-G niet beschikt over de expertise om in te schatten welk onderzoek is aangewezen op bijvoorbeeld wetenschappelijk gebied. Met andere woorden, raadpleging van de commissie kan ook in minder uitgebreid onderzoek resulteren.

Daarnaast beoogt de minister de toestroom van herzieningsverzoeken te beperken door slechts bij zeer ernstige misdrijven de P-G te verplichten de commissie te raadplegen. Het door de minister gestelde verband tussen verplichte raadpleging van de adviescommissie en het aantal herzieningsverzoeken dat wordt ingediend, zie ik niet. Zoals hiervoor uiteengezet leidt raadpleging van de commissie niet automatisch tot een uitgebreider onderzoek zodat een toename van het aantal herzieningsverzoeken om deze reden niet aan de orde is. Mocht de minister een andere mening zijn toegedaan, dan verdient het voorgestelde criterium niet de voorkeur. De achterliggende gedachte is immers dat de plicht tot raadpleging geldt bij zeer ernstige feiten.¹⁷¹ Een eerste vraag is waarom de minister kiest voor een grens van tien jaar gevangenisstraf. Uit de Memorie van Toelichting is dit niet af te leiden. De minister spreekt van de ernst van de misdrijven maar komt dit niet beter tot uitdrukking in een criterium dat wordt gekoppeld aan het delict in plaats van de opgelegde sanctie? Voor wat betreft verzoeken tot nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek, vindt een begrenzing tot ernstige misdrijven reeds plaats in de fase van de ontvankelijkheid. De ontvankelijkheidseisen, namelijk een novum en een delict dat is bedreigd met een gevangenisstraf van minimaal twaalf jaar, beperken het aantal verzoeken reeds. In de beperkte gevallen die in aanmerking komen voor onderzoek dient geen onderscheid te worden gemaakt tussen de zeer ernstige gevallen waarin raadpleging verplicht wordt en de minder ernstige delicten waarbij het aan de P-G wordt overgelaten of hij overgaat tot het inwinnen van advies. Mijns inziens dient in al deze gevallen uitgangspunt te zijn dat advies van de commissie

¹⁷⁰ *Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 3, p. 34.*

¹⁷¹ *Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 3, p. 34.*

wordt ingewonnen gelet op voornoemde voordelen. In alle zaken dient vanwege tijd- en kostenbesparing onnodig onderzoek te worden voorkomen zodat alle onderzoeksgerechtigden grondig onderzoek kan worden geboden. Ik stel dan ook voor hetzelfde criterium te hanteren dat geldt voor nader onderzoek ter voorbereiding van een herzieningsverzoek, namelijk een veroordeling voor een delict waarop een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld. Dit heeft als resultaat dat bij onderzoek voorafgaand aan een herzieningsverzoek steeds en bij verzoeken na indiening van een herzieningsverzoek slechts bij ernstige misdrijven, raadpleging van de adviescommissie verplicht wordt. Op deze manier wordt de plicht daadwerkelijk gekoppeld aan de ernst van het delict en niet aan de opgelegde sanctie.

De vraag blijft wat de toegevoegde waarde is van het verplicht inwinnen van advies. De P-G kan immers ook ambtshalve of op verzoek overgaan tot raadpleging van de commissie. Hij zal dit mijns inziens ook doen gelet op de voordelen, tenzij het verzoek tot nader onderzoek niet-ontvankelijk of kennelijk ongegrond is. Een groot voordeel van het raadplegen van de commissie is het voorkomen van onnodig onderzoek. De commissie adviseert immers over de wenselijkheid en de vraagstelling van onderzoek op zowel juridisch als bijvoorbeeld wetenschappelijk gebied. Ook de P-G heeft belang bij het voorkomen van zinloze onderzoeken zodat een verplichting me overbodig lijkt.¹⁷²

De P-G krijgt ook de mogelijkheid om door het inschakelen van een R-C of onderzoeksteam dwangmiddelen toe te passen. Momenteel is dit voorbehouden aan de Hoge Raad. Alleen de Raad kan immers een nader onderzoek opdragen aan een R-C. De P-G is dan ook afhankelijk van de vrijwillige medewerking van betrokkenen aan het onderzoek. Het wetsontwerp brengt hier verandering in. Doordat het hanteren van dwangmiddelen vaker mogelijk wordt en de P-G niet is gebonden aan de verzochte onderzoekshandelingen maar ambtshalve over kan gaan tot andere onderzoekshandelingen, desnoods tegen de wil van de betrokkene, krijgt de P-G de vrijheid het onderzoek te verrichten dat hij nodig acht. De P-G is niet langer afhankelijk van de vrijwillige medewerking van betrokkenen en ook de opsporingsbevoegdheden van het onderzoeksteam zijn een enorme verbetering. Deze nieuwe bevoegdheden maken een uitgebreider, meer diepgaand onderzoek mogelijk dan momenteel waar een beperkte onderzoeksopdracht leidt tot een beperkt onderzoek. Door dit voorstel kan de kwaliteit van het onderzoek toenemen.¹⁷³

De betrokkene die zijn zaak heropend wil zien kan geconfronteerd worden met onderzoek dat voor hem resulteert in nadelige resultaten. De P-G is immers geheel vrij in zijn onderzoek en in de richting waarin hij dit onderzoek stuurt. Er kan zelfs onderzoek tegen de wil van de betrokkene worden uitgevoerd indien hij niet wenst mee te werken. Hierdoor krijgt herziening kenmerken van een vierde beroepsinstantie maar gelet op de waarheidsvinding zijn deze bevoegdheden aanbevelenswaardig. Herziening kan immers niet ten nadele van de betrokkene werken en ook onder de huidige regeling beoordeelt het hof de zaak in volle omvang bij zijn zoektocht naar de materiële waarheid.¹⁷⁴

Het is afwachten hoe vaak de hulp zal worden ingeroepen van een adviescommissie, onderzoeksteam of R-C en hoe dit in de praktijk zal uitwerken. Het is naar mijn mening een gunstige toevoeging aan het huidige onderzoeksarsenaal van de P-G. Door meer taken te delegeren aan professionals kan er meer tijd en capaciteit worden gestoken in onderzoek. Hierbij heeft zowel de betrokkene, het strafrechtelijk apparaat als de samenleving belang.

6.3.4 Positie van de verdediging

De positie van de verdediging wordt verbeterd. Zo krijgt de raadsman de gelegenheid te reageren op de conclusie van de P-G¹⁷⁵ en wordt de positie van de betrokkene en diens raadsman bij het nader onderzoek versterkt. Zij kunnen worden uitgenodigd om verhoren van getuigen of deskundigen bij te

¹⁷² De situatie kan zich voordoen dat de P-G verplicht is tot het doen van nader onderzoek indien de betrokkene niet is veroordeeld tot een gevangenisstraf van minimaal tien jaar. In een dergelijk geval is de P-G niet verplicht tot raadpleging van de commissie maar zal hij dit vermoedelijk wel doen om richting te geven aan het onderzoek.

¹⁷³ Memorie van Toelichting, p. 20-21.

¹⁷⁴ Dit is slechts anders indien de Hoge Raad expliciet een beperkte verwijzingsopdracht heeft gegeven (zie 2.8.1).

¹⁷⁵ Het voorgestelde art. 468 Sv.

wonen. De betrokkene en diens raadsman krijgen ook de gelegenheid vragen op te geven die zij gesteld wensen te zien. Het blijft mogelijk bepaalde gegevens geheim te houden voor de verdediging vanwege zwaarwegende belangen conform art. 187 Sv e.v.¹⁷⁶ Dit is naar mijn mening een waardevolle toevoeging aan het voorstel tot hervorming. De verdediging heeft een groot belang in de herzieningsprocedure en dient dan ook invloed te hebben op de gang van zaken. De betrokkene is hierdoor minder afhankelijk van de P-G want hij kan ook zelf enigszins sturing geven door het bijwonen van verhoren en het stellen van vragen.

6.3.5 Conclusie

Uit vorenstaande kan geconcludeerd worden dat de onderzoeksvoorstellen een welkome aanvulling zijn op de huidige herzieningsregeling. De voorstellen met betrekking tot nader onderzoek maken een betere onderbouwing van herzieningsverzoeken mogelijk en ook na indiening van een verzoek is meer en uitgebreider onderzoek mogelijk bij twijfel over de gegrondheid van het verzoek. Dit voorstel is een enorme vooruitgang ten opzichte van de verouderde herzieningsregeling met zeer beperkte onderzoeksmogelijkheden. Nu is het vooral de Hoge Raad die beslist of nader onderzoek al dan niet zal plaatsvinden. Door de voorgestelde regeling krijgt de P-G meer bevoegdheden op dit gebied. Met name bij een verzoek tot nader onderzoek ter onderbouwing van een herzieningsverzoek is hij de beslissende instantie en is hij soms zelfs verplicht tot toekenning van een dergelijk verzoek, zonder dat aan de Hoge Raad op dat moment al beslissingsbevoegdheid toekomt. De monopoliepositie van de Hoge Raad op dit gebied verdwijnt.

Al met al wordt de processuele herzieningsdrempel door deze onderzoeksmogelijkheden verlaagd. Onder de huidige regeling moet een herzieningsverzoek eerst de voortoets doorstaan voordat een nader feitenonderzoek in beeld komt. Bij een novum dient de betrokkene voor zo'n onderzoek aan te tonen dat er een ernstig vermoeden bestaat dat sprake is van een novum. Ingevolge het wetsontwerp hoeft de betrokkene slechts aannemelijk te maken dat er 'aanwijzingen' zijn dat er 'mogelijkerwijs' sprake is van een novum.¹⁷⁷ Het onderzoek kan dan leiden tot het ernstige vermoeden dat er een grond voor herziening bestaat waarna om herziening kan worden verzocht. Daarnaast wordt het vaker mogelijk een onderzoek in te stellen. Ook ná de behandeling ter terechtzitting kan immers door de Hoge Raad aan de P-G nog een nader onderzoek worden bevolen. Onderzoeken worden diepgaander en de verdediging krijgt een grotere rol toebedeeld in het herzieningsproces waardoor het belang dat de betrokkene heeft bij herziening van zijn zaak beter tot uitdrukking komt.

6.4 Rechtsbijstand

In het huidige herzieningssysteem kan herziening worden verzocht door de P-G, de betrokkene en zijn raadsman of nabestaanden.¹⁷⁸ Het wetsontwerp kent de raadsman een grotere rol toe. Deze dient namens de betrokkene of nabestaanden een herzieningsverzoek in.¹⁷⁹ Ook het doen van een verzoek tot nader onderzoek is voorbehouden aan de raadsman.¹⁸⁰ Rechtsbijstand wordt dus verplicht voor zowel de betrokkene als de nabestaanden en zowel bij een herzieningsverzoek als bij een verzoek tot nader onderzoek.

Door het verplicht stellen van rechtsbijstand wordt de processuele herzieningsdrempel verhoogd terwijl het doel van het wetsontwerp juist het tegenovergestelde is. De betrokkene¹⁸¹ moet immers een raadsman in de arm nemen en kan niet meer op eigen initiatief een procedure starten. Rechtvaardigen de door de minister aangevoerde argumenten deze wijziging?

De wetgever heeft eerder het verplicht stellen van rechtsbijstand overwogen maar daarvan is destijds afgezien, onder meer omdat hierdoor de betrokkene zou kunnen worden afgehouden van de

¹⁷⁶ Het voorgestelde art. 463 Sv, Memorie van Toelichting, p. 35.

¹⁷⁷ Memorie van Toelichting, p. 23.

¹⁷⁸ De regeling voor herziening na overlijden van de betrokkene blijft hetzelfde. De P-G en de nabestaanden zijn in een dergelijk geval bevoegd tot het indienen van een herzieningsverzoek (het voorgestelde art. 458 lid 1 Sv).

¹⁷⁹ Het voorgestelde art. 457 en 458 jo. 460 Sv.

¹⁸⁰ Het voorgestelde art. 458 en 461 Sv.

¹⁸¹ Hierna wordt steeds gesproken over 'betrokkene' waarmee ook de nabestaanden worden bedoeld (aangezien hetgeen hier wordt betoogt met betrekking tot de betrokkene ook voor diens nabestaanden geldt).

mogelijkheid tot herziening. Deze kwestie kwam opnieuw aan de orde bij het invoeren van de verplichting tot indiening van een cassatieschriftuur door een advocaat in de cassatieprocedure. Ook toen is er voor gekozen rechtsbijstand niet verplicht te stellen in herzieningszaken. Bij de herzieningsregeling zou een 'laagdrempelige toegang' tot de Hoge Raad passen.¹⁸² Onderhavig voorstel past dan ook niet in de lijn van de parlementaire geschiedenis. Als rechtvaardiging voor deze breuk wordt door de minister een aantal argumenten aangevoerd. Zo moet verplichte rechtsbijstand overbelasting van het rechterlijk apparaat voorkomen gelet op de ruimere mogelijkheden voor herziening en nader onderzoek. De minister wil ook dat herzieningsverzoeken deugdelijk onderbouwd zijn en de betrokkene deskundige rechtsbijstand krijgt in de 'complexe herzieningsprocedure'.¹⁸³

Een verdachte is in het strafproces niet verplicht tot rechtsbijstand maar heeft de vrijheid zijn eigen verdediging te voeren.¹⁸⁴ De laatste jaren komen wat barstjes in dit uitgangspunt.¹⁸⁵ Zo is rechtsbijstand verplicht gesteld in de cassatieprocedure zoals tot uitdrukking komt in de verplichting tot indiening van een cassatieschriftuur door een raadsman.¹⁸⁶ Dient deze lijn te worden doorgetrokken naar herziening? De cassatieprocedure betreft een geheel juridische procedure die grotendeels schriftelijk verloopt. Rechtsbijstand kan hier een grote bijdrage leveren aan goed gefundeerde cassatieschriften. Herziening betreft een grotendeels feitelijke procedure. Het betreft veelal herzieningsverzoeken gebaseerd op een novum. Dit vereist een feitelijk onderbouwd verzoek waarin de aanwezigheid van dit novum wordt aangetoond. Maar ook het juridische aspect speelt in deze procedure. Rechtsbijstand kan dan ook meerwaarde opleveren voor de herzieningsprocedure.

Het wetsvoorstel beoogt de herzieningsdrempel te verlagen. De voorstellen hiertoe dienen, gelet op vorenstaande, niet slechts gericht te zijn op het feitelijke aspect maar ook op het juridische aspect van deze drempel. De nieuwe mogelijkheden tot nader onderzoek dienen ertoe het verzoek feitelijk beter te onderbouwen. Rechtsbijstand heeft een toegevoegde waarde op juridisch gebied.¹⁸⁷ Voor toewijzing van een verzoek tot nader onderzoek of herziening dient immers te zijn voldaan aan juridische criteria. Op dit punt kan de kennis van een raadsman van groot belang zijn. Hiermee raken we het argument van de minister die met zijn voorstel hoopt op beter onderbouwde herzieningsverzoeken. Dit is zowel een voordeel voor de betrokkene als voor de Hoge Raad. De Hoge Raad oordeelt op basis van de stukken. Zowel feitelijk als juridisch goed gefundeerde verzoeken maken meer kans te worden gehonoreerd.

Een ander argument van de minister is dat verplichte rechtsbijstand tegenwicht biedt aan de andere voorstellen die leiden tot verlaging van de drempel tot herziening zodat overbelasting van het rechterlijk apparaat wordt voorkomen.¹⁸⁸ Allereerst moet worden vastgesteld dat de voorgestelde verplichte rechtsbijstand geldt voor eenieder die herziening of nader onderzoek verzoekt, terwijl de voorstellen waaraan tegenwicht moet worden geboden omdat deze zouden leiden tot overbelasting, slechts voor een beperkte groep gelden. Zo geldt verplichte rechtsbijstand ook voor de betrokkene die verzoekt om herziening wegens een conflict van rechtspraak of uitspraak van het EHRM terwijl deze herzieningsgronden niet of nauwelijks worden gewijzigd. Deze voorstellen worden ook niet door de minister genoemd als voorstellen waaraan tegenwicht moet worden geboden.

Bij een wetswijziging zoals voorgesteld bestaat echter de reële mogelijkheid van een toename van het aantal verzoeken tot zowel nader onderzoek als tot herziening. De minister hoopt hieraan tegenwicht

¹⁸² *Kamerstukken II 1997/98*, 26 027, nr. 3, p. 16.

¹⁸³ *Memorie van Toelichting*, p. 31.

¹⁸⁴ Art. 28 Sv en art. 6 lid 3 onder c EVRM.

¹⁸⁵ Zie bijvoorbeeld HR 17 november 2009, *LJN* BI2315 waarin de Hoge Raad herziening gelastte omdat het Hof te 's-Hertogenbosch had nagelaten te onderzoeken of de verdachte bewust, ondubbelzinnig en vrijwillig afstand van rechtsbijstand had gedaan. Volgens de Hoge Raad hebben verdachten het recht af te zien van rechtsbijstand maar heeft de rechter de plicht te onderzoeken of de verdachte de gevolgen daarvan kan overzien.

¹⁸⁶ Art. 437 lid 2 Sv.

¹⁸⁷ Verplichte rechtsbijstand heeft voor de feitelijke onderbouwing van een verzoek weinig meerwaarde omdat de raadsman (ook) niet beschikt over onderzoeksmiddelen.

¹⁸⁸ Vreemd in dit opzicht is de opmerking van de minister dat hij niet verwacht dat aanpassing van het novumbegrip zal leiden tot een te zware werkbelasting van de Hoge Raad. Het gevolg zal vooral zijn dat de verzoeken tot herziening, die toch al gedaan worden, met een 'bevredigender criterium' kunnen worden beoordeeld, aldus de minister.¹⁸⁸

te bieden door het verplicht stellen van rechtsbijstand bij dergelijke verzoeken. Een verplichte rechtsbijstand kan in dit opzicht inderdaad zinvol zijn. De verzoeken kunnen immers juridisch beter worden onderbouwd en de raadsman kan de betrokkene adviseren over de kans van slagen van een verzoek. Indien de raadsman van mening is dat het verzoek niet voor toewijzing in aanmerking komt, kan hij de betrokkene hierop wijzen. In de parlementaire geschiedenis is als reden voor het afzien van verplichte rechtsbijstand aangevoerd dat de betrokkene hierdoor kan worden afgehouden van herziening.¹⁸⁹ De betrokkene is in de huidige maatschappij echter mondig en zal, indien de raadsman weigert een verzoek in te dienen, een andere raadsman in de arm kunnen nemen die hiertoe wel bereid is. De minister stelt immers *rechtsbijstand* verplicht. Het moeten nemen van die extra stap voorkomt te lichtvaardige verzoeken. Door de bijstand van een juridisch geschoolde raadsman kan de kans op slagen van een verzoek dan ook beter worden ingeschat zodat te lichtvaardige verzoeken worden beperkt. Verplichte rechtsbijstand levert voor de betrokkene een aanzienlijke drempel op die echter wordt gerechtvaardigd met het oog op de werklast van de Hoge Raad.

De minister meent dat de betrokkene in het complexe proces van herziening moet worden ondersteund door een deskundige raadsman. Rechtsbijstand draagt bij aan het realiseren van 'equality of arms' en is dan ook in het belang van de betrokkene. Deze krijgt een sterkere positie in de herzieningsprocedure doordat hij tijdens het hele proces wordt bijgestaan door deskundige op juridisch gebied.

Door de betrokkene te verplichten een advocaat in de arm te nemen wordt ook een financiële drempel opgeworpen. Zoals eerder gesteld weerhouden financiële motieven de betrokkene vaak van het verrichten van nader onderzoek waardoor hij van herziening kan worden afgehouden. Het wetsvoorstel brengt hierin deels verandering maar werpt een financiële drempel op in de vorm van verplichte rechtsbijstand. Belangrijk is dat de kosten voor rechtsbijstand niet de toegang tot herziening belemmeren.¹⁹⁰ Onderhavig voorstel zal leiden tot een extra financiële drempel voor de betrokkene maar dient daarom niet op voorhand te worden afgewezen. Het voorstel kent immers vele voordelen, zoals hiervoor uiteengezet. Daarnaast kennen we in Nederland de Raad voor Rechtsbijstand die de betrokkene met minder financiële draagkracht een raadsman kan toevoegen.¹⁹¹ Weliswaar wordt een eigen bijdrage van de betrokkene verlangd maar bij de vaststelling van de hoogte van dit bedrag wordt rekening gehouden met zijn financiële positie. Het uitgangspunt in de parlementaire geschiedenis dat herziening als buitengewoon rechtsmiddel toegankelijk dient te zijn, wordt zo voldoende gewaarborgd.

Momenteel wordt een bijzondere vertegenwoordiger ingeschakeld indien de betrokkene tijdens de herzieningsprocedure overlijdt of indien na zijn overlijden door nabestaanden een herzieningsverzoek is ingediend.¹⁹² Nabestaanden worden steeds vertegenwoordigd door een procesvertegenwoordiger ongeacht of de herzieningsaanvraag afkomstig is van de P-G of van hen zelf. Voorgesteld wordt om deze vertegenwoordiger te laten verdwijnen indien het herzieningsverzoek afkomstig is van de nabestaanden. De minister is van oordeel dat nabestaanden in staat moeten worden gesteld zelf op te treden zonder afhankelijk te zijn van een procesvertegenwoordiger.¹⁹³ Anderzijds roept de minister met onderhavig voorstel een verplichte rechtsbijstand voor deze nabestaanden in het leven! Een en ander lijkt niet met elkaar te verenigen.

Een ander punt verdient hier nog de aandacht. De minister is van mening dat het huidige recht minderjarigen en geestelijk gehandicapten onterecht geen wettelijke vertegenwoordiging toekent. Het voorgestelde art. 458 lid 5 Sv maakt het indienen van een herzieningsverzoek door de (raadsman van de) wettige vertegenwoordiger mogelijk.¹⁹⁴ De minister geeft als reden voor invoering van deze nieuwe mogelijkheid dat de betrokkene niet altijd een raadsman heeft. Maar onderhavig voorstel strekt toch juist tot verplichte rechtsbijstand zodat iedere betrokkene én nabestaande de beschikking krijgt

¹⁸⁹ *Kamerstukken II* 1997/98, 26 027, nr. 3, p. 16.

¹⁹⁰ Bekkers 2009, p. 1.

¹⁹¹ Art. 44 lid 1 Wet op de Rechtsbijstand.

¹⁹² Art. 477 en 479 Sv.

¹⁹³ *Kamerstukken II* 2008/09, 32 045, nr. 3, p. 30.

¹⁹⁴ Memorie van Toelichting, p. 31.

over ‘deskundige rechtsbijstand’? Bestaat dan nog wel een probleem? De betrokkene heeft dan immers steeds een raadsman zodat een wettige vertegenwoordiger niet meer in beeld hoeft te komen.

Een extra barstje in het uitgangspunt dat een verdachte niet is verplicht tot rechtsbijstand is voor herziening gerechtvaardigd. Rechtsbijstand leidt tot een sterkere rechtspositie van de betrokkene en juridisch beter onderbouwde verzoeken, hetgeen overbelasting van het rechterlijk apparaat voorkomt. De wetgever dient er echter wel op bedacht te zijn dat een verplichting tot rechtsbijstand zal leiden tot een werklastverzwaring van de Raad voor Rechtsbijstand.

6.5 Beslissingsruimte van het gerechtshof

Het gerechtshof heeft nu bij een novum of uitspraak van het EHRM de keuze tussen handhaving of vernietiging van de bestreden uitspraak. Bij een conflict van rechtspraak heeft de Hoge Raad de gewijsden reeds vernietigd zodat het hof opnieuw uitspraak moet doen. Het hof is hierbij niet gebonden aan bepaalde uitspraken, het mag alleen geen hogere straf opleggen. Dit geldt ook bij herziening wegens een uitspraak van het EHRM. Bij vernietiging van het gewijsde wegens een novum heeft het hof thans slechts de bevoegdheid om:

1. het OM niet-ontvankelijk te verklaren in de vervolging;
2. de betrokkene vrij te spreken;
3. de niet-strafbare betrokkene te ontslaan van alle rechtsvervolging of
4. een minder zware strafbepaling toe te passen.¹⁹⁵

Voorgesteld wordt de beslissingsruimte van het hof te verruimen bij herziening wegens een novum. Het is momenteel niet mogelijk de betrokkene in herziening een lichtere sanctie op te leggen.¹⁹⁶ Gratie is de enige manier om de straf te wijzigen. Het hof krijgt de mogelijkheid om de strafmaat te wijzigen indien de veroordeling in herziening stand houdt.¹⁹⁷ Het is immers mogelijk dat het hof opnieuw tot een bewezenverklaring komt maar nu gegrond op andere bewijsmiddelen of tot een andere bewezenverklaring.¹⁹⁸ Het onderzoek kan een ander licht hebben geworpen op de omstandigheden in de zaak die aanleiding geven tot een lichtere sanctie.¹⁹⁹ Ook is het mogelijk dat de persoonlijke omstandigheden van de betrokkene zijn gewijzigd.

Er zijn geluiden te horen dat geen behoefte bestaat aan de mogelijkheid een lichtere straf op te leggen in herziening. Dit voorstel zou inbreuk maken op het uitzonderlijke karakter van herziening en leiden tot een enorme toename van het aantal herzieningsverzoeken.²⁰⁰

Het opleggen van een lichtere straf is reeds mogelijk bij herziening wegens een conflict van rechtspraak of uitspraak van het EHRM. Het hof is dan immers niet gebonden aan bepaalde uitspraken. De enige beperking is dat hij niet mag overgaan tot het opleggen van een zwaardere sanctie. Gelet op het feit dat het gerechtshof bij voornoemde herzieningsgronden reeds de mogelijkheid heeft de betrokkene een lichtere sanctie op te leggen, is het slechts logisch dat dit ook bij een novum mogelijk wordt.

De vrees voor een toename van het aantal herzieningsverzoeken is wel gerechtvaardigd. De voorgestelde wetwijziging kan aanleiding zijn om via de weg van herziening een lichtere sanctie te verzoeken. De kans van slagen van dergelijke verzoeken is nihil. Om te komen tot strafvermindering dient een herzieningsverzoek allereerst de voortoets te doorstaan. Vervolgens dient het door de Hoge Raad gegrond te worden verklaard. Indien het verzoek deze stadia heeft doorlopen kan het hof besluiten tot strafvermindering indien de veroordeling in stand blijft. De mogelijkheid tot strafvermindering is dus afhankelijk van een groot aantal variabelen. De minister heeft ook uitdrukkelijk gesteld dat het niet mogelijk is herziening te verzoeken om de strafmaat aan te passen.

¹⁹⁵ Indien een minder ernstig feit bewezen wordt verklaard.

¹⁹⁶ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 474, aant. 3c.

¹⁹⁷ De wijziging mag niet leiden tot een verzwaring ten nadele van de betrokkene.

¹⁹⁸ Zoals het geval was in de Deventer moordzaak.

¹⁹⁹ Memorie van Toelichting, p. 24.

²⁰⁰ Advies NVvR 2008, p. 6.

Men zal een goed onderbouwd herzieningsverzoek moeten indienen om ‘kans’ te maken op herziening en daardoor op strafvermindering. Op het moment van de vraag naar strafvermindering is dus door de Hoge Raad reeds vastgesteld dat een herzieningsgrond reden kan zijn voor het hof om te komen tot een andere uitspraak. Vorenstaande neemt niet weg dat een toename van het aantal verzoeken voor de hand ligt omdat de kans op strafvermindering lonkt. Het voorstel tot verplichte rechtsbijstand zal echter een rem op het aantal verzoeken zetten zodat de toename in de praktijk zal meevallen.

De rechter heeft destijds bewust gekozen voor de opgelegde straf. In herziening kunnen echter omstandigheden naar voren komen die vermindering van de straf kunnen rechtvaardigen. Indien zich uitzonderlijke omstandigheden voordoen die kwijtschelding van de opgelegde straf rechtvaardigen dient de daarvoor bedoelde gratieprocedure te worden gevolgd. Herziening is niet het aangewezen middel om slechts strafvermindering te vragen gelet op de functie van dit buitengewone rechtsmiddel.

Het aanpassen van de opgelegde straf is reeds mogelijk bij de andere twee herzieningsgronden, waarom dan niet dezelfde mogelijkheid bieden bij herziening wegens een novum? In herziening heeft reeds een (uitgebreid) onderzoek in de zaak plaatsgevonden zodat de rechter ook een beslissing over de straf kan nemen. Zonder deze mogelijkheid dient de betrokkene alsnog een gratieprocedure op te starten waarbij hij opnieuw aannemelijk dient te maken dat strafvermindering in zijn zaak is aangewezen. Met het oog op het veel aangevoerde argument van werklastverlichting dient dit voorstel te worden ingevoerd.

6.6 Positie van slachtoffers bij herziening

Slachtoffers worden nogal eens ‘vergeten’ in het strafrecht hoewel de laatste decennia een omslag is waar te nemen. Herziening is vaak niet in het belang van slachtoffers. Zij worden opnieuw geconfronteerd met alle gebeurtenissen en indien een zaak na herziening uitmondt in vrijspraak van de betrokkene is het mogelijk dat de schadevergoeding die het slachtoffer reeds heeft ontvangen moet worden teruggegeven. Het wetsvoorstel besteedt in twee wetsartikelen aandacht aan de positie van slachtoffers bij herziening. Allereerst acht de minister de situatie waarbij slachtoffers schadevergoeding moeten restitueren aan de betrokkene onwenselijk. Daarom stelt hij voor de rechter een facultatieve mogelijkheid te geven om na vernietiging van een veroordeling te bepalen dat de Staat de schadevergoeding moet restitueren. Daarnaast wordt voorgesteld om slachtoffers of dier nabestaanden recht op informatie over de zaak in herziening te bieden. Het OM dient hen te vragen of zij informatie op prijs stellen en indien dit het geval is in ieder geval de informatie genoemd in het voorgestelde art. 481 lid 2 Sv te verstrekken.

Het is inderdaad onwenselijk dat een slachtoffer reeds ontvangen schadevergoeding moet terugbetalen. Dit slachtoffer blijft in beginsel slachtoffer van het delict ook al wordt de betrokkene hiervan vrijgesproken. De civielrechtelijke verjaringstermijnen kunnen ten tijde van de vrijspraak reeds zijn verstreken waardoor het slachtoffer zijn schade niet meer kan verhalen op de ‘werkelijke’ dader (als deze al wordt gevonden). De betrokkene heeft daarentegen recht op restitutie aangezien hij de vergoeding meestal onverschuldigd heeft voldaan. Het is dan ook redelijk om bij herziening van een strafzaak waarna vrijspraak volgt, de rechter de mogelijkheid te geven de Staat voor het terugbetalen hiervan aan te spreken. De Staat heeft de betrokkene immers tegen zijn wil in een strafproces betrokken zodat de staat de gevolgen dient te dragen indien later blijkt dat de betrokkene onterecht is veroordeeld. Er kunnen zich ook gevallen voordoen waarin dit niet aangewezen is. Hierbij is te denken aan een verkrachtingszaak waar de betrokkene in herziening wordt vrijgesproken omdat vast is komen te staan dat de seksuele gemeenschap vrijwillige was. Het gaat dan ook terecht om een facultatieve bevoegdheid zodat de rechter rekening kan houden met de specifieke omstandigheden van de zaak. Elke zaak is immers anders.

Dit voorstel is in overeenstemming met de groeiende aandacht voor slachtoffers in het strafrecht. De overheid is momenteel druk doende de rechten van slachtoffers in het strafproces te versterken.²⁰¹ Het wetsontwerp sluit aan bij deze tendens. Slachtoffers hebben in het huidige strafproces reeds de

²⁰¹ Zie onder andere *Kamerstukken I* 2007/08, 30 143, nr. A.

mogelijkheid gekregen zich te voegen in het proces, bezwaar te maken tegen de beslissing van het OM om niet (verder) te vervolgen en in sommige gevallen hebben zij een spreekrecht. Verder hebben slachtoffers recht op informatie over het verloop van het strafproces. Aangezien herziening een schakel in het strafproces is, is het niet meer dan logisch dat ook tijdens deze procedure de slachtoffers op de hoogte worden gehouden. Slachtoffers hebben er in het algemeen immers veel belang bij om te weten hoe het proces inzake de strafzaak van ‘hun dader’ verloopt.

6.7 Termijn voor indienen herzieningsverzoek

Het is mogelijk in een zeer oude strafzaak nog om herziening te verzoeken. Er geldt immers geen termijn waarbinnen het verzoek moet worden ingediend met uitzondering van herziening bij een uitspraak van het EHRM.²⁰² In het conceptwetsvoorstel werd voorgesteld om aan het indienen van een herzieningsverzoek een termijn te verbinden. Een dergelijk verzoek moest binnen een ‘redelijke termijn’ worden ingediend ongeacht op basis van welke herzieningsgrond herziening werd verzocht. Bij indiening van het verzoek binnen zes maanden nadat de betrokkene bekend is geworden met de herzieningsgrond zou het in elk geval tijdig zijn gedaan, aldus de minister.²⁰³ Dit voorstel is in het wetsontwerp geschrapt. Het wetsvoorstel verandert niets aan de huidige regeling. De minister heeft er voor gekozen het voorstel betreffende de redelijke termijn te schrappen. Is dit een juiste keuze?

Momenteel kan in beginsel tot in het oneindige en onbeperkt om herziening worden verzocht. Een strafprocedure eindigt dan ook nooit echt definitief. Voor de betrokkene is dit een positief kenmerk van ons herzieningsstelsel. Hij dient met het oog op de waarheidsvinding ook na vele jaren nog toegang tot herziening te hebben indien dan pas blijkt van het bestaan van een herzieningsgrond in zijn zaak. Voor de samenleving en slachtoffer(s) kan dit echter vervelende gevolgen hebben. De samenleving heeft belang bij rechtsvrede en voor slachtoffers kan het traumatisch zijn om opnieuw te worden geconfronteerd met de gevolgen van het delict. Anderzijds hebben ook zij er belang bij dat de juiste dader wordt veroordeeld.

Met het oog op het beginsel *lites finiri oportet* kan een termijnstelling gewenst zijn. Op deze manier wordt het gewijsde na een bepaalde termijn ‘echt’ onherroepelijk. Momenteel wordt het gewijsde nooit onherroepelijk want herziening blijft er als zwaard van Damocles boven hangen. Het verstrijken van tijd kan ook een negatief effect hebben op de waarheidsvinding. Het zal naarmate de tijd verstrijkt steeds moeilijker worden de feiten te achterhalen. Een termijn verdient ook in dit opzicht aanbeveling.

Een termijnstelling acht ik ondanks het bovenstaande niet aangewezen. Een eerste vraag die zich hier opdringt is waarom een betrokkene een herzieningsverzoek eindeloos zou uitstellen. Indien deze op de hoogte raakt van het bestaan van een herzieningsgrond in zijn zaak is het immers in zijn eigen belang om zo snel mogelijk om herziening te verzoeken. Dit zal zeker het geval zijn indien de betrokkene is gedetineerd. Daarentegen dient de betrokkene de tijd te worden gegund zijn verzoek grondig voor te bereiden. Anderzijds is het met het oog op de waarheidsvinding van belang dat hier niet te veel tijd voor wordt uitgetrokken omdat dit het vinden van de waarheid bemoeilijkt. Dit argument van waarheidsvinding rechtvaardigt evenwel niet het invoeren van een termijn. Door het invoeren van een redelijke termijn (waarbij de minister als richtlijn een termijn van zes maanden noemt) is niet gegarandeerd dat geen herzieningsverzoeken worden gedaan in stoude zaken. Het is immers mogelijk dat de betrokkene pas in een zeer laat stadium op de hoogte raakt van het bestaan van een grond tot herziening in zijn zaak waardoor hij pas na een lange tijd om herziening zal verzoeken. In een dergelijk geval is het moeilijk de waarheid te achterhalen door het lange tijdsverloop maar kan dit de betrokkene niet worden tegengeworpen omdat hij gewoonweg niet eerder op de hoogte is geraakt van de herzieningsgrond.

Invoering van een redelijke termijn kan betekenen dat herziening niet meer mogelijk is indien de Hoge Raad van oordeel is dat de redelijke termijn reeds is verstreken op het moment dat er zich volgens de

²⁰² Bij een herzieningsverzoek wegens een uitspraak van het EHRM dient het verzoek te worden ingediend binnen drie maanden nadat de betrokkene bekend is geworden met de uitspraak van het hof.

²⁰³ Conceptmemorie van toelichting, p. 39. De termijn van drie maanden bij herziening wegens een uitspraak van het EHRM komt te vervallen.

betrokkene een grond voor herziening voordoet. Het begrip ‘redelijke termijn’ dient nader te worden ingevuld door de rechtspraak. De voorgestelde termijn roept veel vragen op. Begint de termijn steeds opnieuw te lopen nadat de betrokkene zegt bekend te zijn geworden met een herzieningsgrond? En indien het beginpunt is vastgesteld, binnen welke termijn moet dan een verzoek tot herziening worden ingediend? Wanneer is het nog redelijk om herziening te verzoeken? De minister adviseert aansluiting te zoeken bij het moment dat de betrokkene bekend raakte met de herzieningsgrond. Dit moment is echter lastig vast te stellen. Want is een vermoeden van het bestaan van een dergelijke grond voldoende of moet de betrokkene wetenschap hebben van het bestaan van een grond tot herziening in zijn zaak?

Als reden voor het vervallen van de drie maandentermijn stelt de minister dat deze termijn ongewenst is gebleken omdat niet altijd kan worden vastgesteld wanneer de betrokkene bekend is geworden met de uitspraak van het EHRM. Dit is een solide argument. Dit is inderdaad lastig vast te stellen. Vreemd is dan ook dat de minister vervolgens bij de redelijke termijn sprak van zes maanden ‘nadat de betrokkene bekend is geworden met de herzieningsgrond’. Naar mijn mening zou dit nog moeilijker zijn vast te stellen.

Er rijzen te veel vragen bij dit voorstel zodat naar mijn mening terecht is afgezien van deze wijziging. Mijns inziens is het schrappen van dit voorstel geen gemis voor ons herzieningsstelsel. De Hoge Raad maakt immers reeds korte metten met aanvragers die voortdurend nieuwe herzieningsverzoeken indienen. Zo eist de Hoge Raad dat het verzoek iets nieuws moet inhouden om voor behandeling in aanmerking te komen.²⁰⁴

6.8 Overige wijzigingen

Het wetsontwerp brengt nog een aantal kleinere wijzigingen met zich. Allereerst beoogt het steeds een openbare terechtzitting te laten plaatsvinden waar de herzieningsaanvraag wordt behandeld. Ongeacht op welke herzieningsgrond de betrokkene zich baseert zal steeds een openbare zitting volgen. Momenteel is nader onderzoek niet mogelijk bij een conflict van rechtspraak. De Hoge Raad dient op basis van de vonnissen of arresten (dus zonder nader onderzoek) te oordelen over de gegrondheid van het verzoek.²⁰⁵ Inmiddels is nader onderzoek wel aangewezen omdat de gewijsden tegenwoordig vaak zeer summier zijn. Veel uitspraken bevatten slechts het hoognodige aan informatie en vaak ontbreken de onderdelen die nodig zijn om te beoordelen of sprake is van een conflict van rechtspraak. Zo maken de bewijsmiddelen niet altijd deel uit van het rechterlijk gewijsde en kan een bewezenverklaring ontbreken. Dit maakt nader onderzoek en tegenspraak nodig. Daarin voorziet de huidige regeling niet.²⁰⁶ Door steeds een behandeling ter zitting plaats te laten vinden kan meer aandacht worden besteed aan onderzoek naar de aanwezigheid van de aangevoerde herzieningsgrond.²⁰⁷ Zo kunnen de P-G en Hoge Raad ter zitting besluiten tot nader onderzoek. Voornoemde wetswijziging verdient daarom aanbeveling.

In de herzieningspraktijk geldt reeds dat herziening slechts mogelijk is van een uitspraak van een Nederlandse rechter. Dit vereiste wordt momenteel ingelezen maar het voorstel tot hervorming codificeert dit vereiste. Een andere kleinere wijziging is dat de terminologie wordt aangepast zodat ook maatregelen in de wettekst worden vermeld. Op deze manier wordt de verouderde wettekst aangepast aan de huidige praktijk waarin niet alleen straffen maar ook maatregelen een rol spelen. In de praktijk is aanvaard dat onder ‘straf’ en de diverse varianten hierop, ook strafrechtelijke maatregelen moeten worden begrepen.²⁰⁸ Samenhangend met voornoemd voorstel wordt schadevergoeding ook mogelijk voor een (onterecht) ondergane vrijheidsbenemende maatregel. Voornoemde wijzigingen brengen de wettekst weer up to date met de herzieningspraktijk en zijn dan ook aanbevelenswaardig.

²⁰⁴ HR 19 december 2006, *LJN* AY9718, Zie Kooijmans 2007.

²⁰⁵ Volgens de wetgever was nader onderzoek niet nodig. Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 461 Sv, aant. 1-2.

²⁰⁶ Memorie van Toelichting, p. 37.

²⁰⁷ In de praktijk wordt de regeling van het novum analogisch toegepast maar dit is niet aan te bevelen.

²⁰⁸ Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv), art. 470, aant. 2e en art. 476, aant. 2a.

6.9 Samenvatting

Bij een novum wordt niet langer gesproken van een ‘omstandigheid’ maar van een ‘gegeven’. Het huidige criterium biedt ruimte om veranderde deskundigeninzichten als novum in aanmerking te laten komen maar door de restrictieve uitleg door de Hoge Raad komt slechts een feitelijke omstandigheid in aanmerking. Om tot een ruimere uitleg van het novumbegrip te komen dient in de nieuwe regeling het criterium te worden gehanteerd dat in het wetsvoorstel is gehanteerd. De wet moet duidelijk tot uitdrukking brengen dat zowel een nieuwe feitelijke omstandigheid als een andere omstandigheid die een ernstig vermoeden wekt dat de rechter bij bekendheid hiermee tot een ander oordeel was gekomen, een novum kan opleveren. Een nieuw criterium geeft de Hoge Raad de mogelijkheid nieuwe jurisprudentie te scheppen waarin een bredere uitleg van het nieuwe novumbegrip mogelijk is, zodat herziening ook mogelijk wordt bij nieuwe wetenschappelijke inzichten. Het novumbegrip blijft echter voldoende strikt om haar functie als noodrem te waarborgen.

De voorgestelde verruiming van de herzieningsgrond betreffende een uitspraak van het EHRM zorgt ervoor dat de wettekst aansluit bij de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever. Ook komt het voorstel tegemoet aan kritiek dat een medepleger nooit wordt veroordeeld op basis van precies dezelfde bewijsmiddelen. De kring van herzieningsgerechtigden wordt iets groter door het vereiste dat een derde op basis van dezelfde bewijsmiddelen moet zijn veroordeeld te laten vervallen. Terecht blijft het slechts bij deze uitbreiding.

Meer mogelijkheden tot feitelijk onderzoek zijn een positieve aanvulling op de herzieningsregeling. De betrokkene wordt meer kans geboden zijn verzoek gehonoreerd te krijgen doordat in een aantal gevallen onderzoek voorafgaand aan het indienen van een herzieningsverzoek mogelijk wordt. Ook de Hoge Raad heeft belang bij goed onderbouwde verzoeken. Zowel in praktisch als in financieel opzicht wordt de drempel tot herziening hierdoor verlaagd. Om te voorkomen dat herziening een vierde beroepsinstantie wordt waarin steeds nader onderzoek mogelijk is, wordt de onderzoeksmogelijkheid aan strenge criteria gebonden. Het voorkomen van overbelasting van het strafrechtelijke apparaat en het garanderen van een effectief onderzoek rechtvaardigen een hoge drempel. Ook na indiening van een herzieningsverzoek wordt vaker en diepgaander onderzoek mogelijk. Na de behandeling ter terechtzitting kan de Hoge Raad nog nader onderzoek bevelen en nader onderzoek is niet gebonden aan een herzieningsgrond maar is steeds mogelijk. De P-G kan een adviescommissie, onderzoeksteam of R-C inschakelen en de positie van de verdediging wordt versterkt. Er is bij dit voorstel een aantal kanttekeningen geplaatst maar in algemene zin wordt de processuele toegangsdrempel verlaagd doordat nader onderzoek eerder in beeld komt, vaker mogelijk wordt en diepgaander onderzoek tot de mogelijkheden gaat behoren.

Verplichte rechtsbijstand in herzieningsprocedures vormt terecht een onderdeel van het wetsvoorstel. Rechtsbijstand resulteert in een sterkere rechtspositie van de betrokkene en in juridisch beter onderbouwde verzoeken, hetgeen overbelasting van het rechterlijk apparaat voorkomt. Belangrijk is dat de kosten voor rechtsbijstand de betrokkene niet mogen afhouden van herziening.²⁰⁹ De Raad voor Rechtsbijstand kan de betrokkene met minder financiële draagkracht een raadsman toevoegen. Weliswaar wordt een eigen bijdrage van de betrokkene verlangd maar hierbij wordt rekening gehouden met zijn financiële positie. De toegang van de betrokkene tot herziening wordt voldoende gewaarborgd.

Het vergroten van de beslissingsruimte van het gerechtshof behelst een kleine wijziging die kan leiden tot werklastermindering en een betere rechtspositie van de betrokkene zodat invoering hiervan aanbeveling verdient. De mogelijkheid tot strafvermindering geldt reeds bij de andere twee herzieningsgronden en er gelden voldoende waarborgen om te voorkomen dat men slechts ten behoeve van strafvermindering om herziening zal verzoeken.

De voorstellen tot versterking van de positie van slachtoffers zijn zeer aan te bevelen. Dit past in de trend van de laatste jaren waarin meer aandacht wordt besteed aan de positie van slachtoffers in het

²⁰⁹ Bekkers 2009, p. 1.

strafproces. Ook bij herziening, dat een onderdeel vormt van dit strafproces, dient hiermee rekening te worden gehouden en in het voorstel gebeurt dit op een juiste manier. Door de mogelijkheid van restitutie van schadevergoeding door de Staat en een informatierecht voor slachtoffers wordt het belang van deze personen bij herziening onderkend.

Terecht is het voorstel tot invoering van een redelijke termijn voor het indienen van een herzieningsverzoek door de minister geschrapt. Dit voorstel leidt tot te veel vragen en voegt weinig toe aan de huidige praktijk waarin de Hoge Raad uit zichzelf reeds korte metten maakt met aanvragers die voortdurend nieuwe herzieningsverzoeken indienen.

De kleinere wijzigingen die de hervorming met zich brengt, betreffen veelal aanpassingen aan de reeds bestaande praktijk en voorzien in een behoefte. Zo zal steeds een openbare terechtzitting plaatsvinden ongeacht welke herzieningsgrond het betreft. Op deze manier wordt terecht nader onderzoek mogelijk bij een herzieningsverzoek wegens een conflict van rechtspraak gelet op ontwikkelingen in de rechtspraak. Daarnaast wordt het vereiste van een uitspraak van een Nederlandse rechter gecodificeerd en wordt de terminologie zodanig aangepast dat de wettekst ook spreekt over maatregelen. Het is reeds praktijk dat onder de huidige begrippen tevens maatregelen worden begrepen en dat herziening slechts mogelijk is van een uitspraak van een Nederlandse rechter, zodat door voornoemde wijzigingen de verouderde herzieningsregeling weer aansluiting vindt bij de praktijk.

7. Eindconclusie en aanbevelingen

7.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken zijn de huidige en voorgestelde herzieningsregeling behandeld. Ook is de kritiek op de huidige regeling aan de orde gekomen en zijn de voor- en nadelen van de voorgestelde hervorming besproken. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag in hoeverre de voorgestelde hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling ten voordele van een veroordeelde een verbetering oplevert voor de hedendaagse strafrechtspraktijk, tegen de achtergrond van twee fundamentele uitgangspunten van het strafrecht.

7.2 Conclusie

Het publieke vertrouwen in de strafrechtspraak is van groot belang voor het aanzien en gezag van de strafrechtspraak en is gebaat bij handhaving van een zorgvuldig evenwicht tussen de uitgangspunten waarheidsvinding en lites finiri oportet.²¹⁰ Enerzijds is voor het in stand houden van dit vertrouwen van belang dat rechterlijke uitspraken geloofwaardig en juist zijn. Onjuiste veroordelingen zijn schadelijk voor het vertrouwen zoals blijkt uit de maatschappelijke onrust door bijvoorbeeld de Schiedammer parkmoordzaak. In dit opzicht is het zinvol een veroordeling waarover twijfel bestaat nog eens aan de rechter voor te leggen in het belang van de waarheidsvinding en rechtvaardigheid. Een mogelijkheid om onterechte veroordelingen te herstellen is dan ook onmisbaar. Anderzijds is voor dit zelfde vertrouwen van groot belang dat onherroepelijke uitspraken niet steeds opnieuw worden herzien. De samenleving als geheel heeft belang bij eindigheid van strafprocedures zodat sprake is van onherroepelijke uitspraken die voor juist worden gehouden. Door het steeds heropenen van strafzaken wordt inbreuk op deze onherroepelijkheid gemaakt, hetgeen kan leiden tot rechtsonzekerheid in de samenleving. Men moet op rechterlijke uitspraken kunnen vertrouwen om inzicht te krijgen in het recht.²¹¹ De onherroepelijkheid van een gewijsde mag in dit opzicht niet te lichtvaardig worden aangetast. Hoewel herziening enerzijds bijdraagt aan de rechtsvrede doordat onjuiste veroordelingen kunnen worden hersteld, kan zij bij ‘overmatig gebruik’ leiden tot onrust en het tegenovergestelde effect hebben van hetgeen gewenst is.²¹² Dit laatste vereist dat de mogelijkheid tot herziening van onherroepelijke gewijsden aan strenge criteria dient te zijn gebonden.

Voor de betrokkene zelf is het van groot belang dat hij niet ten onrechte wordt veroordeeld zodat vanuit zijn optiek een zeer toegankelijke herzieningsmogelijkheid is te prefereren. Voor hem prevaleert het uitgangspunt van de waarheidsvinding. De staat heeft hem tegen zijn wil in een strafproces betrokken en indien later twijfel ontstaat over de juistheid van de veroordeling dient diezelfde staat mogelijkheden te bieden deze ‘fout’ te herstellen. Ook slachtoffers en nabestaanden hebben groot belang bij veroordeling van de juiste dader zodat ook bij hen waarheidsvinding een grote rol speelt. Anderzijds dienen zij niet steeds geconfronteerd te worden met de gevolgen van het delict. Zij hebben belang bij een definitief geëindigde strafprocedure zodat zij aan hun verwerking kunnen beginnen.²¹³ Het gaat dus steeds om het vinden van een balans tussen beide beginselen van het strafrecht: waarheidsvinding versus lites finiri oportet.²¹⁴

Herziening is het vangnet indien de waarborgen in het strafproces niet hebben kunnen voorkomen dat iemand onterecht is veroordeeld. Herziening maakt inbreuk op het uitgangspunt van lites finiri oportet. Er blijft immers een zwaard van Damocles boven de veroordeling hangen doordat steeds de mogelijkheid blijft bestaan dat de strafzaak wordt heropend nadat deze is afgesloten door een onherroepelijke uitspraak. De wetgever heeft na afweging van het uitgangspunt van waarheidsvinding tegen dat van lites finiri oportet een zwaarder gewicht toegekend aan de waarheidsvinding.

²¹⁰ Het vertrouwen in de rechtspraak is afgenomen na spraakmakende zaken als de Schiedammer Parkmoord en de Deventer moordzaak. Bij de voorgestelde hervorming van de herzieningsregeling speelt het terugwinnen van dit vertrouwen een grote rol.

²¹¹ Van Kempen 2003, p. 332. Dit geldt voor burgers en juridische professionals als rechters, officieren van justitie en advocaten.

²¹² Kooijmans 2007, p. 422.

²¹³ Herziening kan momenteel gevolgen hebben voor de positie van slachtoffers en nabestaanden als benadeelde partij. Reeds aan hen betaalde schadevergoeding moet immers worden terugbetaald indien de betrokkene alsnog wordt vrijgesproken (Van Kempen 2003, p. 337). Het wetsvoorstel neemt dit nadeel weg.

²¹⁴ Keulen 2007, p. 3.

Waarheidsvinding is hoofddoel van het strafrecht en het beginsel *lites finiri* oortet dient er in sommige gevallen voor te wijken. Gelet op het adagium *lites finiri* oortet is de toegang tot herziening aan strenge criteria gebonden en is de Hoge Raad aangewezen als instantie die bepaalt of herziening aangewezen is.²¹⁵ Zo wordt voorkomen dat het gezag van rechterlijke uitspraken wordt ondermijnd en worden inbreuken op het uitgangspunt van een eindige strafprocedure zo beperkt mogelijk gehouden. Het adagium komt onder andere tot uitdrukking in het feit dat de Hoge Raad de herzieningsgronden restrictief interpreteert. Dit werpt een hoge drempel op zodat herziening haar functie als (slechts) noodrem behoudt. Van de betrokkene mag dan ook het een en ander worden verwacht. Hij dient met behulp van bewijsmiddelen aannemelijk te maken dat een grond voor herziening bestaat die reden geeft tot heropening van zijn zaak.²¹⁶

Een lage herzieningsdrempel zal leiden tot vele heropeningen van strafzaken waardoor het strafrechtssysteem fundamenteel wordt aangetast. Geen strafzaak kan dan definitief worden afgesloten en van rechtszekerheid is geen sprake meer. ‘Zo gauw de uitkomst van een proces nooit meer als in beginsel definitief kan gelden, is er in feite (...) geen sprake meer van een uitkomst maar slechts van een tussenstation op weg naar een onbereikbaar punt’, aldus Van Kempen.²¹⁷ Uitgangspunt moet blijven dat uitspraken uiteindelijk onherroepelijk worden en als vaststaand gelden.²¹⁸ Anderzijds is van belang dat herziening een praktisch rechtsmiddel is dat bij ernstige twijfel aan de juistheid van een veroordeling een reële mogelijkheid tot herziening biedt. Het vinden van de materiële waarheid staat immers hoog in het vaandel in het Nederlandse strafrechtssysteem.

Hoewel de waarheidsvinding dus pleit voor verruiming van de herzieningsprocedure pleit de rechtszekerheid juist voor een beperkt herzieningsstelsel. De vraag is welk argument zwaarder moet wegen. Zoals hiervoor uiteengezet heeft de wetgever gekozen voor het huidige herzieningsstelsel met het oog op de waarheidsvinding. Met ditzelfde doel wordt een verruiming van deze regeling voorgesteld.

Geconcludeerd kan worden dat de herzieningsmogelijkheid onmisbaar is in ons strafrechtssysteem maar dat de toegang tot deze mogelijkheid aan strenge eisen gebonden dient te worden om een fundamentele aantasting van het strafrechtssysteem te voorkomen. Met een verruiming dient voorzichtig te worden omgegaan. Hoewel geruchtmakende strafzaken als in hoofdstuk 1 beschreven het gevoel teweeg (kunnen) brengen dat een ruime herzieningsmogelijkheid moet bestaan, moet niet worden vergeten dat deze (in de media breed uitgemeten) zaken een uitzondering op de regel vormen. Er moet dan ook voor worden gewaakt om met deze zaken in het achterhoofd te pleiten voor een zeer open herzieningsstelsel.

De huidige regeling uit 1926 voldoet niet meer aan de huidige situatie van rechtspraak en de stand van de techniek en wetenschap. Wetenschap en deskundigen spelen een steeds grotere rol in het strafrecht en de strafrechtspraak is veel veranderd in de afgelopen acht decennia. Het voorstel tot hervorming vormt een gewenste actualisering waardoor de herzieningsregeling weer up to date wordt gebracht en een effectieve noodrem wordt. Anderzijds handhaaft het voorstel de functie van herziening als noodrem door duidelijk grenzen te stellen aan de verruiming zodat het heropenen van strafzaken niet te gemakkelijk wordt. Bij een te vergaande versoepeling kunnen ook terechte veroordelingen gemakkelijker worden herzien doordat iedere uitspraak steeds weer opnieuw kan worden aangevochten, waardoor het gezag van het rechterlijk gewijsde wordt ondermijnd. Herziening wordt dan een soort vierde instantie en lagere rechters kunnen het gevoel krijgen toch een vangnet te hebben zodat zij minder hoeven te letten op fouten. Dit kan het strafrechtssysteem in gevaar brengen. Dit risico wordt niet onderschat. Het voorstel wapent zich tegen dit gevaar door voldoende waarborgen te stellen bij iedere verruiming.

²¹⁵ Minkenhof & Reijntjes 2006, p. 489, Corstens 2008, p. 800, HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024, Van Dorst (Handboek strafzaken), hoofdstuk 47, § 47.4.

²¹⁶ Art. 459 Sv.

²¹⁷ Van Kempen 2003, p. 316.

²¹⁸ Van Kempen 2003, p. 315.

Er is een aantal kanttekeningen te plaatsen bij het hervormingsvoorstel. Deze zullen hierna bij de aanbevelingen worden behandeld. Het is na acht decennia echter tijd geworden voor een hervorming van de huidige herzieningsregeling en het onderhavige wetsontwerp levert hieraan een goede bijdrage.

De voorgestelde hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling ten voordele levert een aanzienlijke verbetering op voor de hedendaagse strafrechtspraktijk doordat deze in voldoende mate tegemoet komt aan knelpunten in de regeling en aan de huidige situatie van rechtspraak en wetenschappelijke en technische ontwikkelingen zonder de functie van noodrem in gevaar te brengen.

7.3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van dit rapport kom ik tot de volgende aanbevelingen met betrekking tot het wetsvoorstel tot hervorming van de huidige strafrechtelijke herzieningsregeling.

De ruimere mogelijkheden tot nader onderzoek verdienen zeker aanbeveling. Ik stel echter voor de criteria die gelden voor nader onderzoek voorafgaand aan een herzieningsaanvraag te herzien. Zo dient nader te worden onderzocht of het vereiste dat door het delict de rechtsorde ernstig is geschokt als afzonderlijk criterium moet worden gehandhaafd. Mijns inziens dient deze voorwaarde te worden geschrapt omdat dit reeds besloten ligt in de eis dat de betrokkene moet zijn veroordeeld voor een strafbaar feit dat is bedreigd met een gevangenisstraf van minstens twaalf jaar. Hieruit blijkt reeds de ernst van het feit en de hevige maatschappelijke onrust die dergelijke feiten tot gevolg hebben zodat kan worden volstaan met voornoemd criterium. Daarnaast betreft de eis van een ernstig geschokte rechtsorde een vaag, subjectief criterium dat nadere invulling behoeft terwijl het criterium van een veroordeling tot een gevangenisstraf van twaalf jaar of meer een duidelijk, feitelijk criterium betreft dat gemakkelijk hanteerbaar is.

Ik adviseer ook een heroverweging van het criterium dat de P-G verplicht tot het inwinnen van advies omtrent een verzoek tot nader onderzoek bij de adviescommissie. De P-G kan ambtshalve of op verzoek overgaan tot raadpleging van de commissie en zal waarschijnlijk open staan voor deze mogelijkheid omdat ook hij belang heeft bij het voorkomen van zinloze onderzoeken. Een verplichting hiertoe ligt dan ook niet direct in de rede. De P-G zal zelf inzien dat advies van de commissie kan resulteren in tijd- en kostenbesparing. Omdat advies van de commissie voor zowel de betrokkene als het strafrechtelijk apparaat voordelen kan opleveren doordat het onderzoek in de juiste richting wordt gestuurd, is advisering mijns inziens aangewezen maar een verplichting hiertoe lijkt mij niet nodig. Indien de minister anders oordeelt, verdient het aanbeveling een ander criterium te hanteren dan voorgesteld. Het is onduidelijk waarom de minister de grens legt bij een veroordeling tot tien jaar gevangenisstraf of meer. De minister wil de verplichting tot raadpleging van de adviescommissie koppelen aan de ernst van de misdrijven maar komt dit niet beter tot uitdrukking in een criterium dat wordt gekoppeld aan het delict in plaats van de opgelegde sanctie? Ik stel voor hetzelfde criterium te hanteren dat geldt voor nader onderzoek ter voorbereiding van een herzieningsverzoek: veroordeling voor een delict dat wordt bedreigd met een gevangenisstraf van minimaal twaalf jaar. Op deze manier wordt de plicht tot het inwinnen van advies daadwerkelijk gekoppeld aan de ernst van het delict en niet aan de opgelegde sanctie.

Bij het voorstel tot verplichte rechtsbijstand dient rekening te worden gehouden met een werklastverzwaring voor de Raad voor Rechtsbijstand. Deze instantie heeft reeds te maken met een jaarlijks stijgend aantal verzoeken om toevoeging en dit aantal zal door voornoemd voorstel in strafzaken verder toenemen.²¹⁹ Met dit gevolg van het voorstel dient in het bijzonder rekening te worden gehouden. Wellicht is extra capaciteit bij de Raad noodzakelijk om een dergelijke toename van het aantal toevoegingsverzoeken te ondervangen.

Al met al vormt het voorstel tot hervorming van de huidige herzieningsregeling een verbetering voor de hedendaagse strafrechtspraktijk en verdient implementatie, met inachtneming van bovenstaande, aanbeveling. Uitgangspunt blijft natuurlijk: voorkomen is beter dan genezen.

²¹⁹ Dit blijkt uit cijfers van de Raad voor Rechtsbijstand (www.rvr.org/nl/news,2010/02/Hoeveel-aanvragen-ontvangt-de-Raad-.html)

Geraadpleegde literatuur

Advies NVvR 2008

Advies inzake het concept-voorstel van wet tot Wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met een hervorming van de herzieningsregeling (Wet hervorming herzieningsregeling), Den Haag: Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (NVvR) 2008 (te raadplegen via www.nvvr.org)

Bekkers 2009

W. Bekkers, 'Verplichte rechtsbijstand van een advocaat afschaffen?', *NJB* 2009-15, p. 958

Brouwer 2008

H.N. Brouwer, 'Eerherstel voor de CEAS. Een reactie op 'Commentaar op de rechter' (I)', *NJB* 2008-1, p. 10-13

Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv)

C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer, *Strafvordering. Tekst & Commentaar. De tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2005

Corstens 2008

G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Arnhem: Kluwer 2008

Crombag 2007

H.F.M. Crombag, 'Wie geven wij het allerlaatste woord?', *NJB* 2007-38, p. 2426-2431

Crombag e.a. 2006

H.F.M. Crombag, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, *Dubieuze zaken. De psychologie van strafrechtelijk bewijs*, Olympus 2006

Crombag e.a. 2009

H.F.M. Crombag, W.A. Wagenaar, P.J. van Koppen & H. Israëls, 'Herziening in strafzaken. Kanttekeningen bij het wetsontwerp', *NJB* 2009-10, p. 602-608

Crombag e.a. 2010

H.F.M. Crombag, H. Israëls, P.J. van Koppen & W.A. Wagenaar, 'Twee nova: Ina Post en de Deventer moordzaak', *NJB* 2010-85, p. 475-478

Van Dorst 2009

A.J.A. van Dorst, *Cassatie in strafzaken*, Deventer: Kluwer 2009

Van Dorst (Handboek strafzaken)

A.J.A. van Dorst, 'Hoofdstuk 47. Herziening', in P.C. Vegter e.a., *Handboek strafzaken*, Deventer: Kluwer 2004 (losbl.)

Enschedé 2002

Ch.J. Enschedé, *Beginnelsen van strafrecht*, Deventer: Kluwer 2002

Evaluatie CEAS 2008

De CEAS aan het werk. Bevindingen over het functioneren van de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken 2006-2008, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2008 (te raadplegen via www.wodc.nl)

Factsheet

Factsheet: nieuwe herzieningsregeling (te raadplegen via www.justitie.nl)

Groenhuijsen 2006

M.S. Groenhuijsen, 'Evaluatie van afgesloten strafzaken en de offensieve rol van de strafbalie', *DD* 2006-32, p. 475-486

Harteveld 2004

A.E. Harteveld, *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004

Hermans & Mevis 2007

H.C.L. Hermans en P.A.M. Mevis, 'Commentaar op de rechter', *Trema* 2007-10, p. 413-416

De Hullu 2006

J. de Hullu, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2006

Israëls & Crombag 2004

H. Israëls & H.F.M. Crombag, 'Een novum van de Hoge Raad', *NJB* 2004-26, p. 1299-1301

Jaarverslag CEAS 2007

Jaarverslag 2007 Toegangscommissie Evaluatie Afgedane Strafzaken, 17 maart 2008 (te raadplegen via www.om.nl)

Jaarverslag CEAS 2008

Jaarverslag 2008 Toegangscommissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken, 24 april 2009 (te raadplegen via www.om.nl)

Jaarverslag Hoge Raad 2007-2008

Hoge Raad der Nederlanden, verslag 2007 en 2008 (te raadplegen via www.rechtspraak.nl)

Jörg & Kelk 2001

N. Jörg & C. Kelk, *Strafrecht met mate*, Deventer: Gouda Quint 2001

Van Kempen 2003

P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Heropening van procedures na veroordelingen door het EHRM. Over redres van schendingen van het EVRM in afgesloten strafzaken alsook afgesloten civiele en bestuurszaken*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003

Keulen 2007

B.F. Keulen, 'Herziening van de herziening?', *RMThemis* 2007-1, p. 3-14

Kluwer Leidraad

Leidraad voor juridische auteurs 2007, Deventer: Kluwer 2007

Knoops 2007

G.G.J. Knoops, 'Hervorming van het herzieningsstelsel in strafzaken', *NJB* 2007-15, p. 922-929

Knoops 2008

G.J. Knoops, 'De betekenis van de CEAS voor de toekomstige herziening', *NJB* 2008-17, p. 1029-1037

Kooijmans 2005

T. Kooijmans, 'De toetsingsruimte van de feitenrechter na verwijzing door de Hoge Raad in een herzieningsprocedure', *DD* 2005-61, p. 858-874

Kooijmans 2007

T. Kooijmans, 'Het novum als ingang van herziening', *DD* 2007-33, p. 410-432

Koster 1998

F.H. Koster, *Iets over cassatietechniek*, in: G.P.M.F. Mols (red.), *Homo advocatus* (Spong-bundel), 's-Gravenhage: Sdu 1998

Leijten 2008

J.C.M. Leijten, 'Tweede herzieningsarrest in de Deventer moordzaak', *NJB* 2008-17, p. 1026-1028

Duker 2006

M.J.A. Duker in: Melai e.a., *Het wetboek van Strafvordering*, Arnhem: Gouda Quint (losbl.) 2006

Mevis 2004

P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht. Een thematische inleiding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2004

Mevis 2007

P.A.M. Mevis, 'Verruiming van de herzieningsregeling?', *DD* 2007-16, p. 239-250

Minkenhof & Reijntjes 2006

A. Minkenhof & J.M. Reijntjes, *Minkenhof's Nederlandse strafvordering*, Deventer: Kluwer 2006

Nijboer 2008

J.F. Nijboer, 'Herziening in strafzaken in het perspectief van het leren van ervaringen en fouten. Een reactie op 'Commentaar op de rechter' (2)', *Trema* 2008- 1, p. 14-21

Preadvies Adviescommissie Strafrecht 2008

Adviescommissie Strafrecht van de Nederlandse Orde van Advocaten, *Preadvies van de Adviescommissie Strafrecht inzake het concept wetsvoorstel hervorming herzieningsregeling*, 30 september 2008 (te raadplegen via www.advocatenorde.nl)

Prins 2008

J.E.J. Prins, 'Herzieningsdrempels en vertrouwen', *NJB* 2008-17, p. 1025

Spronken 2008

T. Spronken, 'Kroniek van het straf(proces)recht', *NJB* 2008-16, p. 949-958

'Herziening ten voordele wordt verruimd en ten nadele ingevoerd', *NJB* 2009-9, p. 589

'Wet herziening in strafzaken naar Tweede Kamer', 1 september 2009 (te raadplegen via www.justitie.nl)

'Kabinet: ruimere mogelijkheden voor herziening in strafzaken', 20 februari 2009 (te raadplegen via www.justitie.nl)

'Meer mogelijkheden om strafzaak te herzien', 20 februari 2009 (te raadplegen via www.justitie.nl)

'Ook rechters pleiten voor verruiming herzieningsprocedure', *NJB* 2008-22, p. 1384-1385

'Heropenen van strafzaken wordt makkelijker', *Stcr.* 16 juli 2008, nr. 135, p. 1

'Afgesloten strafzaken sneller herzien', 15 juli 2008 (te raadplegen via www.justitie.nl)

'Hervorming herzieningsregeling: afschaffing onherroepelijke vrijspraak', 15 juli 2008 (te raadplegen via www.recht.nl)

'Ruimere mogelijkheden voor herziening in strafzaken', 15 juli 2008 (te raadplegen via www.justitie.nl)

‘Raad voor rechtspraak pleit voor verruiming herzieningsprocedure Hoge Raad’, Den Haag, 19 mei 2008 (te raadplegen via www.rechtspraak.nl)

Geraadpleegde jurisprudentie

Rb Zutphen 9 oktober 2009, *LJN* BJ9770

Rb 's-Gravenhage 24 maart 2003, *LJN* AF6172

Gerechtshof Arnhem 14 april 2010, *LJN* BM0876

Gerechtshof Amsterdam 13 juli 2006, *LJN* AY3864

Gerechtshof Amsterdam 4 mei 2006, *LJN* AW8270

Gerechtshof 's-Gravenhage 18 juni 2004, *LJN* AP2846

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2004, *LJN* AO3222

Gerechtshof Leeuwarden 4 oktober 2002, *LJN* AE8351 en *LJN* AE8352

Gerechtshof Leeuwarden 24 april 2002, *LJN* AE1877

HR 17 november 2009, *LJN* BI2315

HR 23 juni 2009, *LJN* BI1689

HR 7 oktober 2008, *NJ* 2009, 44

HR 18 maart 2008, *LJN* BA1024

HR 27 november 2007, *LJN* BB8745

HR 2 oktober 2007, *LJN* BA5831

HR 19 december 2006, *LJN* AY9718

HR 23 mei 2006, *LJN* AV6095

HR 14 maart 2006, *NJ* 2007, 345

HR 25 januari 2005, *LJN* AS1872

HR 7 september 2004, *LJN* AQ9834

HR 17 februari 2004, *NJ* 2004, 333

HR 1 juli 2003, *LJN* AE8165

HR 26 juni 2001, *NJ* 2001, 654

HR 27 juni 2000, *LJN* AA6301 en *LJN* AA6302

HR 15 oktober 1996, *NJ* 1997, 123

HR 23 juni 1953, *NJ* 1954, 116

HR 9 december 1947, *NJ* 1948, 154

Conclusie A-G 20 maart 2007, *LJN* BA1024

Geraadpleegde parlementaire stukken

Conceptwetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met een hervorming van de herzieningsregeling (Wet hervorming herzieningsregeling), juli 2008 (te raadplegen via www.justitie.nl)

Conceptmemorie van toelichting bij het conceptwetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met een hervorming van de herzieningsregeling (Wet hervorming herzieningsregeling), juli 2008 (te raadplegen via www.justitie.nl)

Kamerstukken II 2009/10, 32 045, nr. 5

Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 4

Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 3

Kamerstukken II 2008/09, 32 045, nr. 2

Kamerstukken II 2008/09, 31 700 VI, nr. 19

Kamerstukken I 2007/08, 30 143, nr. A

Kamerstukken II 2004/05, 29 800 VI, nr. 107

Handelingen II 2004/05, 29 800 VI, nr. 107

Kamerstukken II 2000/01, 27 726, nr. 3

Kamerstukken II 2000/01, 27 726, nr. 1-2

Kamerstukken I 2001/02, 27 726, nr. 216a

Kamerstukken II 1997/98, 26 027, nr. 3

Instellingsbesluit Commissie evaluatie afgesloten strafzaken, Stcrt. 13 april 2006, nr. 47, p. 16

Geraadpleegde websites

<http://dossier.rechtspraak.nl>
<http://njblog.nl/2009/05/08/slapende-rechters-of-dwalende-deskundigen>
<http://online.uitgeverijparis.nl>
<http://parlando.sdu.nl>
www.bju-tijdschriften.nl
www.eerstekamer.nl
www.google.nl
www.justitie.nl
www.nederlandsforensischinstituut.nl
www.njb.nl (artikelen slechts toegankelijk voor abonnees)
www.om.nl
www.overheid.nl
www.parlement.com
www.postbus51.nl
www.recht.nl (artikelen slechts toegankelijk voor abonnees)
www.rechtspraak.nl
www.rvr.org
www.tweedekamer.nl
www.uvt.nl/bibliotheek
www.verenigingvoorrechtspraak.nl
www.wetten.overheid.nl